

د پوهنې وزارت

پښتو

اتم ټولګی

Ketabton.com

پښتو

اتم ټولګی

د چاپ کال: ۱۳۹۸ هـ. ش.

ملي سرود

دا وطن افغانستان دی
کور د سولې کور د تورې
دا وطن د ټولو کور دی
د پښتون او هزاره وو
ورسره عرب، گوجر دي
براهوي دي، قزلباش دي
دا هېواد به تل ځلېږي
په سینه کې د آسیا به
نوم د حق مودی رهبر

دا عزت د هر افغان دی
هر بچی یې قهرمان دی
د بلوڅو د ازبکو
د ترکمنو د تاجکو
پامیریان، نورستانیان
هم ایماق، هم پشه یان
لکه لمر پر شنه آسمان
لکه زړه وي جاویدان
وایو الله اکبر وایو الله اکبر

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

د پوهنې وزارت

پښتو اتم ټولگی

د چاپ کال: ۱۳۹۸ هـ.ش.

الف

د کتاب ځانګړتیاوې

مضمون: پښتو

مؤلفین: د تعلیمي نصاب د پښتو برخې د درسي کتابونو مؤلفین

ادیت کوونکي: د پښتو ژبې د ادیت دپارتمنت غړي

ټولګی: اتم

د متن ژبه: پښتو

انکشاف ورکوونکی: د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي کتابونو د تألیف لوی ریاست

خپروونکی: د پوهنې وزارت د اړیکو او عامه پوهاوي ریاست

د چاپ کال: ۱۳۹۸ هجري شمسي

د چاپ ځای: کابل

چاپ خونه:

برېښنالیک پته: curriculum@moe.gov.af

د درسي کتابونو د چاپ، وېش او پلورلو حق د افغانستان اسلامي جمهوریت د پوهنې

وزارت سره محفوظ دی. په بازار کې یې پلورل او پېرودل منع دي. له سرغړوونکو سره

قانوني چلند کېږي.

د پوهنې د وزیر پیغام

اقراً باسم ربک

د لوی او ښوونکي خدای ﷻ شکر په ځای کوو، چې مور ته یې ژوند رابښلی، او د لوست او لیک له نعمت څخه یې برخمن کړي یو، او د الله تعالی پر وروستي پیغمبر محمد مصطفی ﷺ چې الهي لومړنی پیغام ورته (لوستل) و، درود وایو.

څرنګه چې ټولو ته ښکاره ده ۱۳۹۷ هجري لمريز کال د پوهنې د کال په نامه ونومول شو، له دې امله به د گران هېواد ښوونیز نظام، د ژورو بدلونونو شاهد وي. ښوونکي، زده کوونکي، کتاب، ښوونځي، اداره او د والدينو شوراګانې د هېواد د پوهنيز نظام شپږګوني بنسټيز عناصر بلل کيږي، چې د هېواد د ښوونې او روزنې په پراختيا او پرمختيا کې مهم رول لري. په داسې مهم وخت کې د افغانستان د پوهنې وزارت د مشرتابه مقام، د هېواد په ښوونيز نظام کې د ودې او پراختيا په لور بنسټيزو بدلونونو ته ژمن دی.

له همدې امله د ښوونيز نصاب اصلاح او پراختيا، د پوهنې وزارت له مهمو لومړيتوبونو څخه دي. همدارنګه په ښوونځيو، مدرسو او ټولو دولتي او خصوصي ښوونيزو تاسيساتو کې، د درسي کتابونو محتوا، کيفيت او توزيع ته پاملرنه د پوهنې وزارت د چارو په سر کې ځای لري. مور په دې باور يو، چې د باکيفيته درسي کتابونو له شتون پرته، د ښوونې او روزنې اساسي اهدافو ته رسېدلی نشو.

پورتنیو موخو ته د رسېدو او د اغېزناک ښوونيز نظام د رامنځته کولو لپاره، د راتلونکي نسل د روزونکو په توګه، د هېواد له ټولو زړه سواندو ښوونکو، استادانو او مسلکي مديرانو څخه په درناوي هيله کوم، چې د هېواد بچيانو ته دې د درسي کتابونو په تدريس، او د محتوا په لېږدولو کې، هيڅ ډول هڅه او هاند ونه سپموي، او د يوه فعال او په ديني، ملي او انتقادي تفکر سمبال نسل په روزنه کې، زيار او کوشښ وکړي. هره ورځ د ژمنې په نوي کولو او د مسؤليت په درک سره، په دې نيت لوست پيل کړي، چې د نن ورځې گران زده کوونکي به سبا د يوه پرمختللي افغانستان معماران، او د ټولني متمدن او ګټور اوسېدونکي وي.

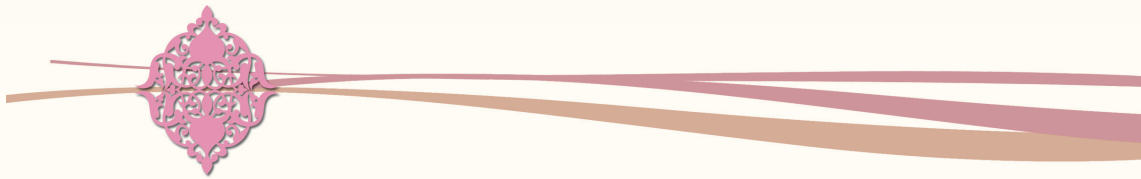
همدا راز له خوږو زده کوونکو څخه، چې د هېواد ارزښتناکه پانګه ده، غوښتنه لرم، څو له هر فرصت څخه ګټه پورته کړي، او د زده کړې په پروسه کې د ځيرکو او فعالو ګډونوالو په توګه، او ښوونکو ته په درناوي سره، له تدريس څخه ښه او اغېزناکه استفاده وکړي.

په پای کې د ښوونې او روزنې له ټولو پوهانو او د ښوونيز نصاب له مسلکي همکارانو څخه، چې د دې کتاب په ليکلو او چمتو کولو کې يې نه سترې کېدونکې هلې ځلې کړې دي، مننه کوم، او د لوی خدای ﷻ له دربار څخه دوی ته په دې سپيڅلې او انسان جوړوونکې هڅې کې بريا غواړم. د معياري او پرمختللي ښوونيز نظام او د داسې ودان افغانستان په هيله چې وګړي يې خپلواک، پوه او سوکاله وي.

د پوهنې وزير

دكتور محمد ميرويس بلخي

فهرست

مخونه	سرليكونه	شمبرې
۱	لويه خدايه، لويه خدايه!	لومړې لوست
۵	نعت	دویم لوست
۹	خپلواکي	دریم لوست
۱۵	د حضرت عمر فاروق <small>رضي الله عنه</small> عدالت	څلورم لوست
۲۱	د بنځو حقونه	پنځم لوست
۲۷	ملي يووالی	شپږم لوست
۳۱	د ماینونو او ناچاودو توکو د نښو پېژندنه	اووم لوست

۳۵	د امير شېر علي خان واکمني اود پښتو ژبې وده	اتم لوست
۴۱	نورستان	نهم لوست
۴۷	پوهاند رښتین (ادبي خیره)	لسم لوست
۵۳	لاسي صنايع	یوولسم لوست
۵۷	مرکه د پښتو	دولسم لوست
۶۱	نومخري (ضمیرونه)	دیار لسم لوست
۶۹	لیک نښې	خوار لسم لوست
۷۵	انشاء او لیکوالي	پنځلسم لوست
۷۹	متلونه (د کافي کرښې)	شپاړسم لوست
۸۵	د مور زړه	اووه لسم لوست
۹۱	بنوونکی د ټولني لارښود	اتلسم لوست
۹۵	نړېواله ادبي خیره ټاگور	نولسم لوست
۱۰۱	بنکالو	شلم لوست
۱۰۵	موز ولې کیسې لولو؟	یوویشتم لوست
۱۱۱	خور ژبی شاعر سید حسن خان	دوه ویشتم لوست
۱۱۹	د اپینو زیانونه	درویشتم لوست
۱۲۳	عبدالرحمان بابا	خلورویشتم لوست
۱۲۹	اوبه او چاپیریال	پنځه ویشتم لوست
۱۳۵	احمد شاه بابا (ملي مشر او شاعر)	شپږ ویشتم لوست
۱۴۳	لرغوني اثار	اووه ویشتم لوست
۱۴۸	دهنري نثر ډولونه	اته ویشتم لوست
۱۵۳	ویپانگه	

لومړی لوست

لوپه خدايښه، لوپه خدايښه!

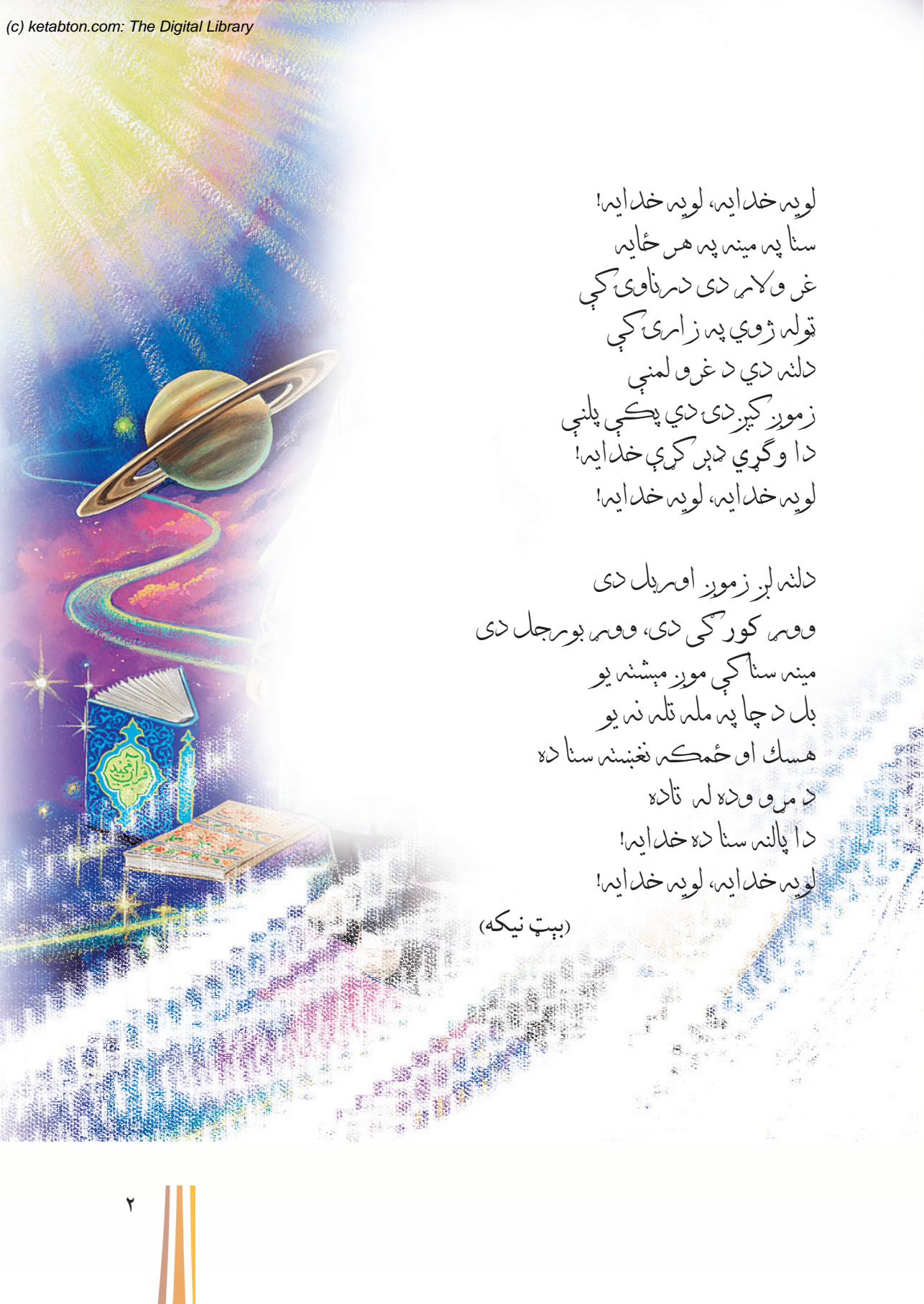

د بېټ نیکه پر دې مناجات د کتاب لومړی لوست پیلوو. د ټولو چارو واک د لوی خدای جَلَّالَهُ په لاس کې دی. بنده باید تل له خدای جَلَّالَهُ مرسته وغواړي. الله جَلَّالَهُ ته مناجات او زاري د بري او نېکمرغی لامل گرځي.

■ مناجات څه ته وايي او موضوع یې څه وي؟

■ تاسو بېټ نیکه پېژنئ او د هغه مناجات مو اورېدلی دی؟

■ د بېټ نیکه دغه دعا یا مناجات له نورو حمدونو څخه څه توپیر لري؟

لويډ خدايم، لويډ خدايم!
سنا په مينه په هر ځايه
غر ولايم دى درناوى كچي
توله ژوي په زامري كچي
دلته دي د غرو لمنې
زموز كير دى دي پكچي پلنې
دا وگري ډېر كړې خدايم!
لويډ خدايم، لويډ خدايم!

دلته لږ زموز او ريل دى
ووم كور كى دى، ووم بورجل دى
مينه سنا كچي موز مېشنه يو
بل د چا په مله تله نه يو
هسك او ځمكه نغښنه سنا ده
د مړو وده له تاده
دا پالنه سنا ده خدايم!
لويډ خدايم، لويډ خدايم!

(بېټ نيكه)

د متن لنډيز:

بېټ نيکه په خپل دغه مناجات کې د لوی خدای ﷻ دربار ته د دعا لاسونه پورته کوي او داسې هيله کوي: زموږ زړونه يوازې او يوازې ستا له مينې ډک دي او د بل چا په پله نه يو روان، زموږ په ولس ورحمېږي. دوی را ډېر کړه، ځکه چې هسک او ځمکه ستا دي او د هر څه وده او پالنه ستا له لوري ده.

د شاعر پېژندگلوې:

بېټ نيکه زموږ له نومياليو نيکونو څخه دی. ژوند يې د ۳۰۰ او ۴۰۰ هـ . ق. کلونو تر منځ اټکل شوی دی. تر ټولو پخوانی کتاب چې د بېټ نيکه په اړه موږ ته معلومات راکوي، د سلېمان ماکو ((تذکرة الاولياء)) دی. د تذکرة الاولياء کتاب تر ۶۱۲ هـ . ق. راوروسته ليکل شوی دی.

وايي چې بېټ نيکه د کسي (سلېمان) غره په لمنو کې اوسېده او تل به د خدای ﷻ پر عبادت بوخت و. هغه د خپلې قبيلې مشر، روحاني شخص او مشهور ولي و. دغه راز بېټ نيکه شاعر هم و.

فعالیتونه

- ۱- تر ښوونکي وروسته دې خو زده کوونکي په وارسره مناجات د ټولگيوالو په وړاندې ولولي.
- ۲- خو زده کوونکي دې د دغه مناجات د مفهوم په اړه خبرې وکړي.
- ۳- هر زده کوونکي دې په مناجات کې صفتونه په نښه او په ټولگي کې دې په لوړ آواز وويي.
- ۴- په پورتنی مناجات کې نومونه په نښه کړئ او ووياست چې خو ډوله نومونه مو پيدا کړل؟
- ۵- په ساده ډول د حمد، مناجات او نعت توپير په خو کرښو کې وليکئ او خپلو ټولگيوالو ته يې واوروئ.
- ۶- زده کوونکي دې لاندې لغتونه معنا او په جملو کې وکاروي.
درناوی، ژوي، بورجل، مېشت، نغښته، پالنه
- ۷- زده کوونکي دې په خپلو کتابچو کې ستونزمن لغتونه په جملو کې استعمال کړي.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې په کور کې د دې درس اصلي مطلب په خپلو کتابچو کې وليکي.

په تاسو کې هغه څوک غوره دی چې د هغه د لاس او ژبې له ضرر
څخه بل مسلمان په امان وي.
(حديث شريف))

نعت

تاسې په لومړي لوست کې مناجات ولوست. مناجات هغې وينا ته ويل کېږي چې په هغه کې د خدای ﷻ له درباره د څه غوښتنې او دعا لاسونه پورته کېږي. اوس تاسې نعت لولئ، په نعتیه شعرونو کې د محمد ﷺ صفت او ستاينه کېږي. مناجات او نعت زياتره منظوم وي، خو کله کله منثور هم وي.

نعت څه ته وايي؟

■ تاسې کوم نعتیه کلام اورېدلی یا لوستلی دی له مناجات سره څه توپير لري؟

■ آیا مناجات او نعت منثور هم وي؟

بنيادمو کچي دې نشنه دی همسر څوک
پرېشنو کچي دې هم نه دی برابر څوک
د معراج په شپه جبریل هم پاتې راغی
کله تلی شي همر کا به د افسر څوک
سپوږمی هم ورتنه حیرانه دوه توکړې شوه
اشارې نه د بېی دی ناخبر څوک
لات، منات، عز^(۱) همه خاورې په سر شول
اخیستلی شي له حق سره ټکر څوک
ابو جهل^(۲)، بولهب^(۳) قول خوار و زار شول
څنگه کړي مقابلله د پیغمبر ﷺ څوک
سنا صفت د لویي څوک پوره کوی شي
احاطه به د برېښنا وکړي د لمر څوک
د اسرې حای مو هم ته یې محمد ﷺ
زموږ مېشه په دنیا کې بل مرهبر څوک
خپل پردي ورتنه په عدل کې یو شان وو
ثاني نشنه د عادل خیر البشر^(۴) څوک
(لنگر بی بی)

لنگر بی بی د پښتونخوا د اشغرد سیمې شاعره ده. د نوموړې شاعرې په اړه په ادبي تذکرو کې ډېر معلومات نشته. د فقیر محمد عباس قادریه په (خواره نعتونه) نومې کتاب کې یې ځینې نعتونه راغلي دي. موږ هم پورتنی نعت له دغه کتاب څخه اخیستی دی.

د متن لنډيز:

په پورتنی نعت کې دا څرگنده شوې ده چې حضرت محمد ﷺ د الله ﷻ تر ټولو غوره بنده او استازی دی. حضرت محمد ﷺ تر ټولو وروستی پیغمبر دی، د نبوت لړۍ پرې ختمه ده. الله ﷻ د هغه د نبوت د پخلي لپاره له هغه څخه ځینې معجزې صادري کړې. لومړنۍ معجزه یې دا وه چې د رسول الله ﷺ له زوکړې سره سم د کفارو ستر بتان لکه: لات، منات، عزا او نور پر ځمکه را پرېوتل. د معراج په شپه رسول الله ﷺ د جبرائیل (ع) په ملګرتیا له مسجد اقصیٰ څخه د الله ﷻ په امر آسمانونو ته وخوت او له الله ﷻ سره یې خبرې وکړې. همدارنگه په کوچنیوالي کې د هغه د مبارکې سینې خیرل او د هغې پرېمنځل هم یوه معجزه وه. د رسول الله ﷺ بله معجزه دا وه چې سپورمۍ د هغه په امر دوه ټوټې شوه او بېرته سره یو ځای شوه. په نعت کې د رسول الله ﷺ ستاینه او صفت راغلی او د هغه مقام څرګند شوی دی.

څرګندونې

- ۱- لات، منات، عزا: دغه درې مشهور بتان وو چې کفارو به ورته سجدې کولې.
- ۲- ابو جهل: د محمد ﷺ سر سخت مخالف و چې تر مرګه مسلمان نه شو.
- ۳- ابولهب: دا هم د محمد ﷺ سخت مخالف، او د اسلام دښمن و.
- ۴- خیرالبشر: تر ټولو انسانانو غوره (حضرت محمد ﷺ)

فعالیتونه

۱- زده کوونکي دې شعر په وارسره ولولي او د دې نعت مفهوم دې په خپلو خبرو کې وويي.

۲- زده کوونکي دې لاندې بیتونه معنا کړي او ودې وايي چې په دغو بیتونو کې کومو پېښو ته اشاره شوې ده.

د معراج په شپه جبریل هم پاتې راغی
کله تلې شي هم زکابه د افسر څوک
سپوږمۍ هم ورته حیرانه ډوله توکړې شوه
اشارې نه د نبی دی نا خبر څوک

۳- زده کوونکي دې په شعر کې نومونه پیدا کړي او څرگنده دې کړي چې په شعر کې کوم ډول نومونه راغلي دي.

۴- زده کوونکي دې د دې کتاب له ویبپاڼې (لغتنامې) څخه د دې لغتونو معنا پیدا او بیا دې په جملو کې استعمال کړي: معراج، افسر، احاطه، همسر.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د حضرت محمد ﷺ د ستاینوپه اړه په شپږو کرښو کې یوه لیکنه وکړي.

حضرت محمد ﷺ د ټول بشریت د لارښوونې لپاره راستول شوی دی.

دریم لوست

خپلواکي

خپلواکي او ازادي د خدای ﷻ يو لوی نعمت دی، د ژوندانه يوه ستره نېکمرغي ده. انسان ازاد پيدا شوی او له ازادۍ سره مينه لري.

انسان ته خپلواک ژوند له هر څه نه غوره ښکاري. د خپلواکۍ يو ساعت د بلواکۍ له ټول عمر نه غوره دی. خپلواکي او د خپلواکۍ ساتل د هر ملت د ژوندانه يو بنيادي توکی دی. ازادي په توره اخيستل کېږي او په پوهه او تدبير ساتل کېږي.

لکه چې خوشحال بابا ويلي دي:

ازادي تر پاچاهيه لا تېری کا

چې د بل تر حکم لاندې شي زندان شي

■ خپلواکي څه ته وايي؟

■ افغان ولس څنگه له انگریزانو څخه خپله خپلواکي ترلاسه کړه؟

■ د کوم پاچا په وخت او په کوم کال کې د افغانستان خپلواکي اعلان شوه؟

د انگرېزانو تر يرغل وروسته هم افغانستان يو اشغال شوی هېواد نه و. له يرغل سره سم افغانستان د خپلواکۍ لپاره سربښندنو کې مبارزې پيل کړې. له انگرېزانو سره يې درې لويې جگړې وکړې او هيڅکله يې د هغوی ښکېلاک ته غاړه کېښېښوده. په ۱۲۹۸ هـ . ش . کال کې افغانستان د غازي امان الله خان په مشرۍ خپله سياسي خپلواکي اعلان کړه او له اوږدو جگړو او بيا خبرو اترو وروسته انگرېزانو هم د افغانستان خپلواکي په رسميت وپېژندله.

افغانستان په ختيځ کې لومړنی هېواد و چې د نړۍ د هغه وخت له زير ځواک (ستر قوت) يا انگرېزانو څخه يې د ډېرو سربښندنو په بدله کې خپلواکي تر لاسه کړه. افغانان د ختيځ د ډېرو هېوادونو او ولسونو لپاره د آزادۍ د اتلانو په توگه وپېژندل شول او د آزادۍ غوښتنې ولولې يې نورو ته هم وررسولې. خپلواکي د يو هېواد د خلکو حق دی، خو دغه حق بايد په خپله ولسونه خپل کړي.

افغانانو له نېکه مرغه د خپل ټول تاريخ په اوږدو کې د دغه حق لپاره مبارزې کړي دي او تر لاسه کړي يې دی.

د بلواکي پر ضد مبارزه د انسان په خټه کې اغېرل شوې ده. د وطن احساس، د خپلواکي احساس او د آزاد ژوند احساس زموږ د ولس له سترو بښکونو څخه دی. نوميالي شاعر او ليکوال گل پاچا الفت څه ښه وايي:

يو پت غلي احساس دی چې آرامې نه پرېږدي
په اوسې کړوي لکه چې خامې نه پرېږدي
جرات مې زياتوي دومره په ځان يم پوره شوی
غافل له خپله حقه او غلامې نه پرېږدي

زموږ ډېرو شاعرانو د خپلواکي په ارزښت او د آزاد ژوند په ستاينه کې شعرونه او نظموه ويلي دي. په دغو شعرونو کې که له يوې خوا د خپلواکي ارزښتونه څرگند شوي دي، له بله پلوه دافغانانو هغو اوږدو مبارزو او سربښندنو ته هم درناوی شوی دی چې په بېلا بېلو دورو کې يې د يرغلگرو او بښکېلاکگرو په وړاندې کړي دي.

فضل احمد خان غر افغان وايي:

واورئ ای په مخ د ځمکې اوسېدونکو
له آسمانه چې آواز راځي د څه دی
د آزاد ژوند يو ساعت په حقيقت کې
د غلام د همېشه ژوندون نه ښه دی

د نوميالي ليکوال او شاعر شهيد محمد موسی شفيق د يو اوږد شعر څو برخې په دې

ډول دي:

زه د آزادي د شمعې اورته پروانه يم
زه يم تاريخ ته خوند ورسره افسانه يم
تل د سمندر د زمانې کې دردانه يم
موج مې جلبې وي هې يو سيند بې کرانه يم

تېر يممه له سر نه په ناموس او ننگ فدا يممه
داغ د آزادي نه کومر که آزاد پاي يممه
زه هغه غازي یر چې خوځله شهيد شوی یر
بيا یر پیدا شوی که کومر ځلې فتيد شوی یر
مور سره تر لې د يو والي په زنجير يو ټول
پوه د خپلې خاورې په تنظيم او په تدبير يو ټول
عشق د خپلواکۍ مې په سينه کې په هاها وي تل
پاک مې احساسات دي آزادي مې تمنا وي تل
خير د بشر غوامر امنيت مې تقاضا وي تل
ماسره چې نښلي بد بخني د هغه چا وي تل

رښتيني آزاد او وښ ملتونه هغه دي چې د خپلواکۍ له ترلاسه کولو وروسته د خپل
هېواد د جوړونې، بيا رغاونې، پرمختگ او د خپل ژوندانه د هوساينې لپاره نه سترې
کېدونکې هڅې او هلې ځلې وکړي، ځکه رښتيني خپلواکي دا ده چې يو ملت په مذهبي،
سياسي، اقتصادي، کلتوري او نورو ډگرونو کې پر ځان متکي وي.

د خپل ژوندانه د هوساينې لپاره په خپله کار وکړي، نورو ته د تمې سترگې ونه نيسي، د
ځان، هېوادوالو او هېواد د روا حقونو څخه د دفاع توان ولري.

دا کارونه هغه وخت کېدای شي چې د ملت ټول وگړي سره متحد او يو موتي وي. يو پر
بل لورېنه ولري، يو د بل په غم غمجن او په خوښۍ يې خوښ شي. ملي گټې پر شخصي
گټو غوره وگڼي يعنې که هغه ته زيان او تاوان رسېږي هغه پر ځان ومني، خو د هېواد او
هېوادوالو گټو ته زيان ونه رسوي.

د متن لنډيز:

خپلواکي او آزادي د خدای ﷻ يو لوی نعمت دی، د ژوندانه يوه ستره نېکمرغي ده. هر څوک د آزادي حق لري.

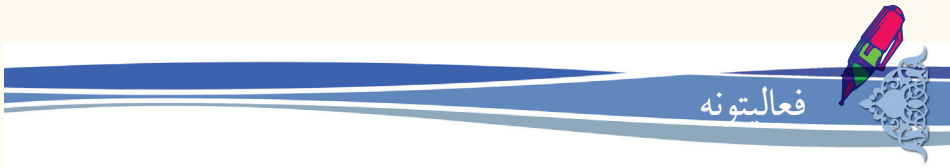
افغانانو د خپلواکۍ د بېرته اخیستلو په مبارزه کې له انگرېزانو سره درې لويې جگړې وکړې او په ۱۲۹۸ هـ. ش. کې يې د غازي امان الله خان د واکمنۍ په دوره کې خپله سياسي خپلواکي بېرته تر لاسه کړه.

خپلواکي په ملي يووالي او د ژوندانه په ټولو ډگرونو کې په زيار گالنې سره ساتل کېږي. په ځانگړي ډول په اقتصادي ډگر کې بايد يو ملت دومره زيار وباسي چې نورو ته د تمې لاس وراوږد نه کړي، ځکه تمه ده چې له خپلواکو ملتونو څخه هم مريان جوړوي.

ختيځ: په دې متن کې له ختيځ څخه موخه هغه سيمې او هېوادونه دي چې د نړۍ په ختيځه برخه کې پراته دي، لکه: د هند لويه نيمه وچه، جاپان، ايران د منځنۍ آسيا هېوادونه او نور...

زبرځواک: په ځانگړو وختونو کې ځينې هېوادونه له اقتصادي، سياسي او پوځي پلوه د نړۍ تر نورو ټولو هېوادونو ډېر پياوړي وي. دغوپياوړو هېوادونو ته د خپل وخت زبرځواک يعنې ستر قوت وايي، لکه په ۱۸ مه او ۱۹ مه پېړۍ کې لويه بریتانيا (انگلستان)، يا له دويمې نړيوالې جگړې مخکې جرمني.

- ۱- زده کوونکي دې له ښوونکي څخه وروسته د متن ځینې برخې وار په وار ولولي او د آزادۍ په مفهوم دې ټولگیوالو ته خبرې وکړي.
- ۲- زده کوونکي دې په متن کې د راغلو شعرونو معنا په خپلو کتابچو کې وليکي او په ټولگي کې دې واوروي. هر زده کوونکی دې د یو، یو شاعر شعر په پام کې ولري، خو د شاعرانو د شعرونو وېش به د ښوونکي له خوا کېږي.
- ۳- زده کوونکي دې د (الف) بکس د لغتونو مترادف په (ب) بکس کې پیدا کړي.

(ب)

(الف)

غلام	خپلواکي
آزادي	آبادي
غلامي	بلواکي
سرسنندنه	قرياني
رغاونه	مري

- ۴- افغانانو ولې درې ځلې له انگرېزانو سره جگړې وکړې؟
- ۵- په متن کې ستاینومونه (صفتونه) په نښه کړئ.
- ۶- د خپلواکو او ناخپلواکو ملتونو د حال په اړه خپل نظر څرگند کړئ.
- ۷- زده کوونکي دې د آزادۍ په اړه د کوم بل شاعر نثر او یا پښتو لنډۍ په ټولگي کې وويایي.

د خپلواکۍ د جگړې په اړه یو په زړه پورې مطلب وليکئ او بلې ورځې ته یې په ټولگي کې واورئ.

خلورم لوست

د حضرت عمر فاروق رضی اللہ عنہ عدالت

د رسول الله ﷺ تر رحلت وروسته د راشدینو خلیفه گانو دوره وه. لومړی خلیفه حضرت ابوبکر صدیق رضی اللہ عنہ، دویم حضرت عمر فاروق رضی اللہ عنہ، دریم حضرت عثمان رضی اللہ عنہ او خلورم حضرت علي (کرم الله وجهه) و. دغه خلورم واره د رسول الله ﷺ د یارانو په نامه شهرت لري. په دې خلورم واره خلیفه گانو کې هر یو د یوې ځانگړنې له مخې ځانگړی شهرت لري.

حضرت عمر فاروق رضی اللہ عنہ د خلافت د چارو د بنې سنبالتیا او عدالت له امله ډېر مشهور دی چې تر اوسه یې د نړۍ کې بل ساری نه دی لیدل شوی.

■ عدالت څه ته وايي؟

■ که د حضرت عمر فاروق رضی اللہ عنہ د عدالت یوه لنډه کیسه مو زده وي وپې وایاست.

د جهالت په دوره کې چې د عربو د ژوندانه هر ډگر ناپوهی او باطل پرستی نیولی و، ژوندی نجونې پکې ښخېدې، بتانو ته سجدې کېدې، غلاگانې، شوکې او قتلونه کېدل، د اسلام راتگ داسې یوه معجزه وکړه چې دغه خلک یې په ډېره لږه موده کې داسې سره متحد کړل چې د دنیا لوی لوی سلطنتونه یې د بیرغ په وړاندې سلامي شول.

څه دپاسه ۱۴ سوه کاله دمخه د عربستان په وچو شگلنو دښتو کې یو منظم او غښتلی امت جوړ شو په لږه موده کې یې د هغې زمانې سترو او ځواکمنو باطل پرستو سلطنتونو ته ماتې ورکړه. په شام، روم، فارس، افریقا، اروپا او د چین په ځینو ځایونو کې یې د توحید او حق پرستی رڼا خپره کړه. د عدل، انصاف او آزادۍ داسې یو نظام یې پکې پلي کړ چې دا نن یې هم په نړۍ کې ساری نه لیدل کېږي.

دا ټولې بریاوې د اسلام د پېغمبر حضرت محمد ﷺ د تعلیماتو او د هغه مبارک د یارانو او اصحابو د ایماندارۍ، صداقت، زیار او کوشن له برکته د مسلمانانو په برخه شوې وې. د رسول الله ﷺ یاران او اصحاب د اسلامیت او انسانیت غوره بېلگې او مثالونه دي. دوی نه یوازې د اسلام بلکې د انسانیت په تاریخ کې لوړ مقام لري. د نړۍ زیاتره پوهان، عالمان، فیلسوفان یا په بله وینا د علم او عقل خاوندان او حقیقت منونکي په دغه حقیقت اعتراف کوي.

نن هم که موږ مسلمانان د الله ﷻ په احکامو، د حضرت محمد ﷺ په لارښوونو او د اصحابو کرامو په کړنو عمل وکړو، نو ډېر ژر به وکولای شو چې د اسلام هغه پخوانی شان او شوکت یو ځل بیا راژوندی کړو.

حضرت عمر فاروق رضی الله عنه د خطاب زوی او د رسول الله ﷺ د لویو اصحابو له ډلې څخه

و.

حضرت عمر فاروق رضی الله عنه ته د حضرت ابوبکر صدیق رضی الله عنه تر وفات وروسته په (۱۳ هـ . ق .

کال) کې د خلافت واگې وروسپارل شوې.

د حضرت عمر رضي الله عنه د خلافت په وخت کې ډېر فتوحات وشول. ډېرې سيمې د اسلامي خلافت په واک کې راغلې. د ده په وخت کې د اسلامي خلافت په سيمو کې ډېر امن او امان و او وگړو په ډاډ سره ژوند کاوه. لامل (سبب) يې د حضرت عمر فاروق رضي الله عنه سياست، تدبير او عدالت و. حضرت عمر فاروق رضي الله عنه د اسلامي حکومت ستنې (چې حضرت محمد صلى الله عليه وسلم ودرولې وې) داسې ټينگې کړې چې لږ بدل يې ناشوني وو. د اسلامي عدل پر بنسټ يې د خلافت چارې داسې تنظيم کړې چې د نړۍ هيڅ يو نظام ورسره سيالي نه شوه کولای.

حضرت عمر فاروق رضي الله عنه د خپل خلافت په ټوله موده کې د يوه وېښته هومره هم له عدالته تېرې ونه کړ. شتمن او غريبان، چارواکي او ولسي وگړي هغه ته د عدل او انصاف په بهير کې يو شان وو.

حضرت عمر فاروق رضي الله عنه يو ځل د حج په ورځو کې ټول چارواکي راوغوښتل، په عامه غونډه کې ودرېد او وېي ويل: که څوک له دوی څخه شکايت لري ودې وايي. په دې غونډه کې د مصر والي عمرو بن عاص رضي الله عنه او نور لوی لوی چارواکي هم حاضر وو. يو کس ودرېد او وېي ويل: فلاني حاکم پرته له کوم جرمه سل درې ووېلم. حضرت عمر فاروق رضي الله عنه وويل: پاڅېره او خپل کسات ترې واخله!

حضرت عمرو بن عاص رضي الله عنه وويل: ای امير المؤمنينه! په دې کار سره به ټول حاکمان بې زړه شي. حضرت عمر فاروق وويل: له دې پرته بله لاره نشته او عارض ته يې بيا وويل: راولاړ شه او خپل کسات ترې واخله! عمرو بن عاص د عارض څنگ ته ورغی او هغه يې په دې راضي کړ چې سل ديناره واخلي او له دعوي تېر شي.

يوه ورځ د قریشو مشران د حضرت عمر فاروق رضي الله عنه د ليدلو لپاره راغلل، صهيب، بلال، عمار رضي الله عنه او نور کسان لا د مخه حاضر وو چې زياتره يې آزاد شوي مريان وو. نوبت يې د مخه و، نو حضرت عمر فاروق رضي الله عنه لومړی آزاد شوي مريان خپل حضور ته ومنل او د قریشو مشران منتظر پاتې شول.

ابوسفیان چې د جهالت په وخت کې د خپلې قبيلې مشر و، دا کار ورته ښه ونه ايسېده.

ويې ويل: سبحان الله! مريانو د خلافت له دربار اجازه وموندله او مور انتظار باسو. د يو شمېر نور کسانو چې د ابوسفیان همفکره وو، دا کار خوښ نه شو، خو يو شمېر نورو د عدالت راز پېژندونکو وويل: مور بايد له حضرت عمر فاروق رضي الله عنه څخه شکایت ونه کړو، اسلام ټولو ته په يوه آواز بلنه ورکړه، څوک چې د خپلې بدمرغۍ له امله وروسته پاتې شول، نن هم بايد وروسته پاتې شي.

د قاديسیې له جگړې وروسته چې معاشونه ټاکل کېدل، ټول قبيلوي امتيازات يې له پامه وغورځول او يوازې اسلامي وړتياوې يې په پام کې ونيولې، د اسامه بن زيد معاش يې د خپل زوی عبدالله تر معاش زيات وټاکه. عبدالله وويل: والله اسامه په هيڅ جنگ کې تر ما نه دی مخکې شوی. حضرت عمر فاروق رضي الله عنه وويل: مگر هغه پر رسول الله صلى الله عليه وسلم تر تا ډېر گران و. يو ځل د غنيمت مال راغی. أم المؤمنین حضرت حفصه (رضی الله عنها) چې د حضرت عمر فاروق رضي الله عنه لور او د رسول الله صلى الله عليه وسلم بي بي وه، خپل پلار ته ورغله او ويې ويل: څه چې زما حق وي رايې کړه! حضرت عمر فاروق رضي الله عنه وويل: لورجانې! ته زما په ځانگړي مال کې حق لرې، دا د غنيمت مال دی، آیا ته غواړې چې پلار دې تېری وکړي؟! حضرت حفصه (رضی الله عنها) حيرانه شوه، له ځايه پاڅېده او لاړه.

د حضرت عمر فاروق رضي الله عنه په دوره کې د خلافت دربار ته د نژدې کېدو معيار يوازې عدالت او رښتينولي وه. وايي چې يوه ورځ عمر فاروق رضي الله عنه د خپل خلافت په دوره کې د شپې گرځېده چې د خلکو له احواله ځان خبر کړي. سترې شو؛ يوه دېوال ته يې ډډه ولگوله، د انگرې دننه د يوې بڼڅې او نجلۍ خبرې اورېدل کېدې. بڼڅې نجلۍ ته وويل: لورې په شېدو کې اوبه واچوه.

لور يې وويل: ولې ته د اميرالمؤمنين له حکمه نه يې خبره چې هغه په دې کار بندېز لگولی دی.

مور يې بيا ټينگار وکړ: پاڅېره او په شېدو کې اوبه گډې کړه، نه مو خليفه ويني او نه د هغه کوم عسکر.

لور يې وويل: که خليفه مو نه ويني، نو الله ﷺ خو مو ويني، زه دا کار هيڅ کله نشم کولای چې مخامخ دې د هغه خبره ومنم او په پټه دې د هغه د خبرې خلاف کار وکړم. په همدې سوال ځواب دا نجلی عمر فاروق ته ډېره سپېڅلې ښکاره شوه، نو خپل زوی عاصم ته يې په نکاح کړه. له دې سپېڅلې نجلی چې کومه لور وزېږېده، ام عاصم يې وبلله. ام عاصم د خليفه مروان زوی عبدالعزيز په نکاح کړه او عمر بن عبدالعزيز ترې وزېږېد، هغه څوک چې يو ځل بيا يې د خپل نيکه حضرت عمر فاروق رضي الله عنه د عدالت بېلگه نړۍ ته وړاندې کړه.

د متن لنډيز:

حضرت عمر فاروق رضي الله عنه داسې عادل خليفه و چې د څوارلس سوو کالو په اوږدو کې د هغه په څېر بل عادل خليفه پيدانشو. د هغه په خلافت کې ټول انسانان له خپلو روا حقونو څخه برخمن وو. په هيچا ظلم او تېری نه کېده او دچا حق بل ته نه ورکول کېده. د اسلامي قوانينو په وړاندې ټول سره برابر وو. موږ هم بايد د رسول الله صلى الله عليه وسلم او دهغه د اصحابو په امرونو او کړنو عمل وکړو. په ټولنه کې عدالت او رښتينولي رامنځ ته کړو او د اسلامي ورورولۍ پر بنسټ د هر چا حق په پام کې ونيسو. دې عدالتۍ مخه ونيسو او يوه با انصافه او عادلانه ټولنه جوړه کړو.

فعاليتونه

- ۱- زده کوونکي دې د ښوونکي له لوستلو نه وروسته په وار سره متن ولولي او بيا دې هر يو د حضرت عمر رضي الله عنه د عدالت په اړه خبرې وکړي.
- ۲- زده کوونکي دې په متن کې راغلې پېښې په خپلو کتابچو کې وليکي او بيا دې په

ټولگي کې واوروي.

۳- زده کوونکي دې د لاندې لغتونو معنا د کتاب په پای کې پیدا او په جملو کې دې استعمال کړي.

رحلت خلیفه عدالت نظام

۴- زده کوونکي دې د راشدینو خلیفه گانو نومونه په تاریخي ترتیب پخپلو ځایونو کې ولیکي.

حضرت علي (کرم الله وجهه)، حضرت عمر فاروق رضی الله عنه، حضرت ابوبکر صدیق رضی الله عنه، حضرت عثمان رضی الله عنه.

۱- ۲- ۳-

۴-

۵- زده کوونکي دې د لاندې لغتونو ضد کلمې پیدا کړي.

امن عدل شتمن مری

۶- زده کوونکي دې په متن کې مفرد نارینه نومونه په نښه کړي.

۷- حضرت عمر فاروق رضی الله عنه هغه بې وزله شپږې خرڅوونکې نجلی ولې خپل زوی عاصم ته په نکاح کړه؟

زده کوونکي دې په یوه ټولنه کې د عدل او انصاف پر ارزښت او اهمیت د کتابچې د نیم مخ په اندازه یو مطلب ولیکي.

د بنځو حقونه

زده کوونکي باید په دې پوه شي چې بنځې زموږ د ټولني يوه برخه ده. د اسلام له نظره او هم د اساسي او مدني قوانينو له مخې باید د بنځو حقونو ته په درنه سترگه وکتل شي.

د بنځو په مقابل کې هر ډول ناوړه سلوک او تاوتریخوالی د اسلامي قوانينو او د ټول بشریت له قوانينو او ارزښتونو سره مخالف گڼل کېږي.

■ تاسې د بنځو د حقونو په اړه څه معلومات لرئ؟

■ که په ټولنه کې بنځه نه وای، نو څه به پېښ شوي وای؟

د بشر په حقونو کې د ښځو حقونو ته زیاته پاملرنه شوې ده. د نړیوالو ارزښتونو پربنسټ دولتونه مکلف دي چې د منل شویو اصولو له مخې د ښځې حقونو ته په درنه سترګه وګوري او د ژوند ټول امکانات ورته برابر کړي.

د بشري حقونو د نړیوالو تړونونو له مخې ښځې په ټولنیز او اقتصادي فعال ګډون کې له نارینه وو سره یو شان حقونه لري او په ټولنه کې له ټولو مادي او معنوي امتیازاتو څخه برخمنې کېږي.

ښځو ته د هغوی حقونه ورکول او درناوی کول، د هوسا، مترقي او خوشحاله ټولنې ضمانت کوي، ځکه چې متقابل احترام او غوره چلند د نارینه او ښځې تر منځ مینه او محبت را منځته کوي او د نېکمرغه ژوند لپاره لار هواروي.

د مدني قوانینو له مخې د ښځو د حقونو منل، هغوی ته دا امکان برابروي چې د هېواد په سیاسي چارو کې ګډون وکړي. آن تر دې چې د خپل هېواد مشران په خپله خوښه وټاکي.

بنځو ته د هغوی د حقونو د ورکولو په لړ کې دا هم باید ومنل شي چې هغوی دخپلو حقونو د لاس ته راوړلو لپاره دولتي ادارو ته لار ولري او هم د ضرورت له مخې وکړای شي چې وکیل ونیسي.

خدای پاک فرمایي چې (بنځې ستاسې لباس او تاسو د هغوی لباس یاست)، د لوی خدای ﷻ له دې وینا څخه څرگندېږي چې بنځه او نارینه یو د بل لپاره د جامو حیثیت لري. څرنگه چې جامې د انسان بدن پټوي او حیا یې خوندي ساتي، همداشان نارینه د بنځې او بنځه د نارینه لپاره د عیبونو د پټولو، نیمگړتیاوو کې یو له بل سره مرسته کوونکي دي، نو ویلای شو چې یو د بل لپاره لازم او ملزوم دي.

زده کړه او تعلیم هم د بنځو اسلامي او مدني منل شوی حق دی چې باید په پام کې ونیول شي.

له همدې امله د بنځو حقونه منل او هغوی ته د درنښت په سترگه کتل، د ټولنې د هر غړي ملي، اسلامي او بشري دنده ده.

تجربو دا ثابتہ کړې ده چې له بنځو سره ښه چلند او نېک خوۍ، هغوی دې ته اړباسي چې له نارینه وو سره په کړو وړو کې له ښه چلند نه کار واخلي.

له بنځو سره ناوړه سلوک د اسلام له نظره مردود او غندل شوی دی.

ښځه هغه موجود دی چې د ژوندانه په ټولو برخو کې له نارینه و سره اوږه پر اوږه برخه لري. ښځه مور ده او مور د ټولنیزو چارو په ټولو اړخونو کې شریکه ده. زموږ د هېواد یو زیات شمېر ښځې پر نورو برخو سربېره د ادب په برخه کې هم ستره ونډه لري. شعري ټولګې، ادبي نثرونه، ناولونه، ډرامې، کیسې او نورې راز، راز لیکنې یې ټولنې ته وړاندې کړي دي چې د ټولنې په سمون، اصلاح او رغاونه کې پوره اغېز لري.

د دې تر څنګه ښځینه لیکوالو او شاعرانو په خپلو اثارو کې د ښځو د حقونو غږ هم پورته کړی دی او د ښځو د ژوندانه ناخوالې یې په خپلو شعرونو او نثرونو کې انځور کړي دي چې په دې توګه یې د ښځو د ذهنونو په روښانتیا کې خپله دنده سرته رسولې ده. دلته د یوې لیکوالې مېرمن ((عظمت)) د نثریو بېلګه را اخلو چې پورتنۍ موضوع ته یې پکې انعکاس ورکړی دی.

ته لرم یې!

زه ښځه یم ته نارینه یې ... لیکن خبر یې چې ته څنګه نارینه شوې؟! که ته فکر وکړې، نویوه زمانه وه، داسې زمانه چې ته هیڅ هم نه وې ... هو ... ته هیڅ نه وې بالکل په نشت حساب وې.

ما تا له د خپل زړه غوښې او د ځیګر وینه درکړه. لوی انسان مې کړې، انسان مې درنه جوړ کړ. لیکن نن چې ته نارینه شوې، ستا په مټو کې زور پیدا شو، ته له مانه زما حق شوکوي. زما مری خپه کوي او ما خورې، ولې!؟

صرف په دې وجه چې زه ښځه یم!؟ کمزورې یم!؟ او د خپلو مټو زور مې د زړه د غوښې او د ځیګر د وینې په شکل ستا مټو ته درکړی دی!؟ آیا دا نر توب دی!؟ ... دا انصاف دی!؟ ... دا انسانیت دی!؟ ... نه دا نرتوب دی، نه انصاف دی، نه انسانیت دی.

دا د لړم فطرت دی، لیکن ته لړم نه یې، انسان یې او زه ستا موریم نو د دې لپاره ته د خپل انسانیت ثبوت ورکړه او خپله مور مه خوره.

ښځه په ټولنه کې داسې موجود دی چې له وجود پرته یې د ژوند دوام او بقا امکان نه لري، نو په کار ده چې د اسلامي لارښوونو او مدني قوانینو په رڼا کې د هغوی حقونو ته په درنه سترگه وکتل شي.

د متن لنډيز:
تاسو په پورتنی لوست کې ولوستل چې ښځې د اسلامي او مدني قوانینو له مخې دکورنۍ او هېواد په برخليک کې مهمه ونډه لري. ښځه او نارینه یو له بل پرته نیمگړي دي. ښځې د ټولني نیمایي برخه جوړوي او په ټولنیزو او اقتصادي چارو کې له نارینه وو سره برابره ونډه لري. د ملي، اسلامي او بشري قوانینو او ارزښتونو له مخې د ښځو حقوقو ته ډېره پاملرنه لازمه ده.

فعالیتونه

- ۱- زده کوونکي دې پورتنی لوست په وار سره د کتاب له مخې ولولي او نور زده کوونکي دې ورته غور ونيسي.
- ۲- لاندې جملې بشپړې کړئ.
ښځې ستاسو او تاسې د هغوی یاست.
- ښځه د ټولني برخه جوړوي، جنت د تر پښو لاندې دی.
- ۳- زده کوونکي دې له متن څخه د ښځو حقونه په نښه کړي او ودې شمېري.

- ۴- زده کوونکي دې د متن سخت لغات په وار سره پر تخته وليکي او نور زده کوونکي دې د هر لغت د معنا په اړه خبرې وکړي.
- ۵- زده کوونکي دې په متن کې مؤنث نومونه په نښه کړي او د (ی) گانو سمه بڼه دې هم په پام کې ولري او په خپلو کتابچو کې دې وليکي .
- ۶- زده کوونکي دې د مېرمن ((عظمت)) د نثر بېلگه په لوړ غږ ولولي او بيا دې مفهوم په خپلو خبرو کې ووايي.

کورنۍ دنده

د ښځو د حقونو په اړه په کور کې یو لنډ مطلب وليکئ او بله ورځ یې په ټولگي کې واوروئ.

عادل قاضي

یوه ورځ یو سړی قاضي ته راغی او له خپل ملگري څخه یې ورته سر وټکاوه.
خپله دعوه یې ورته په زور او زېر او ډېر مهارت وویل، نو قاضي وویل:
ته په حقه یې.

بله ورځ د هغه سړي ملگری راغی هغه هم قاضي ته خپله دعوه په ډېر مهارت بیان کړه،
قاضي وویل:
ته په حقه یې.

د قاضي ښځې چې دا دواړه قضاوتونه واورېدل، نو وپې ویل:
سړیه! دا څه قضاوت دی چې ته یې کوی، دا دواړه کسه په حقه کېدای شي!
قاضي وویل:
بلې سمه ده، ته هم په حقه یې.

ملي يووالي

ملت د يوه بڼ مثال لري. په بڼ کې ډېرې او بېلا بېلې ونې وي، هره ونه جلا گل او جلا مېوه نيسي او هره مېوه جلا گټې او ځانگړی خوند لري. لکه بڼ چې له يوې ويالې اوبه کېږي، يو ملت هم د يوه حکومت له خوا اداره کېږي. د يوه هېواد د مېشتو قومونو مجموعې ته ملت ويل کېږي. يو ملت هغه وخت د هوسا او سوکاله ژوند خاوند کېدای شي چې متحد او يو موټی وي. د ملي يووالي په اړه په دې لوست کې د گل پاچا الفت يو شعر تاسو لولئ. په دغه شعر کې ملت داسې يو باغ گڼل شوی چې بېلا بېلې ونې يې د بنايست او رنگينۍ بېلگې دي.

■ ملي يووالي څه ته وايي او څه گټې لري؟

■ که په يوه ملت کې يو والی نه وي، زيانونه يې څه دي؟

يوه باغ کي وي و کلامرې دېرې ونې
هره پانه يې لايق وه د ستاينې
د دوی نيلې يوله بله وي ترلې
غورز په غورز يوه چمن کې او سپدلې
دغه و امره د يوه دهقان د لاس وي
لکه گوتې د يوه لاس ټيت و پاس وي
هر يوې پيله مېوه او پيل يې نوم و
رنگ او خوند کې يې توپير بنکاره معلوم و
مگر دوی لکه د يو گلشن گلونه
يوله بله نژدې کړي و و لاسونه
خوا په خوا غامره په غامره خوله په خوله وي
له يوې خوا سرې پيدا د يوه کاله وي
د دې ټولو يو خزان او يو بهار و
بسه او بد يې و و شريك يويې و اکدار و
په حقوقو کې يې هيڅ نه و توپير
باغبان و په هرې ونې دېر زهين
له يوې ويالې او به ورتنه راتللي
په يوه هوا کې ټولې لويديلې
يوله بله يې هر حال کې شرکت و
په تمامه معنا يو صحيح ملت و

ارواښاد گل پاچا الفت

د شاعر لنډه پېژندنه:

پورتني شعر چې د ملي يووالي يوه ښه بېلگه او ښه انځور يې وړاندې کړی دی، د گل پاچا الفت دی. الفت د معاصرو ادیبانو، لیکوالو او شاعرانو په ډله کې د يوه ځانگړي مقام څښتن دی. ډېر کتابونه يې په نثر کې لیکلي دي. شعري کلیات يې په افغاني ټولنه کې ډېر مشهور دي. شعرونه يې تل ژوندۍ بڼه لري. له هر وخت او حالاتو سره سمه شاعري ده. نثرونه يې ډېر ښه او ژور مفهومونه او پیغامونه لري. د الفت نثرونه د ټولو خوښېږي.

د متن لنډيز:

د ملت ټول وگړي د اساسي قانون په وړاندې برابر دي. يعنې توکم، ژبه، رنگ او مذهب يې په پام کې نه نیول کېږي.

ټول د اساسي قانون له ښېگڼو برخمن وي. که یو هېواد یو کور وپولو، نو وگړو ته يې ملت ويلای شو. ژوندي ملتونه خپل ملي ارزښتونه لکه ملي دودونه او روايات، ملي ادب او ملي ژبه، ملي ذوقونه، ملي اخلاق، ملي موسیقي او نور په ډېره ښه توگه ساتي. یو مذهب ملت له نورو ملتونو څخه علم، فن او صنعت اخلي، خو خپلې ملي ځانگړنې ساتي.

د افغانستان قومونه په گډه افغان واحد ملت جوړوي. هر څوک چې د افغانستان تابعیت ولري، افغان بلل کېږي، يعنې د افغان کلمه د افغانستان هر وگړي ته ويل کېږي.

افغان واحد ملت له بېلابېلو قومونو څخه جوړ دی. په افغانستان کې مېشت قومونه ټول یو له بله سره وروڼه دي. په خپلو منځو کې ښې اړیکې لري. د افغانستان د ډېرو ولایتونو په بېلابېلو سیمو او بېلابېلو کلو کې د افغان واحد ملت بېلابېل توکمونه اوسېږي او په ډېرې خوشحالی گډ ژوند سره کوي.

په ځانگړې توگه د گل پاچا الفت شعر هم د ملي يووالي مفهوم څرگندوي. شاعر ملي يووالی له يوه باغ سره تشبه کړی، لکه څنگه چې په باغ کې مختلفې ونې وي او

بېلا بېل رنگونه او مېوې لري، خو بيا هم له يوې ويالې څخه اوبه کېږي او يو له بل سره پيوند لري، همداسې په يو هېواد کې هم بېلا بېل قومونه ژوند کوي، خو د يو واحد ملت په نامه يادېږي. د دوی گټه او تاوان، غم او خوشحالي او وياړونه سره شريک وي، يو له بله هيڅکله نه شي بېلېدای.

فعالیتونه

- ۱- زده کوونکي دې له ښوونکي وروسته په خپل وار سره شعر ولولي.
- ۲- زده کوونکي دې د شعر مفهوم په کتابچو کې وليکي او په وار سره دې په ټولگي کې ولولي.
- ۳- زده کوونکي دې په شعر کې ارتباطي کلمي پيدا او په خپلو کتابچو کې وليکي لکه: ونه _ پاڼه...
- ۴- ښوونکی دې زده کوونکي په دوو ډلو ووېشي، هره ډله دې د شعر يو يو بیت ووايي او بله ډله دې هغه معنا کړي.
- ۵- زده کوونکي دې د ملي يووالي په مفهوم لنډې خبرې وکړي.
- ۶- زده کوونکي دې د لاندې کلمو د جمع شکل وليکي:
 - ۱- چمن ۲- توپير ۳- واکدار ۴- ملت
- ۷- زده کوونکي دې لاندې لغتونه معنا او په جملو کې استعمال کړي:

نيلې، زهير، توکم، مذهب

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د ملي يووالي په اړه يوه لنډه ليکنه وکړي او هغه دې سبا ته په ټولگي کې واوروي.

اووم لوست

د ماینونو او ناچاودو توکو د نښو پېژندنه

زمورگران هېواد افغانستان د تېرو جگړو په کلونو کې د تباھيو او ويجاړيو ډگرو و. د دغو جنگونو بېلا بېلو خواوو د خپلو مخالفينو د له منځه وړلو او مخنيوي لپاره تل ماینونه ښخول. د کلونو په اوږدو کې پر دغو ښخو شوو ماینونو بوتي راشنه شوي، باد و باران پرې شگې او خاورې اړولي دي. په دې ډول دغه خطرناک او وژونکي خيزونه د انسان له سترگو پټ دي، خو خطر يې زيات دی، انسان او حيوان ټپي کولای او وژلای شي.

د دې لپاره چې د دغه وژونکي خيز له خطر ځان او خپله ټولنه وژغورو، بايد د ماینونو نښې وپېژنو او نورو ته يې هم ور وښيو.

■ تاسو ماین پېژنئ؟

■ تاسې د ماین په اړه څه معلومات لرئ؟

■ ماین لرونکي سیمې او له ماین څخه پاکې شوې سیمې په کومو رنگونو نښه

کېږي؟

ماینونه او ناچاودوي توکي په هرځای کې پیدا کېدای شي. ډېره سخته او ناشونې ده چې ماینونه په سترگو ولیدل شي.

که چېرې تاسو په یوه داسې سیمه کې ژوند کوئ چې ماین پکې وي او یا د ماینونو په سیمه کې تگ راتگ کوئ، نو باید تل مو د ماینونو د علامو او د خطر نښو ته پام وي.

درې ډوله علامې د بېلا بېلو سیمو لپاره موجودې دي :

۱- رسمي علامې یا نښې:

هغه علامې دي چې د ماین پاکۍ د دفتر له خوا ایښودل شوې دي او درې رنگونه لري:

◆ سرې رنگ شوې ډبرې د ماینونو د خطر نښه ده.

◆ ابي رنگ شوې ډبرې د ناچاودو توکو د خطر نښه ده.

◆ سپینې رنگ شوې ډبرې د پاکې سیمې نښه ده.

یادې شوې نښې کېدای شي چې پر دېوالونو، د جگړې په لومړۍ کرښه، د سرک

ترڅنګ، رنګو شویو ودانیو او نورو سیمو کې وکارول شي.

په ځینو سیمو کې ځینې سیمتي ستنې لیدل کېږي چې یوه خوا یې سره او بله خوا یې

سپینه رنگ شوې وي. سره خوا د خطر او سپین اړخ یې د پاکې سیمې نښه ده.

۲- نارسمي یا سیمه ییزې علامې یا نښې:

هغه علامې دي چې د خلکو له خوا ایښودل شوي دي، لکه:

◆ د ډبرو او خاورو کوټ یا څلی.

◆ هغه نښه چې له لرګي او یا تیرې څخه جوړه شوې او د خطرناکې ساحې پر لور د

اشارې په شکل ایښودل شوې وي.

◆ لرګي، د ونې بڼاخونه او نور شیان چې سرک یې بند کړي وي.

◆ هغه ډبرې چې د سرک او لارې پر غاړه ایښودل شوې وي.

◆ د چلیپا نښه چې له لرګیو یا نورو شیانو څخه جوړه شوې وي او داسې نور.

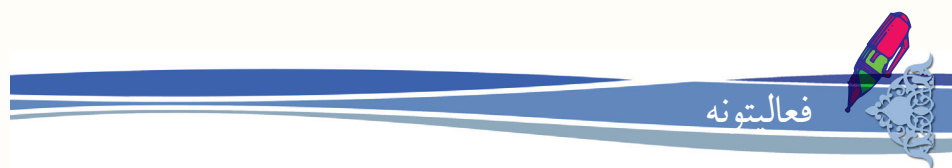
۳- د ماینونو او ناچاودو توکو د موجودیت احتمالي سیمې:

- ◆ هغه سیمې چې مخکې د جگرې سیمې وي.
 - ◆ د څارویو څرمن او یا هایدوکي.
 - ◆ نظامي مورچې او څار ځایونه.
 - ◆ وچ بوتې او هغه ځمکې چې بڼې یې بدلون موندلی وي.
 - ◆ د وسلو او کارتوسو صندوقونه، کارتوس او د پوځي وسایلو خراب شوي پاتې شوني
- (بقایا).

- ◆ د سیمونو ټوټې او اغزي لرونکي سیمونه.
- ◆ هغه لارې او سرکونه چې کار ترې نه اخیستل کېږي.

د لوست اصلي پیغام:

سرې رنگ شوې ډبرې د ماین د خطر، ابي رنگ شوې ډبرې د ناچاودو توکو د خطر او سپینې رنگ شوې ډبرې د پاکې سیمې نښې دي. زده کوونکي دې دغه نښې په پام کې ولري او د کور نور کسان او همزولي دې هم په دغو خطرونو پوه کړي.

- ۱- زده کوونکي دې متن په وار سره ولولي او د ماینونو په اړه دې د درس مفهوم په لنډه توګه ووايي.
- ۲- زده کوونکي دې د لاندې رنگونو په اړه یوه یوه کرښه ولیکي چې دغه رنگونه د څه لپاره دي:

۱- سور ۲- سپین ۳- ابي

۳- د ماینونو او ناچاودو توکو احتمالي سیمې په گوته کړئ.

..... ۱

..... ۲

..... ۳

۴- زده کوونکي دې په وار سره د ماینونو په اړه د خپلې سیمې معلومات او پېښې

وړاندې کړي.

۵- زده کوونکي دې د لاندې جملو تش ځایونه په مناسبو کلمو په پنسل ډک کړي:

◆ سرې رنگ شوې ډبرې چې د د خطر نښه ده.

◆ ابي رنگ شوې ډبرې چې د د خطر نښه ده.

◆ سپینې رنگ شوې ډبرې د نښه ده.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د ماینونو د پېښو په اړه له خپلې سیمې څخه د کیسې په ډول څو کرښې ولیکي، یعنې که د ماین د چاودلو په اړه یې کومه کیسه اورېدلې وي، یا یې په خپلو سترگو لیدلې وي، په لنډه توګه دې ولیکي.

اتم لوست

د امير شېر علي خان واکمني او د پښتو ژبې وده

امير شېر علي خان د افغانستان په معاصر تاريخ کې يو مشهور واکمن دی. د امير دوست محمد خان زوی دی او دوه ځله يې پاچاهي کړې ده.

امير شېر علي خان علم پالونکی او ترقي خوښوونکی پاچا و. د افغانستان په معاصر تاريخ کې لومړنی پاچا دی چې د پښتو ژبې د علمي او عملي پرمختگ لپاره يې کار کړی دی.

پښتو يې په پاچاهي دربار کې روزلې ده. د ده په دوره کې پښتو کتابونه چاپ شوي او د دې ژبې د ودې او پراختيا لپاره هلې ځلې شوي دي.

■ د امير شېر علي خان د واکمنۍ په وخت کې کوم پرمختگونه وشول؟

■ امير شېر علي خان پښتو ژبې ته کوم خدمتونه کړي دي؟

د امير دوست محمد خان تر مړينې وروسته چې د هغه زوی امير شېرعلي خان واکمن شو، په هېواد کې د واک پر سر شخړې روانې وې. امير شېرعلي خان له دغو ستونزو سره سره په خپله دوره کې د هېواد د ترقی او علمي سطحې د لوړولو لپاره هڅې کړې دي. د امير شېرعلي خان د واکمنۍ په وخت کې لومړی ځل له هند څخه د چاپ لیتوگرافي (ډبرين) ماشينونه راوړل شول. په دې ماشينونو يې کتابونه، جريدې، نور مطبوعات او دولتي پاڼې چاپولې. په کابل کې د امير شېرعلي خان په وخت کې دوه مطبعې جوړې شوې، يوه يې د شمس النهار او بله د مصطفاوي په نامه يادېده.

د امير شېرعلي خان په وخت کې د شمس النهار جريدې خپرېدل پيل شول. د شته معلوماتو له مخې دا په معاصر افغانستان کې لومړنۍ جريده وه. دې جريدې د نوي فکري غورځنگ د ودې لپاره مطالب خپرول. دغه نوی فکري غورځنگ د سيد جمال الدين افغان او سيد نورمحمد شاه له خوا رامنځته شوی و.

امير شير علي خان د پښتو ژبې ودې ته ځانگړې پاملرنه درلوده. د ده په وخت کې ځينې عسکري کتابونه له انگرېزي څخه پښتو ته وژباړل شول، لکه: پلي (پياده) يو عسکري کتاب دی چې موضوع يې د عسکرو تمرين او قواعد دي. دغه کتاب قاضي عبدالقادر پېښوري پښتو ته ژباړلی دی او په ۱۸۷۲ ميلادي کال د کابل په بالا حصار کې چاپ شوی دی. د عسکري قواعدو يو بل کتاب له انگرېزي ماخذونو څخه محمد ابراهيم خان ژباړلی دی. د دې کتاب يوه نسخه د امير حبيب الله خان په مهر د اطلاعاتو او کلتور وزارت د خطي نسخو په کتابتون کې خوندي وه.

د امير شېرعلي خان په وخت کې ځينې ديني، مذهبي او تعليمي کتابونه هم ليکل شوي دي، لکه: د فيض محمد اخونزاده ((روضه المجاهدين)) او د دوست محمد خټک ((تفسير بدرمنير او بحر العلوم)).

فيض محمد اخونزاده د روضة المجاهدين په پای کې د امير شېرعلي خان ستاينه په دې

ډول کړې ده:

په جهان کې دېر ساعې یر
د تمام اسلام داعي یر
نور چاکري کتابونه
په جهان کې تصنیفونه
ماکر دا بحث بیان
په پام سو پښو عیان
دا امیر د دین مجلي
مسمی په شېر علي

دوست محمد خټک د همدغه وخت یو بل لیکوال او شاعر دی. د نوموړي د نسب لړۍ د خوشحال خان بابا تر کورنۍ رسېږي. دوست محمد خټک د ((تفسیر بدرمنیر او بحر العلوم)) په نامه کتابونه په همدغه وخت کې لیکلي دي. دوست محمد خټک د بحر العلوم کتاب د امیر شېر علي خان په نامه داسې پای ته رسولی دی:

د امیر د شاهي زور دی
عالم دله وټه نسکور دی
په کابل کې جانشین دی
حکمراندې پي نکین دی
کندهار او هرات دینه
چې د دله حکمونه ویرینه
پسې بلخ دی برادره
تر خیبره پوره وره
له امیر دوست محمد خان
دی خلف دی قدر داند

نورمحمد نوري ((کندهاری)) هم د امير شېرعلي خان د وخت يو ښه ليکوال دی. نوموړی په سنډه، عربي، انگلېسي، پارسي او اردو ژبو ښه پوهېده. نورمحمد نوري د ((تحفة الامير)) په نامه کتاب په ۱۲۸۲ هـ. ق. کال کې بشپړ کړی، دا د پښتو ژبې گرامر دی چې په پارسي ژبه ليکل شوی دی. ((گلشن امارت)) د نوري يوبل تاريخي کتاب دی چې په ۱۲۸۷ هـ. ق. کال کې په پارسي ليکل شوی دی او په ۱۳۳۵ هـ. ش. کال کې په کابل کې چاپ شوی دی. نوري ((د افغانستان تاريخ)) په نامه يوبل کتاب هم ليکلی دی.

امير شېرعلي خان امر کړی و چې ټول عسکري تمرينونه بايد په پښتو وي. د دې امير په وخت کې به تعليماتنامې، ليکونه او فرمانونه هم ټول په پښتو ليکل کېدل. امير شېرعلي خان په خپل وخت کې ټول عسکري القاب، بولي (قوماندې) او عناوين په پښتو کړل، لکه:

رتبه	پښتو لقب
سپه سالار	ټول مشر
نایب سالار	سر غټ مشر
جرنیل	غټ مشر
برگه	پنځر (پنځه زر) مشر
صوبه دار	بلوک مشر
کرنیل	زرمشر
کپتان	سل مشر
حواله دار	لس مشر

د ملكي مامورينو القاب داسې پښتو شوي دي.

رتبه	پښتو القاب
صدراعظم	لوی مختار
خارجہ وزیر	لوی معین د باندې
حشمت الملک	لوی معین د غرو
مستوفي	لوی ملک
دبير الملک	لوی کښلی

د متن لنډيز:

امير شېر علي خان يو علم پالونکی او ترقي خوښوونکی پاچا و. ده له هند څخه د چاپ ډبرين ماشينونه راوړل او د کتابونو، جریدو او دولتي پاڼو په خپرولو يې پيل وکړ. په کابل کې يې دوه مطبعې جوړې کړې چې يوه يې د شمس النهار او بله يې د مصطفوي په نامه يادېده. امير شېر علي خان په خپل وخت کې ټول عسکري القاب او بولي (قوماندې) په پښتو کړې.

امير شېر علي خان د پښتو ژبې له ودې او پرمختگ سره ځانگړې مينه لرله.

فعالیتونه

۱- زده کوونکي دې لاندې پوښتنو ته ځوابونه ووايي.

◆ د امير شېر علي خان په وخت کې په کابل کې کومې مطبعې جوړې شوې؟ نومونه يې واخلي.

◆ د امير شېر علي خان په وخت کې پلي کېدونکې نوی فکري غورځنگ د چا له خوا رامنځته شوی و؟

◆ د امير شېرعلي خان په وخت کې کوم ديني او مذهبي کتابونه د چا له خوا وليکل شول؟

۲- زده کوونکي دې هر يو په وار سره متن په لور آواز ولولي او نور دې ورته غور ونيسي.

۳- د لاندې جملو تش ځايونه په مناسبو کلمو په پنسل ډک کړئ:
په کابل کې د امير شېرعلي خان په وخت کې دوه مطبعې جوړې شوې، يوه د او بله د په نامه يادېده.

امير شېرعلي خان په خپل وخت کې ټول عسکري پښتو کړل.
۴- زده کوونکي دې په دوو گروپونو ووېشل شي، د هر گروپ استازی دې په وار سره د درس مفهوم ووايي او نور دې ترې پوښتنې وکړي.

۵- زده کوونکي دې مفرد ، مؤنث او جمع مؤنث نومونه له متن څخه راوياسي او په ټولگي کې دې ولولي.

۶- د امير شېرعلي خان په وخت کې دغه لاندې کتابونه ليکل شوي، زده کوونکي دې د هر کتاب مخ ته د هغه د ليکوال نوم وليکي:

۱- روضة المجاهدين

۲- تفسير بدر منير

۳- بحر العلوم

زده کوونکي دې د خپلو معلوماتو له مخې په څو کرښو کې د امير شېرعلي خان تر دورې راوروسته د پښتو د ودې په اړه لس لس کرښې وليکي.

نورستان

د لوی ننگرهار نوم به مو له خپلو مشرانو اورېدلی وي. لوی ننگرهار د افغانستان په ختیځ کې پروت دی. یو وخت د مشرقي د اعلی حکومت په نامه یادېده. په لوی ننگرهار کې په خپله اوسنی ننگرهار، کونړ، لغمان او اوسنی نورستان ټول شامل وو.

بیا وروسته لغمان او کونړ د جلا ولایتونو په توګه ومنل شول، خو د نورستان ډېره برخه لا تر وروستیو پورې په کونړ او څه یې په لغمان پورې تړلې وه چې بیا د یو مستقل ولایت په توګه ومنل شو.

راځئ چې د خپل هېواد دغه غرنۍ ښېرازه او سمسوره سیمه او وګړي لږ وپېژنو.

- تاسې د هېواد د ختیځو ولایتونو په اړه څه معلومات لرئ؟
- د نورستان کومې ځانګړنې تر ټولو زیاتې په زړه پورې دي؟

افغانستان ۳۴ ولایتونه لري، یو یې نورستان دی چې په دې وروستیو کې د ولایت په توګه منل شوی دی. د نورستان زیاتره برخې، لکه: کامدېش، برگمېتال، وایګل دره، واما او پارون پخوا په کونړ ولایت پورې او یو څه برخې یې په لغمان ولایت پورې تړلې وې.

نورستان په عمومي ډول په درېو برخو وېشل کېږي: ختیځ نورستان چې کامدېش او برگمېتال پکې راځي. مرکزي نورستان چې وایګل دره، واما، پارون او کانتیوا پکې راځي او غربي نورستان چې دواب، نورګرام او منډول ولسوالۍ په کې شاملې دي.

د نورستان پخوانی نوم کافرستان و او د امیر عبدالرحمان خان تر واکمنۍ پورې یې وګړو ځانګړی دین درلود. د دغه دین پیروان لاتر اوسه د چترال په یوه سیمه کې پاتې دي چې کلش یې بولي.

نورستان ډېر سمسور غرنی ولایت دی. زیاتره غرونه یې په طبیعي ځنګلونو پټ دي، هوا یې په اوږو کې ډېره معتدله او په ژمي کې سړه ده. نښتر، سروه، کاجل، سرپ خېړۍ، غوره خېړۍ، ښوون، چنارنګی، وړښتی (غرنی بادام) انار او نورې یې هغه غرنۍ ونې دي چې په خپله راشنې کېږي.

غوز، توت، مرخنۍ، مڼه، خوبانۍ (زردالو) ناک، انخر، شفتالو او نورې یې هغه ونې دي چې کېښنول کېږي. همدغو ونو بوټو او ځنګلونو نورستان ته ډېره ښکلا بښلې ده. نورستان ډېر خوږونه، چینې او سیندونه هم لري. لنډې سیند، د پېچ سیند او د الینګار سیند د نورستان له غرونو څخه سرچینه اخلي. دغه غرونه د ختیځ هندوکش د غرونو لړۍ ده. همدغو ځنګلونو، ونو، بوټو او خوږونو د څارویو د روزنې لپاره ښه او مناسب څر ځایونه رامنځته کړي دي، ځکه خو نورستان د څارویو په روزنه کې ځانګړې شهرت لري. غواوې، غوایان، ګلپان، مېرې، سپرلي او وزې یې مشهور څاروي دي.

د نورستان ولایت زیاتره برخه غرونو نیولې ده. د کرکيلې وړ ځمکې یې بېخې لږې دي.

جوار، غنم، اوريشې، ږدن، لوييا او کچالويې مهم حاصلات دي.
د يادونې وړ ده چې په نورستان کې په دوديز ډول د کرکيلې چارې د بنځو او د څارويو
د روزنې چارې د نارينه وو پر غاړه دي.

د نورستان ولايت مرکز پارون دی. نورستان د هندوکش د غرونو په لړۍ کې پروت دی،
همدا لامل دی چې له يوې درې بلې درې ته تگ راتگ زياتره بايد پلى وي او د ژمي په
موسم کې ناشونى وي. دا طبيعي خنډونه د دې لامل شوي چې د نورستانيانو ترمنځ اړيکي
لږې کړي او ورو ورو په نورستاني ژبه کې لهجې رامنځته کړي او د وخت په تېرېدو په جلا
ژبو واوړي.

نورستانيان يو اريايي ټبر دی چې تر اوسه يې د لرغوني آريايي ژوندانه ډېر څه ساتلي
دي. نورستانيان ځانگړي دودونه لري. عام لباس يې پرتوگ، کميس او پکول دی. گابین،
گنډۍ، ډيگره او پايټاوې يې ځانگړى لباس دی.

د نورستان کلي زياتره د هسکو غرونو په لمنو کې جوړ شوي دي. د غوزانو، مرخڼو،
انگورو او توتانو بڼونه او بهاند خوړونه يې د کلو بنکالا لا زياتوي. له غوزانو پرته د نورستان
نورې مېوې د خرڅلاو بازار ته نه وړاندې کېږي.

- ۱- گلښ: پېر ورين پرتوگ دی چې تر زنگانه پورې وي او نارينه يې د پرتوگ له پاسه اغوندي.
- ۲- گنډۍ: د کورتي په څېر، خو ساده وي چېبونه نه لري او له وړيو پرته نور څه پکې نه وي کارول شوي.
- ۳- ډيگره: گنډۍ او ډيگره دومره توپير لري چې گنډۍ ساده وي او د ډيگرې د لستونو چاپېره او گرېوان رنگه او گلدار وي. تر گنډۍ يو څه لنډه هم وي.
- ۴- پايتاوې: يوه پېره اوږده او پلنه ورينه پتۍ وي چې په ونو بوټو او غرونو کې يې د پنډيو د ژغورنې او د ستريا د مخنيوي لپاره تر پنډيو تاووي.

د متن لنډيز:

نورستانيان يو آريايي توکم دی. ډېرې لرغونې آريايي ځانگړنې يې لا تر اوسه ساتلې دي. د کونړ، چترال، بدخشان او لغمان په منځ کې د هندوکش د غرونو په ختيځو لړيو کې اوسېږي. د امير عبدالرحمان خان د واکمنۍ پر مهال يې د اسلام سپېڅلی دين منلی دی. د خلکو کسب يې زياتره د څارويو روزنه او کرکيله ده.

فعاليتونه

- ۱- زده کوونکي دې متن په لوړ غږ ولولي او نور دې ورته غوږ ونيسي.
- ۲- زده کوونکي دې د متن لنډ مفهوم په خپلو خبرو کې وويي، که ځواب نيمگړی وي، بل زده کوونکی دې هغه بشپړ کړي.
- ۳- زده کوونکي دې له متن څخه د ونو او مېوو نومونه په خپله کتابچه کې وليکي او بيادې هغه په ټولگي کې واوروي.
- ۴- زده کوونکي دې لاندې پوښتنو ته لنډ لنډ ځوابونه وويي:
 - ◆ په نورستان کې د کار وپش څه ډول دی؟
 - ◆ په نورستان کې کومې غلې دانې کېږي؟ نومونه يې واخلئ.
 - ◆ په متن کې مو کومه برخه خوښه ده او ولې؟ خپل نظر څرگند کړئ.
- ۵- د نورستان مرکز په نښه کړئ او له سم ځواب نه په پنسل کرښه چاپېره کړئ:

الف - وايگل ب - برگمټال ج - کامدپش د - پارون
- ۶- په خپلو کتابچو کې لاندې مفرد نومونه په جمع او جمع نومونه په مفرد وپړئ.

مفرد نوم	جمع نوم
۱_ غوز.....	۱_ ولايتونه
۲_ منيه.....	۲_ خنگلونه
۳_ توت.....	۳_ کچالو
۴_ سيند.....	۴_ خنډونه
۵_ لمنه.....	۵_ ځمکي

کورنی دنده

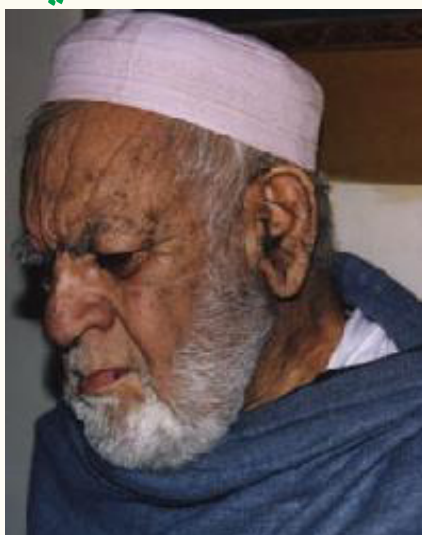

د نورستان د خلکو د دودونو په اړه له خپلو مشرانو څخه معلومات تر لاسه کړي او په
يو مخ کې يې وليکي.

لسم لوست

پوهاند رښتین ادبي څېره

زموږ د ادبیاتو په معاصر تاریخ کې ځینې داسې نومیالی څېرې شته چې د پښتو ژبې د معاصر ادب پنځه ستوري یې بولي.

دغه پنځه ستوري: پوهاند عبدالحي حبيبي، قیام الدین خادم، استاد گل پا چا الفت، عبدالرؤف بېنوا او پوهاند صدیق الله رښتین دي چې د معاصر ادب بنسټونه یې ایښي او په ژبه او ادب کې ځانگړی مقام لري. په دې درس کې به د پوهاند صدیق الله رښتین په اړه معلومات ولولئ.

۱- د پښتو ادب د معاصرې دورې د دغو پنځو ستورو په اړه څومره معلومات لری؟

۲- پوهاند صدیق الله رښتین د پښتو ژبې او ادب په کومو برخو کې کتابونو لیکلي دي؟

پوهاند صديق الله رښتين د افغانستان د معاصرو ليكوالو په ډله كې نوميالی ليكوال او اديب دی. صديق الله رښتين د مولوي تاج محمد زوی دی او په ۱۲۹۸ هـ. ش. كال د مومندو د ((سره كمر)) په يوه علمي كورنۍ كې زېږېدلی دی. لومړۍ زده كړې يې په خپله كورنۍ كې كړي دي. نورې زده كړې يې د ننگرهار د هډې (نجم المدارس) په مدرسه او د كابل په عربي دارالعلوم كې سرته رسولي دي.

پوهاند رښتين په ۱۳۱۸ هـ. ش. كې د پښتو ټولنې په غړيتوب منل شوی دی. دا يې د رسمي دندې پيل دی او بيا يې بېلا بېلې دندې ترسره كړي دي. په پښتو ټولنه كې د قواعدو د څانگې مدير، د پښتو ټولنې مرستيال، د پښتو ټولنې لوی مدير او بيا رئيس و. په ۱۳۳۵ هـ. ش. كال كې د پوهنې وزارت مشاور او د ادبياتو پوهنځي استاد مقرر شو.

پوهاند رښتين پر پښتو سربېره په دري، عربي او اردو ژبو هم ښه پوهېده. په دغو ژبو يې يو شمېر مقالې ليكلي او خپرې كړي دي. هغه په بېلا بېلو علمي موضوعاتو لكه: گرامر، د ادبياتو تاريخ، هنري نثر او نورو كې په لس گونو كتابونه ليكلي دي چې ځينې يې دا دي: د پښتو ادب تاريخ، پښتو ادبيات (رساله)، پښتانه شعراء دويم ټوك، د پښتو نثر هنداره، د پښتو ادب درې مشهورې كورنۍ، پښتو گرامر په دري ژبه، پښتو اشتقاقونه او تركيبونه، پښتو ژبښودنه، د پښتو او سانسكريټ نژدېوالی، پښتو څېړنه، د هند سفر، د ننگرهار او قطغن سفر، د مصر سفر، د شوروي اتحاد سفر، نوميالي پوهان او غازيان، پياوړي شاعران، روښان ستوري، ادبي او تاريخي سمونې او نور.

د پوهاند رښتين د چاپ او ناچاپ كتابونو شمېر څه د پاسه اتياوو ته رسېږي. همدارنگه يې په سلگونو مقالې په بېلا بېلو خپرونو كې خپرې شوې دي. نوموړي د ليكوالۍ په پيل كې شاعري هم كړې ده، خو وروسته يې يوازې نثر ته مخه كړې ده او په دې ډگر كې ډېر زيات راځلېدلی دی. پوهاند رښتين په ادبي هنري نثر كې پوخ لاس درلود او په دې ډگر كې يې ډېر كار كړی دی. هغه ډېر شمېر زلمي ليكوال روزلي او د خپل ادب خدمت ته يې چمتو كړي دي.

پوهاند رښتین په ۱۳۷۷ هـ . ش . کال کې له نړۍ سترگې پټې کړې او د ننگرهار په بهسودو کې د کونړ د لوی سړک پر غاړه خاورو ته وسپارل شو .

د پوهاند رښتین د نثریو بېلگه :

وايي چې ښه شاعر د قوم سترگې او د حال ترجمان دی . دی په خپله ژبه د خپل چاپېریال ترجماني کوي . د اصلاحي نظر لوی خاوند وي . په خپل ذاتي نظر پسې نه ګرځي . د ودانۍ کارونه یې خوښېږي او په شعر کې یې د یو څرګند او عالي مرام پلوشې ځلېږي . اشعار یې د قام او وطن له درده ډک وي . کله یې شعر د تورې پرک او کله د ژوند برېښنا وي . خیال یې قوي او عزم یې ټینګ وي ، څه چې وایي هغه په خپله هم کوي . د وینا او عمل ترمنځ یې پوره نژدېوالی موجود وي . رښتیا وایي او په رښتیاوو پسې ګرځي . د قام په درد ښه پوهېږي . د اشعارو په پردو کې یې تاریخونه پراته وي . د لوړ همت او اوچت خیال څښتن وي . هر څه نه وایي ، حق وایي ، حق غواړي او حق لټوي .

د خوږمنو د زړه همراز او همخیال وي . د ولس په ژبه غږېږي . په کږو لارو نه درومي . خوشامنګر او غوړه مال نه وي او د شعر مرغلرې په کونجکو نه پلوري ، لکه چې خوشحال خټک ویلي دي :

د هغه شاعر دانې وشه په ژبه
چې د شعر دردانې پلوري په مال

د باغ ننداره

يو سهار شومه مروان د باغ په لومړي
په اسمان کې بنکارېده لا بنکلي سنوري
باغ ته لامر يو عجب بنکلی گلشن و
د بنايسنه بنايسنه بلبلو نشيمن و
قسم قسم سر و دونه د مرغانو
په دې باغ کې چنهار و د توتيانو
نسپرهسې په مزه و الوتلي
له فرحنه و امه باغ و غورېدلي
د قدرت تابلو رنگينه بنايسنه و
د هر بوټي غېز کې اينسې گلدسته و
لمر را اوخوت له مشرق خنډه رڼا شوه
هر طرف ته د ژونديو شور غوغا شوه
سيوري پر بوتل سجده باندې قبلې ته
په تعظيم او احترام مخ د کعبې ته
زر زمري وړانگې د لمر پرې راخپرې شوې
گرچا پېره د اسمان لمنې سرې شوې
سپينو پر خوچې دا وړانگې وليدلې
له خونبیه ټولې پورته و الوتلې
تازگي د بوټو زياتمه له پخوا شوه
د غوټيو خولگي وازه په خندا شوه
جوړم په باغ کې لايو بل رنگه حالت شو
تابه وې پاچا له خوبه را اوچت شو

د متن لنډیز:

پوهاند صدیق الله رښتین د پښتو ادبیاتو د معاصرې دورې یو نومیالی ادیب او لیکوال دی. په بېلا بېلو موضوعاتو کې یې په لس گونو کتابونه لیکلي دي. ډېر کسان یې د خپلې ژبې، ادب او هېواد د خدمت لپاره روزلي دي. لکه نوم او تخلص چې یې د صداقت او رښتینولۍ استازیتوب کوي، په عملي ژوندانه کې هم خپل هېواد، خپلې ژبې او خپلو هېوادوالو ته صادق او رښتینی و. پوهاند رښتین د پښتو ژبې او ادب له هغو بنسټ اېښودونکو څخه دی چې د پښتو ژبې گرامر، ادب تاریخ، څېړنې او هنري نثر په برخه کې یې مهم کارونه سرته رسولي او ډېر ارزښتمن اثار ترې راپاتې دي.

فعالیتونه

- ۱- زده کوونکي دې لاندې پوښتنو ته ځواب ووايي :
پوهاند صديق الله رښتین د پښتو ژبې او ادب په کومو برخو کې کتابونه لیکلي دي؟
- ۲- زده کوونکي دې په چوپه خوله متن ولولي او لنډ مفهوم دې په پنځه پنځه کرښو کې په خپلو کتابچو کې وليکي او په ورځ دې په وار سره په ټولگي کې ولولي.
- ۳- زده کوونکي دې په وار سره متن په لوړ واز په ټولگي کې ولولي.
- ۴- زده کوونکي دې د پوهاند رښتین د مهمو کتابونو نومونه واخلي.
- ۵- زده کوونکي دې لاندې لغتونه د کتاب د پای له برخې معنا او په جملو کې دې یې وکاروي :

۱- مدام ۲- عالي ۳- همراز ۴- نومیالی ۵- درداني

۶- زده کوونکي دې د خوشحال بابا دا لاندې شعر معنا کړي :

د هغه شاعر داني وشه په ژبه

چې د شعر درداني پلوزي په مال

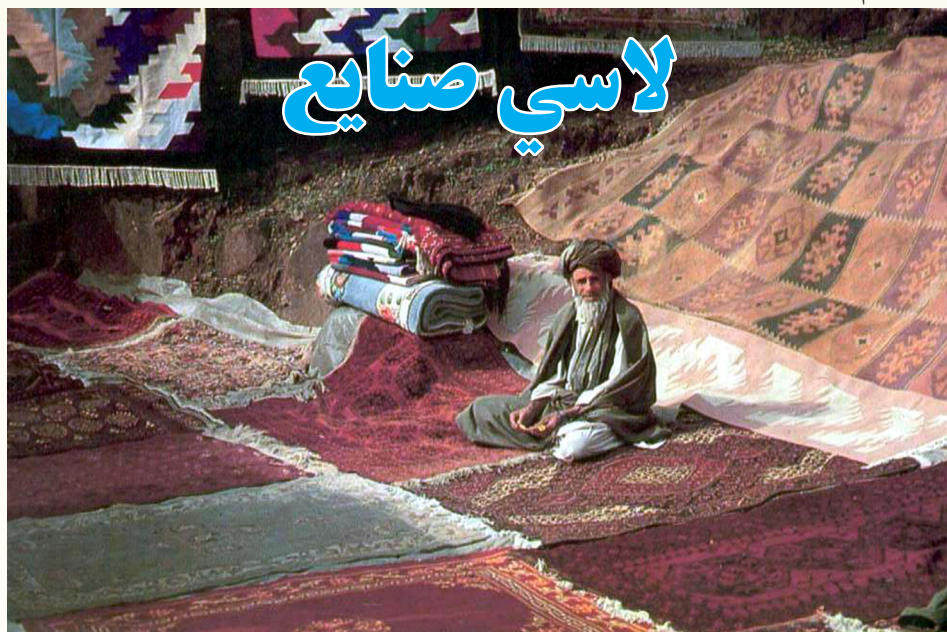
۷- زده کوونکي دې په دوو ډلو ووېشل شي د ((ښه شاعر)) په متن کې دې یوه ډله دې

په متن کې مفرد مذکر نومونه او بله ډله دې جمع مذکر نومونه پیدا کړي.

کورنۍ دنده

د پښتو د معاصر ادب د پنځو ستورو له ډلې څخه د هر یوه په اړه چې تاسو ته اسانه وي، په خپله کورنۍ یا شاوخوا کې پوښتنه وکړئ او شپږ شپږ کرښې یې د ژوند یا کتابونو او یا هم د شعر او نثر په اړه ولیکئ، سباته یې ټولگي ته درسره راوړئ او په خپل خپل نوبت یې ولولئ.

■ لاسي صنايع څه ته وايي؟

د ماشيني صنعت تر څنگ، لاسي صنعت هم د يو هېواد په اقتصادي او کلتوري پياوړتيا کې ډېر لوی ارزښت لري. لاسي صنايع ډېره لرغوني تاريخچه لري. انسانانو د خپلې اړتيا له مخې له هماغو لومړنيو دورو څخه د لاسي صنايعو کار ته لاس اچولی. دوی په خپله خوښه د لومړنيو موادو بڼه اړولې او د خپلې اړتيا وپرسيان يې ترينه جوړ کړي دي. بيا وروسته ورسره ښکلا هم ملگرې شوې او د يوه څيز په جوړونه کې يې ښکلا هم په پام کې نيولې ده. په افغانستان کې هم لاسي صنايع اوږد تاريخ لري او مختلف ډولونه يې دود دي چې په دې درس کې پرې خبرې کوو.

■ لاسي صنايع د انسانانو په ژوند کې څه تاثير لري؟

■ په افغانستان کې کوم ډول لاسي صنايع دود دي؟

د خامو او لومړنيو موادو بدلون په داسې يو شي چې د وگړو د استفادې وړ وگرځي صنعت نومېږي. صنعت په دوه ډوله دی: ماشيني او لاسي. ماشيني صنايع د ماشين په وسيله توليدېږي او لاسي صنايع هغه دي چې په لاسونو جوړېږي. د بېلگې په توگه که لرگي خام مواد وگڼو، نو کله چې ترکان له هغو څخه کړکي، دروازې او مېزونه جوړوي، همدا د لاسي صنعت يو بهير دی، خو په دې شرط چې په جوړېدونکو شيانو او څيزونو کې به ښکلا او ظرافت هم په پام کې ساتي.

زموږ په گران هېواد کې لاسي صنايع ډېر لرغونې تاريخ لري. د ډېرو پخوانيو لاسي صنايعو اثار چې د کار اسباب، گانې، سکې، د ښکار وسايل او نور پکې دي، ليدل شوي دي. اوس هم لاسي صنايع زموږ په هېواد کې ديو شمېر خلکو کسب او بوختيا ده چې پر اقتصادي ارزښت سربېره کلتوري ارزښت هم لري. هغه شيان چې د کلو، بانډو او ښارونو ښخې، نارينه، نجونې او هلکان يې په خپلو لاسونو جوړوي او يايې په جوړښت کې له ساده وسايلو څخه کار اخلي، لاسي صنايع بلل کېږي. لاسي صنايع نه يوازې زموږ ضرورتونه پوره کوي، بلکې زموږ ژوند او د استوگنې چاپېريال هم ښکلی کوي. د هرې سيمې لاسي صنايع د خپلې سيمې له خامو موادو څخه جوړېږي. يا په بله وينا هغه مواد چې په هماغه سيمه کې پيدا کېږي او خلک يې په آسانه او ارزانه بيه ترلاسه کوي، لاسي صنايع ترې جوړوي. لکه څنگه چې وړی، وژغني زموږ د هېواد په شمالي مرکزي او لويديځو برخو کې ډېرې پيدا کېږي، نو له هغو څخه غالی، تغري، ليمخي، برک، شړی، بنينونه، واسکټونه، جورابې، دستکشې او نور شيان جوړوي. په پکتيا کې مزي ډېر پيدا کېږي او له هغه څخه شکرې، ټوکړی، خولی، او ببوزي (لاسي پکي) جوړوي.

پروان او استالف د ښکلو خټينو لوبڼو له کبله مشهور دي چې د لوبڼو مختلف ډولونه، لکه کاسې، صراحی، شمع دانونه، قابونه او نور په ډېره ښکلې بڼه جوړوي. همدرانگه د دغې سيمې گلدانونه، پيالې، کټوی، منگي، چاټی او نور هم ډېر مشهور دي.

په کندهار او هرات کې له ورېښمو څخه ښکلي سکوی (خامکونه)، دسمالونه او لنگی جوړوي. په شمال کې له سونډو څخه پري، بوجی او رسی جوړوي. همدرانگه په بغلان

او هرات کې خامک، گلدوزي او نور د گنډلو دود شته چې مصنوعات يې په هېواد او بهر کې خوښوونکي لري.

په کونړ او نورستان کې له لرگيو څخه پر دروازو او کرکيو سربېره مختلف ښکلي لرگين شيان جوړوي چې خورا مشهور دي.

له څرمنې څخه څپلې، بوټان، بکسونه او نور شيان د هېواد په زياتو برخو کې جوړېږي. په دې توگه وبلای شو چې د لاسي صنايعو مختلف ډولونه اوس هم په افغانستان کې دود دي چې له يوې خوا اقتصاد پياوړی کوي او له بلې خوا زموږ د کلتور يوه غني برخه جوړوي.

د متن لنډيز:

لاسي صنايع ډېره لرغونې او اوږده تاريخچه لري. زموږ په هېواد کې هم لاسي صنايع له لرغونو زمانو څخه دود دي.

په بېلا بېلو ولايتونو او سيمو کې بېلا بېل لاسي صنايع دود دي، لکه: خاورين لوبښي، له ورېښمو ښکلي گنډونه او کالي، له لرگيو څخه مختلف اړين اوزبتي شيان، لاسي گنډون لکه گلدوزي، خامک، تار شمېر او نور. لاسي صنايع که له يوې خوا زموږ اقتصاد پياوړی کوي او اړتياوې مو لېرې کوي، له بله پلوه زموږ کلتور هم غني کوي.

فعاليتونه

۱- زده کوونکي دې متن په لوړ آواز ولولي او بيا دې د لاسي صنايعو په ارزښت او اهميت خبرې وکړي.

۲- زده کوونکي دې پر دوو ډلو ووېشل شي، هره ډله دې د افغانستان په مختلفو ځايونو کې د لاسي صنايعو د توليد سيمې په گوته کړي.

۳- زده کوونکي دې په متن کې عام نومونه او خاص نومونه په نښه کړي او په وار سره دې په ټولگي کې وويي.

۴- زده کوونکي دې د لاسي صنايعو ډولونه په خپلو کتابچو کې وليکي او هغه دې په ټولگي کې واوروي.

۵- زمور په هېواد کې د خاورو مختلف لوبني په کومه سيمه کې جوړېږي؟

الف: بغلان ب: کونړ ج: هرات د: استالف

کورني دننه

زده کوونکي دې وگوري چې په سيمه کې يې کوم لاسي صنايع جوړېږي، په دې هکله دې يو مخ په خپله کتابچه کې وليکي او بيا دې په بله ورځ په ټولگي کې واوروي.

من گمراځ پښتو

د امير حبيب الله خان تر مړينې وروسته د هغه زوی امان الله خان د افغانستان واکمن شو. امان الله خان د غازي امان الله خان په نامه مشهور دی. نوموړی خپلواکي غوښتونکی، ترقي خوشوونکی او ادبپالونکی پاچا و. په ۱۲۹۸ هـ. ش. کې يې په رسمي توگه يو ځل بيا افغانستان خپلواک اعلان کړ.

■ تر امان الله خان د مخه په پښتو کې کوم کتابونه او رسالې چاپ شوي دي؟

■ غازي امان الله خان خپلې ژبې ته څه خدمت کړی دی؟

د پښتو ژبې د پراختیا او پر مختیا لپاره غازي امان الله خان د پاچاهي ارگ په شمالي برج کې په ۱۳۰۱ هـ . ش . کې يوه علمي تحقيقي ټولنه جوړه کړه چې د ((مرکه د پښتو)) په نامه وبلله شوه. په ۱۳۰۲ هـ . ش . کال کې د افغانستان د اساسي تشکيلاتو د نظامنامې د حکم له مخې د پوهنې وزارت د درېم رياست په توگه وپېژندل شوه.

غازي امان الله خان د خپلې واکمنۍ په دوره کې په ۱۳۰۴ هـ . ش . کال کې کندهار ته تللی و او د هغې سيمې خلکو ته يې ويلي وو:

((غواړم په پښتو ژبه چې زه ورسره ډېره مينه لرم، ستاسې سره خبرې وکړم)) دا خبرې له پښتو ژبې سره د هغه ترقي غوښتونکي ټولواک مينه څرگندوي. همدا مينه وه چې غازي امان الله خان د پښتو ژبې د علمي او فرهنگي ودې لپاره ډېرې هلې ځلې وکړې. د امير عبدالرحمن خان او امير حبيب الله خان د واکمنيو په وخت کې هم ځينې کتابونه، رسالې او ځينې ژباړې چاپ شوي، خو د افغانستان لومړنی اساسي قانون چې هغه وخت يې ((اساسي نظامنامه)) بلله، لومړی ځل د امان الله خان په امر په پښتو وليکل شو. وروسته بيا نورې ډېرې نظامنامې په پښتو وليکل شوې. په ښوونځيو کې په پښتو تدريس پيل شو او کتابونه هم په پښتو شول. په پښتني سيمو کې به پاچا او ملکې مامورينو ته په پښتو ويناوې کولې. پښتني سيمو ته به فرمانونه هم په پښتو لېرل کېدل. په اخبارونو کې هم پښتو ژبه زياته شوه. په ۱۳۰۳ هـ . ش . کال کې غازي امان الله خان امر وکړ چې د کندهار د سيمې په اخبار ((طلوع افغان)) کې دې هم پښتو مطالب خپاره شي.

((مرکه د پښتو)) دولس تنه غړي درلودل چې له بېلا بېلو سيمو څخه وو. لومړنی مشر يې د هغه وخت لوی او نوميالی عالم مولوي عبدالواسع اخونزاده و. دغې ټولنې د خپل کار په پيل کې په پښتو يو اعلان خپور کړ او له پښتنو څخه يې د پښتو ژبې د پالنې په لاره کې مرسته وغوښتله. په دغه اعلان کې راغلي وو:

– هر نوم دې په پښتو وليکل شي او مرکه د پښتو ته دې راولېرل شي.

– هر پښتون چې په پښتو کې پوهه لري او غواړي چې مرکې ته ځان ورنناسي، خپله

غوښتنه دې وليکي او مرکې ته دې راواستوي.

– د پښتني سيمو هر پښتو پوه دې د خپلې سيمې ځانگړي لغتونه راغونډ او په ليکلې بڼه دې مرکې ته راواستوي.

((مرکې د پښتو)) ځينې مهم کتابونه هم ليکلي وو. ((يوازنی پښتو)) او ((پښتو پښويه)) دوه مهم کتابونه يې چاپ شوي دي. دوه مهم قاموسونه يې ترتيب او تدوين کړي وو، خو له بده مرغه دغه دوه قاموسونه تر چاپ د مخه له منځه لاړل. د دغو دوو قاموسونو په ترتيب او تدوين کې ډېره ونډه د ((مرکې د پښتو)) د دويم مشر عبدالرحمن لودين وه. د دغو قاموسونو يوه برخه د دغې مرکې د يوه غړي ملا محمد ((ساپي)) په وسيله د هغه د زوی عبدالله خان افغاني نويس لاس ته ورغلې او په ۱۳۳۵ هـ. ش. کال کې يې دغه نسخه له يو څه زياتونو سره چاپ کړې ده.

د متن لنډيز:

غازي امان الله خان پر کلتور مين واکمن و. د پښتو ژبې د علمي او فرهنگي پرمختگ لپاره يې ((مرکه د پښتو)) جوړه کړه. په اخبارونو او نورو خپرونو کې يې د پښتو مطالبو د خپرولو امر وکړ. پښتني سيمو ته يې په پښتو فرمانونه لېږل پيل کړل. په ښوونځيو کې يې په پښتو تدريس پيل کړ. لومړنی اساسي قانون او نور قوانين يې په پښتو وليکل.

د غازي امان الله خان په دوره کې په عملي ډول د پښتو ژبې د علمي پرمختگ لپاره کار پيل شو.

مرکې د پښتو ځينې مهم کتابونه لکه ((يوازنی پښتو)) او ((پښتو پښويه)) تر ليکلو وروسته چاپ او خپاره کړل. دوه قاموسونه يې هم وليکل، خو له بده مرغه په هغه وخت کې چاپ نه شول.

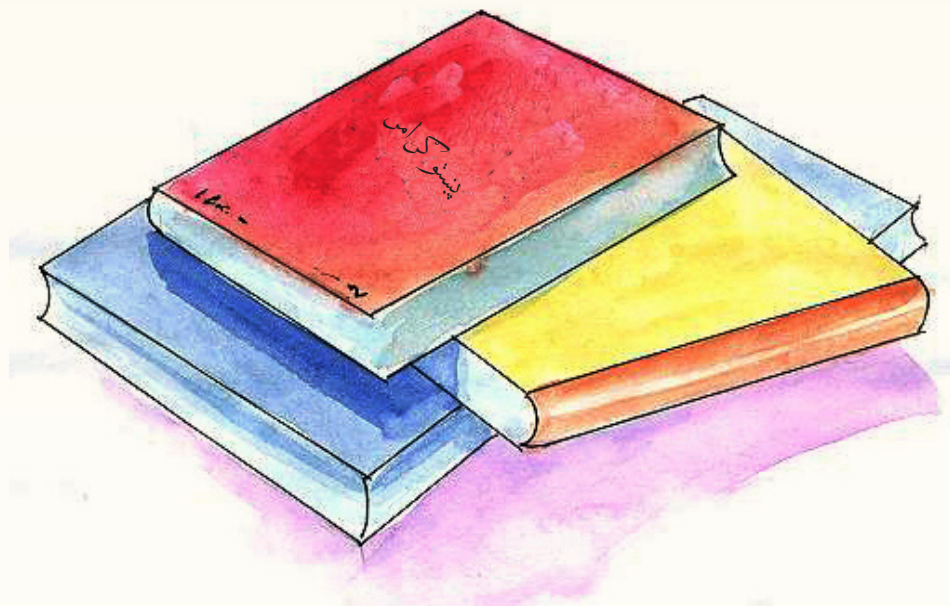
- ۱- زده کوونکي دې متن په پټه خوله ولولي او بيا دې د متن مفهوم په لنډ ډول وويي.
- ۲- ((مرکه د پښتو)) څه وخت جوړه شوه او کوم کارونه يې سرته ورسول. کارونه يې په يولست کې ترتيب کړئ.
- ۳- زده کوونکي دې په متن کې خاص نومونه په نښه کړي او بيا دې په ټولگي کې په لوړ آواز وويي.
- ۴- د ((مرکه د پښتو)) لومړی مشر په پنسل په نښه کړئ :
الف: مولوي عبدالواسع اخونزاده
ب: عبدالرحمن لودين
ج: ملا محمد ساپي
د: عبدالله خان افغاني نويس
- ۵- زده کوونکي دې د متن مهم ټکي پخپلو کتابچو کې وليکي او په ټولگي کې دې واوروي.
- ۶- د ((مرکه د پښتو)) څخه د مخه که د پښتو ژبې په اړه کوم کارونه شوي وي، زده کوونکي دې څو مثالونه وويي.

زده کوونکي دې د هغو مرکزونو په اړه څو کرښې وليکي چې د پښتو ژبې د علمي او کلتوري ودې لپاره کار کوي.

نومخري (ضمير وند)

دگرامر له لوستو څخه په ښوونځيو او پوهنځيو کې موخه داده چې ژبه سمه وليکلای او ولوستلای شو او ځان له تېروتنو څخه وژغورو. نومخري هم دگرامر يوه برخه ده چې په ژبه کې ښکلا او لنډون رامنځته کوي او د نومونو د تکرار مخه نيسي. تاسې په اووم ټولگي کې نوم او د نوم ډولونه، صفت او د صفت ډولونه ولوستل، په دې لوست کې به نومخري وپېژنو.

■ نومخري څه ته وايي او ولې کارېږي؟

■ که په ژبه کې نومخري ونه کارول شي، نو په خبرو يا ليکنه کې به کومه ستونزه رامنځته شي؟

نومخري هغه کلمه ده چې د نامه پر ځای کارېږي او د نوم د تکرار مخه نیسي.
نومخري د جنس، عدد، حالت او شخص له مخې گردانېږي.

د نومخرو ډولونه:

- ۱- ځانگړي نومخري (شخصي ضميرونه)
- ۲- ملكي يا اضافي نومخري
- ۳- اشاري نومخري
- ۴- استفهامي نومخري
- ۵- پلوي نومخري
- ۶- مبهم نومخري
- ۷- اشتراکي نومخري

۱- ځانگړي نومخري:

ځانگړي نومخري د کسانو يا اشخاصو پر ځای کارېږي او په دوه ډوله دي:
غښتلي نومخري او کمزوري نومخري.

الف - غښتلي نومخري يا منفصل ضميرونه :

په يوازې توگه کارېږي، له بلې کلمې سره پيوست نه راځي او په خپلواکه توگه معنا ورکوي.

اشخاص	مفرد		جمع
۱	اصلي حالت	اوبنتی حالت	اصلي حالت
	زه	ما	مور
۲	ته	تا	تاسې (تاسو)
۳	نارینه	دی هغه	دوی هغوی
	ښځينه	دې هغه	دوی هغوی

ب - کمزوري نومخري (متصل ضميرونه):

دا نومخري په خپلواکه ډول نه کارېږي، له نورو نومونو سره چې وکارېږي خپله معنا څرگندوي.

شخص	مفرد	جمع
۱	مې	مو
۲	دې	مو
۳	يې	يې

لکه: کتاب مې راکړه، کتاب دې واخله، کتاب يې واخيست، کتابونه مو واخيستل، کتابونه يې واخيستل، کتابونه مو واخلي.

۲- ملكي يا اضافي نومخري:

يو خيز په څه يا چا پورې اړوند بولي يا په بله وينا يوشی د څه يا چا گڼي.

اشخاص	مفرد	جمع
۱	زما	زموږ
۲	ستا	ستاسې
۳	نارینه	د دوی
	بنځینه	د دوی

لکه : زما کتاب را کړه. زموږ کتابونه یوسه. ستا کتاب را کړه.
 ستاسې کتابونه واخلي. د ده کتاب څه شو؟ ددې کتاب چپرته دی؟
 د دوی کتابونه څه شول؟

۳- اشاري نومخري:

هغه نومخري دي چې اشخاصو او خيزونو ته اشاره کوي او د هغو پر ځای کارېږي.

جمع		مفرد			
اوبنتی حالت	اصلي حالت	اوبنتی حالت	اصلي حالت	واټن (فاصله)	گڼه
دغو	دغه	دغه	دغه	لنډ	۱
دغو	دغه	دغې	دغه		
هغو	هغه	هغه	هغه	ليرې	۲
هغو	هغه	هغې	هغه		
هوغه	هوغه	هوغه	هوغه	لا ليرې	۳
هوغو	هوغه	هوغي	هوغه		

۴_ استفهامي يا پوښتنيز نومخري :

د پوښتنې لپاره کارېږي. د شخص، وخت، ځای څرنگوالي او څومره والي له مخې لاندې ډولونه لري :

څوک : د شخص لپاره کارېږي، لکه : څوک راغی؟

چا: د څوک اوښتی شکل دی او د شخص لپاره کارېږي، لکه: چا وژړل؟

کوم (کومه) : د شخص او شیانو لپاره کارېږي، لکه: کومه ښځه ځي؟ کوم سړی ځي؟

کله : د وخت پوښتنه کوي او نه گردانېږي، لکه : کله راغی؟

کله راغله؟، کله به راشي؟، کله لاړ؟، کله لاړه؟

څنگه : د یو شخص، شي یا عمل څرنگوالي پوښتي، لکه څنگه دې ولیکه؟

څنگه دې رسم کړ؟ څنگه دې میدان پاک کړ؟

څو: د اشخاصو او شیانو شمېر پوښتي، ځکه نو د جمع په شکل کارېږي، لکه:

څو زده کوونکي راغلي وو؟ څو قلمونه دې وپېرل؟ څو کسانو ډوډۍ خوړلې ده؟

څومره : د اشخاصو او شیانو شمېر او د څرنگوالي او څومره والي درجه ښيي، لکه : څومره زده کوونکي دې ولیدل؟ څومره کبان دې ونيول؟ څومره ښکلې دی؟ څومره تود دی؟

ولې: د یوه عمل او پېښې لامل پوښتي، لکه : ولې راغلې؟ ولې درس نه لولې؟ ولې جومات ته نه ځي؟

د معاصر لیکوال محمد ایوب خان اڅکزي لاندینی نثر ولولئ:

اعتبارات

وايي چې يوه ورځ ملکه په خپل محل کې په يوه کار مشغوله وه، دروازه وټکېدله، ويلې څوک يې؟ ورته وويل شول چې وليعهد.

ملکې اعتنا ونه کړه او خپل مشغوليت يې جاري وساته.

د کافي انتظاره بعد، بيا دروازه وټکول شوه، ملکې وويلې څوک يې؟

جواب ورکړل شو چې ستا فرمانبردار زوی.

ملکې فوراً دروازه ور خلاصه کړه او ورته وپي ويل چې گوره زويه! همپشه کوشنښ وکړه

چې په دنيا کې په خپلو انساني اوصافو او خوبونو وپېژندل شي، ولې چې دنياوي حيثيت

اضافي او اعتباري شى دى چې هر وخت پناه کېدونکى دى.

الف: په پورته نثر کې ضميرونه پيدا کړئ.

ب: د نثر مفهوم په خپلو عبارتو کې وواياست:

۵- پلوي نومخري :

د اشخاصو له پلوه د يوه عمل پلوي لورى بڼي او تل تر فعل د مخه راځي. دا نومخري

درې بڼې لري:

(را، در، ور)

را: د متکلم (لومړي شخص) لورى بڼي، لکه : راکړه، راوړه، راواخله او نور.

در: د مخاطب (دويم شخص) لورى بڼي، لکه : درواخله، درپورې کړه، درځه او

نور.

ور: د غايب (درېم شخص) لورى بڼي، لکه : ورکړه، وروړه، ورپورې کړه او نور.

۶- مبهم نومخري:

دا نومخري د يوه ناڅرگند شخص لپاره کارېږي او په دې ډول دي :

هر : د جنس او حالت له مخې گردانېږي، زياتره د مفرد لپاره راځي، لکه : هر ځوان، هره پېغله، هر سپرې، هره بنځه، هر کتاب، هره کتابچه او نور.
په اوبتني حالت کې د جمع لپاره راځي، لکه : په هرو څو ځوانانو کې، په هرو څو پېغلو کې.

بل : يوازې د شمېرېدونکي مفرد نامه پر ځای کارېږي او د جنس او حالت له پلوه گردانېږي، لکه : بل څوک، بل ځوان، بله پېغله، بل سپرې، بله بنځه او نور.
نور : جنس نوم او جمع نوم رابښي او د جنس او حالت له پلوه گردانېږي، لکه: نور هلکان، نورې نجونې، نور جوار، نوره بوره.

ټول : دا نومخړی هم جنس او جمع نوم رابښي او د جنس او حالت له پلوه گردانېږي، لکه : ټوله کورنۍ، ټول غړي، ټول بناړونه، ټولې دښتې، ټول سپرې، ټولې بنځې.

۷- اشتراکي نومخړی (خپل):

دا نومخړی د لومړي، دويم او درېم شخص لپاره او هم د مفرد او جمع لپاره يو ډول کارېږي، ځکه يې اشتراکي نومخړی بولي. دا نومخړی هم د جنس او حالت له مخې گردانېږي، لکه : احمد خپله کورنۍ دنده تر سره کړې ده. حميدې خپل کورنی کار کړی دی. بناپېرۍ خپل ورور ته درس وايي.

فعالیتونه

زده کوونکي دې لاندې پوښتنو ته ځوابونه ووايي:

- ۱- ځانگړي نومخړي په څو ډوله دي؟ هر ډول يې په مثالونو کې څرگند کړئ.
- ۲- څو ډوله نومخړي پېژنئ؟ نومونه يې واخلئ.
- ۳- لاندې نومخړي مشخص کړئ او خپل ټاکلي نومونه ورته وليکئ:

زه ته ستا هغه مې يې.....

۴_ په لاندې جملو کې نومخري په نښه کړئ چې کوم نومخري دي :

◆ زه هره ورځ ښوونځي ته ځم.

◆ د ده کتاب له ماسره دی.

◆ قلم دې ورک شو.

◆ بل قلم دې واخيست.

◆ ولې دې قلم ورک کړ؟

◆ څومره وخت دې تېر کړ؟

◆ څوک به راغلی وي؟

۵_ زده کوونکي دې په دوو ډلو ووېشل شي او یو له بل نه دې د نومخرو پوښتنې وکړي.

ښوونکي دې د پوښتنو ځوابونه وڅاري.

۶_ زده کوونکي دې په لاندې جملو کې نومخري په نښه کړي :

◆ څوک راغی؟

◆ چېرې اوسېږي؟

◆ کوم کتاب دې خوښ دی؟

◆ نور هلکان چېرې دي؟

◆ څه دې راوړل؟

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې له کوره تر ښوونځي او له ښوونځي تر کوره د خپل تگ او راتگ حال

ولیکي او په هغو کې دې نومخري په نښه کړي چې کوم نومخري يې کارولي دي.

ليک نښې

ليک نښې هغه علامې دي چې په ليک لوست کې يې کارول لويې لويې تېروتنې له منځه وړي او په کارولو يې لوستونکي د سمو لوستلو او سمو ليکلو جوگه کېږي. د دغو نښو زده کړه د هر چا لپاره ضروري ده، که نه نو لوستل او ليکل به مو تېروتنې او نيمگړتياوې ولري.

■ تاسې د ليک نښو په اړه معلومات لرئ؟

■ د ليک نښو مراعاتول ليکونکي او لوستونکي ته څه گټه لري؟

له تورو پرته ځيني نښې هم شته چې په سمو لوستلو کې له لوستونکي سره مرسته کوي. دغه نښې ډېرې زياتې ارزښتناکې دي، ځکه چې سړی په لوستلو کې له تېروتنې څخه ژغوري او په سمو لوستلو کې اسانتيا پېښوي. په ليکنه کې د دغو نښو په مرسته لوستونکي کولای شي چې په لوستنه کې په دې پوه شي چې په کوم ځای کې تم شي، سا واخلي او يا کومه کلمه په بلې پورې وتړي.

په ليکنه کې د گڼو کيفيتونو، لکه: حيرانتيا، پوښتنې، خطاب، تمسخر يا ملنډيو وهلو، ندا او داسې نورې څرگندونې د همدغو نښو په راوړلو سره کېږي.

- ۱- (،)
- ۲- (.)
- ۳- (:)
- ۴- (-)
- ۵- (?)
- ۶- (!)
- ۷- ()
- ۸- (...)

له دې امله دلته په لڼه توگه هغه نښې له بېلگو سره راوړو چې ډېرې ضروري دي.

۱- (،) کامه: دا نښه مور ته راښيي چې يوه وړه يا نيمگړې جمله له بلې سره اړيکې لري او په لوستلو کې يې بايد ډېر لږ ځنډ وشي، لکه: څه چې کړې، هغه به ريبې. څه چې دې راکړل، بېرته مې درکړل. په يوې جملې کې د څو پرله پسې نومونو د بېلونې لپاره هم راځي، لکه: د افغانستان مشهورې مېوې انگور، انار، بادام، خټکي، منې، جلغوزې او نورې دي.

۲- (۰) ټکی يا نقطه: دا نښه د يوې بشپړې جملې په پای کې ايښودل کېږي او د خبرې د تمامښت نښه ده، لکه: کابل د افغانستان پلازمېنه ده. زما ورور حميد نومېږي.

۳- (:) دوه سر په سر ټکي يا شارحه: دا نښه د هغې جملې يا کلمې په اخر کې راځي چې شرح او تفصيل ورپسې وي، لکه: هر څوک چې په لاندې لارښوونو عمل وکړي، نه ناروغه کېږي:

۱- د شپې له خوا دوخته ویده کېدل،

۲- لږه ډوډۍ خوړل،

۳- سهار دوخته راپاڅېدل،

همدرانګه د چا د وینا د راخیستلو په وخت کې د هغه له نامه نه مخکې او هم له راخیستل شوې وینا نه مخکې دغه نښه ایښودل کېږي، لکه: رسول اکرم ﷺ فرمایلي دي: ((... زه تاسې ته ونه وایم چې دوزخي څوک دی؟ واورئ! هر کبر جن، بد خوږه او بخیل دوزخي دی.))

۴- (-) بېلنۍ یا ډش: دغه نښه څو ځایه او په دې ډول کارول کېږي:

۱- د معترضه یا څنګیزو جملو د ښودلو لپاره، لکه: هغه ورځ - دې بیا خدای عزوجل نه راولي - پرما څومره وغمېده چې پلار مې سخت ناروغ شو.

۲- په کوم داستان یا ډرامه کې چې د دوو کسو ترمنځ خبرې اترې وي، نو د هر یوه خبره په هم دغه نښه پیلېږي، لکه: احمد محمود ته وویل:

- آیا ته به اجمل ووينې؟

- هو! که وخت مې پیدا کړي.

- او که وخت دې پیدا نه کړي؟

- بیا به تا هرو مرو خبر کړم.

۳- د اعدادو، ارقامو او نېټو د ښودلو لپاره هم لیکل کېږي، لکه: د حمل له ۱۴ - ۲۰ پورې او یا دا چې د (۱۹۳۹ - ۱۹۴۵) کلونو تر منځ په نړیواله جګړه کې په میلیونونو انسانان ووژل شول.

۵- (؟) پوښتنیزه نښه یا سوالیه: دا نښه د پوښتنیزو جملو په پای کې راځي، لکه: سید

جمال الدین افغان (ح) چېرته وفات شوی و؟

۶- (!) د حېرانتیا یا ندا نښه: دا نښه په لاندې ځایونو کې کارول کېږي:

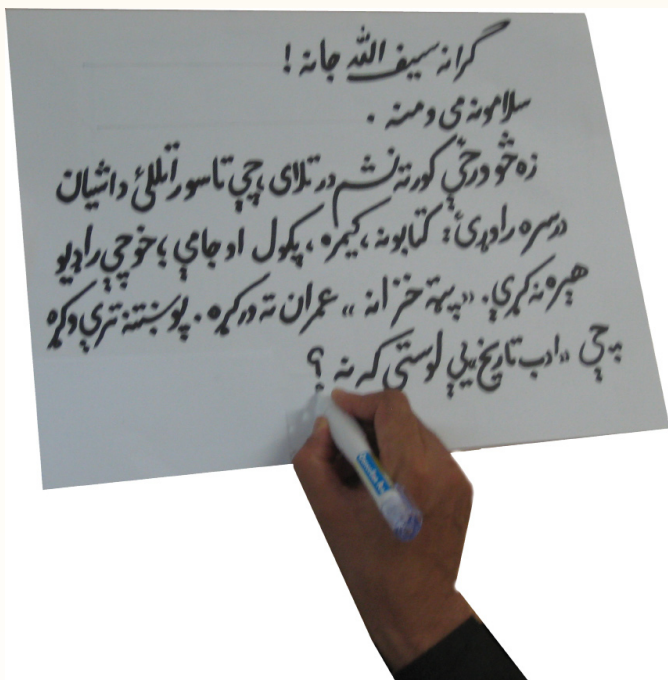
۱- د خطاب لپاره، لکه: ښاغلو! وروڼو! زده کړه وکړئ!، وخت خوشې مه تېروئ!

۲- له ندا او غږکولو نه وروسته، لکه: یا خدایه! دا څه حال دی؟

- ۳- د امر کولو پر وخت، لکه چوپ شه!
- ۴- د هیلې څرگندونې پر وخت، لکه: کاشکې! زه هم درسره وای.
- ۵- د حیرانتیا په وخت، لکه: توبه، توبه، دومره ټگي!
- ۶- د ستاینې او آفرین په وخت، لکه: آفرین ستا په مېرانه!
- ۷- د افسوس او ارمان په وخت، لکه: درېغه! درېغه! ارمان! ارمان! چې ما هم زده کړه کړې وای.
- ۸- د خوښۍ په وخت، لکه: واه! واه! واه! پاه! پاه!
- ۷- () وړې لیندۍ: د دغو لیندو تر منځ هغه توضیح یا معترضه جمله راځي چې ډېره مهمه نه وي او حذفول یې جملې ته څه زیان نه رسوي، لکه: رحمان بابا دې (خدای ﷻ) وینې) د پښتو ژبې نومیالی شاعر و. دلته (خدای ﷻ) دې وینې) معترضه جمله ده که حذف شي، جملې ته څه زیان نه رسوي.
- خاص نومونه، عددونه او خارجي کلمې هم د دغې نښې تر منځ لیکل کېږي، لکه: زما ملگری (احمد) چې راغی، نو وپې ویل: ستا ورور له مانه (۱۰) کتابونه وړي دي.
- ۸- (...) څنگ پر څنگ ټکي: د حذف یا تېرېدنې نښه، کله چې د یو نوم یا یوې جملې څرگندېدل لا زم نه وي، یا یې لنډون لا زم وي، هغه وخت پرله پسې درې ټکي ایښودل کېږي، لکه: هغه به ویل چې زه نه غواړم په دې اړه زیاتې خبرې وکړم، خو بیا به یې هم خبره پسې اوږده کړه: ... دغه راز د دې موضوع بل اړخ دا دی چې په ښه روزنه کې د ښوونکي ترڅنگه د مور او پلار پاملرنه هم ډېره ضروري ده ... ښوونکی هم د مور او پلار درجه لري....
- د حذف د ټکو لپاره څه ټاکلی شمېر نشته، خو عام نظر دا دی چې دغه ټکي دې لږ تر لږه درې او زیات نه زیات پنځه ولیکل شي.

د متن لنډيز:

ليکک نښې يو شمېر ځانگړې نښې دي چې په ليکنه کې د بېلا بېلو مفاهيمو او حالتونو د ښودلو لپاره راځي. دا نښې په ليکنه کې ځانگړې ارزښت لري. که سمې او پر ځای وکارول شي، له لوستونکي سره د معنا او مفهوم په افاده کې ډېره مرسته کوي او که سمې ونه کارول شي، نو ځينې معنوي تېروتنې رامنځته کوي. دا نښې زياتې دي، موږ دلته يوازې د هغو ځينې مهمې او مشهورې در وپېژندلې.

فعالیتونه

زده کوونکي دې لاندې پوښتنو ته ځواب ووايي.

۱- ليکک نښې د ليکک په ليکلو او لوستلو کې څه گټه لري؟

- ۲- که تاسو د لیک نښو په اړه څه معلومات لرئ؟ ټولگیوالو ته یې وویاست!
- ۳- دغه نښه (؟) په کوم ځای کې راوړل کېږي؟
- ۴- زده کوونکي دې ستونزمن لغتونه په کتابچو کې ولیکي او په جملو کې دې استعمال کړي.
- ۵- د لاندې جملو په پای کې کومې نښې راځي؟
- کابل د افغانستان پلازمېنه ده
- د احمد قلم چېرې دی
- کاشکې زه هم درسره وای
- عزیز، لونگ، رشید او اتل نن راورسېدل
- ۶- په لاندې متن کې لیک نښې په څه گوته کړئ :

پرون مازدیگر احمد زموږ کورته راغی بکس یې هم ورسره و ما ورته وویل په بکس کې دې څه دي هغه راته وویل چې قلم کتاب کتابچه او پنسلونه پکې دي موږ دواړه کورس ته روان شوو زموږ کورس د حمل له اتم نه تر دېرشم پورې دوام کوي احمد وویل کاشکې دا کورس لږ اوږد وای ښوونکي وویل شاباس په وخت راغلی بیا ښوونکي یو تن ته اشاره وکړه او وېې ویل هلکه پاڅېره تېر درس ولوله د هلک درس نه و زده ښوونکي وویل ولې دې درس نه دی زده هلک غلی ولاړ و.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې په کور کې د ټکي يا نقطې، د سر په سر ټکوي يا شارحې او پوښتنېزې نښې لپاره يوه يوه جمله وليکي.

پنځلسم لوست

انشاء او ليکوالي

تاسې تېر کال په اووم ټولگي کې ولوستل چې املاء په لغت کې مهلت ورکولو او ډکولو ته وايي او په اصطلاح کې خپلې خبرې يا د بل خبرې په صحيح ډول ليکل دي. په دې لوست کې به تاسې ته د انشاء په اړه معلومات درکړو.

■ املاء او انشاء څه توپير لري؟

■ په انشاء کې کوم شيان راځي؟

انشاء: په لغت کې د يوه نوي شي پيداکولو ته وايي. په اصطلاح کې د يوه نوي فکر او خيال څرگندولو ته انشاء وايي. په ساده وينا په نظم يا نثر د خپلو افکارو او خيالونو په ليکلې بڼه څرگندولو ته انشاء وايي. انشاء په نثر او نظم دواړو کېدای شي. د انشاء فن يا د ليکوالۍ هنر دا دی چې انسان خپل مطلب په سم او رسا ډول اداکړي. يعنې د خپل ذهن خيال او فکر په ښو او مناسبو الفاظو کې په اغېزناکه توگه وليکي. د ښو کلمو غوره کول او ترتيبول د انشاء مهمه برخه ده.

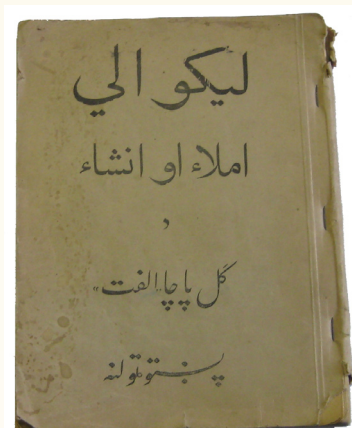
يو ليکوال او شاعر بايد د کلمو په غوره کولو، نښلولو او کارولو ښه پوه وي. همدارنگه بايد دا وړتيا ولري چې نوي الفاظ او معناوې پيدا او ښکلا پکې واچوي.

که څوک غواړي چې د خلقت او فطرت په رمزونو او رازونو پوه شي او په يوه شنه پاڼه يا يوه گل کې د الله جل جلاله د قدرت نښې يا د معرفت دفتر وگوري، له خپل عقل، شعور او احساس څخه دې کار واخلي. يا په بله وينا د زړه سترگې دې وغړوي.

پر يوه لاره ډېر وگړي تېرېږي، خو يو نيم پکې چېرته يوه ښکلې مرغلره ومومي چې د چا له امپله پرېوتې او په خاورو کې پرته وي. پر دې لاره ډېر لاروي روان وي، څوک يوې خواته، څوک بلې ته گوري د چا يوه شي ته پام وي، د چا بل ته، يو پکې د دېواله له کنډپه کوم ښکلی مخ وويني، بل د بام په سر توره کټوه.

د يوه نظر د خان او ملک په بنگله وي، بل د خوارانو او غريبانو جونگرو او کنډپوالو ته گوري. ځينې ډېر لېرې واړه شيان ليدای شي، ځينې تر پښو لاندې ځمکه نه وينې او هوا ته گوري.

په يوه باغ کې څوک خس و خاشاک ټولوي او څوک د گلو دستې جوړوي. د چا ديدار په کاروي او د چا دینار. کارغه په يوه خوا ځي بلبل په بله خوا، يو ځان وينې بل جهان وينې. څرنگه چې د انسانانو په څرگند نظر کې ډېر توپير شته، دغه راز د ټولو خلکو د زړونو سترگې هم يو راز څار نه کوي. په همدغه ډول د فکر او نظر اختلاف دی چې د ليکوالو او شاعرانو د ليک او وينا په طرز يې اغېز کړی دی او د هر يوه انشاء او سبک يې ځانگړی کړی دی.

په انشاء کې د املاء برخه شامله نه ده. املاء د بل یا خپلې خبرې په سمه توګه لیکلو ته وایي، یعنې په منل شوې او دودشوې بڼه د خبرو لیکلو ته املاء وایي.

کوم لیکوال چې په یوې موضوع څه لیکي، لومړی باید یوه ټاکلې موخه ولري، بیا د هغې موخې په اړه ښه فکر وکړي او خپل فکر او خیال په ښو، خوږو او هنري الفاظو کې ترتیب او په ښه بڼه یې څرګند کړي. که چېرې همداسې وکړي، نو په لوستونکو به ښه اغېز

وکړي، لکه چې یو انځورګر د ښې کمږې او ښو الا تو په وسیله ښه فلم او ښه انځور اخیستی شي، دغسې که یو ادیب او لیکوال له خپلو حواسو څخه په ښه سوچ او فکر کار واخلي، کولای شي چې د طبیعت او د ژوند له چارو او پېښو څخه خورا ښه اقتباس وکړي او په اغېزناکه توګه یې ټولنې ته وړاندې کړي.

په انشاء کې د لیکوال اروایي حالت، شخصیت، ذکاوت او نړۍ لید په یوه ډول څرګندېږي، خو په دغو څیزونو هغه وخت ښه پوهېدای شو چې دهغه لیکوال آثار زیات ولولو، دهغه ژوندلیک ولولو او د هغه د ژوندانه له بیلا بېلو اړخونو سره ځان آشنا کړو.

د متن لنډیز:

نوی مضمون، نوی خیال او نوی فکر چې د الفاظو او کلماتو په قالب کې په ماهرانه ډول ځای کړی شي، انشاء ورته وایي. که یو لیکوال د بل چا مضمون او مطلب رانقل کړي، انشاء یې نه شو بللی.

د انشاء اړین توکي نوي افکار، نوي خیالونه او د الفاظو هنري ترتیب دی. د الفاظو په سمه، کره او منل شوې بڼه لیکلو ته املاء وایي.

۱- زده کوونکي دې د متن هر پراگراف په لور غبر وويي او د پراگراف مفهوم دې په خپلو خبرو کې څرگند کړي.

۲- انشاء په لغت او اصطلاح کې څه ته وايي؟

۳- د يوې بڼې انشاء لپاره بايد شاعر او ليکوال کوم ټکي په پام کې ولري. زده کوونکي دې په کتابچو کې وليکي او بيا دې په وار سره هغه په ټولگي کې واوروي.

۴- زده کوونکي دې د نظم او نثر توپير په څو لنډو جملو کې له مثالونو سره وړاندې کړي.

۵- زده کوونکي دې لاندې لغتونه په جملو کې وکاروي.

فن- خلت - فطرت - رمز - معرفت

دينار - خار - اقتباس

۶- په متن کې ستاينوم (صفت) په نښه کړئ او په ټولگي کې يې په وار سره واورئ.

زده کوونکي دې په کور کې په خپله خوښه د يوې موضوع په اړه انشائيه ليکنه وکړي او بله ورځ دې يې هر يو په ټولگي کې واوروي.

تاسو داسې وگڼئ چې خپله ليکوال ياستئ او يوه موضوع ځانته ټاکئ، خپله يې ليکئ او انشاء کوئ. دخپلې ليکنې املايي خوا به هم په پام کې لری.

متلونه (د کاني کرښې)

ولسي ادبيات د هر ولس په ادبي تاريخ کې ډېره مهمه او ارزښتناکه ونډه لري. ولسي ادبيات زياتره شفاهي بڼه لري او په هغو ټولنو کې زيات پياوړي وي چې ليک لوست پکې ډېر عام نه وي. په پښتو ادبياتو کې هم د شفاهي ادبياتو ونډه ډېره مهمه او ډېره زياته ده.

په ادبياتو کې محاورې، سندرې، ټوکې ټکالې، متلونه، لنډۍ او نور راځي. په اووم ټولگي کې مو په ولسي ادبياتو کې لنډۍ ولوستې په دې لوست کې به د ولسي ادبياتو يو بل ډول ((متل)) ولولو:

■ متلونه څه ته وايي؟

■ ولې خلک په خبرو کې متلونه کاروي؟

ټول ولسونه د خپل کلتور او ټولنيزو ارزښتونو په پام کې ساتلو سره متلونه لري، په پښتو کې هم ډېر زيات متلونه شته. د پښتو د ولسي ادبياتو يوه ډېره شتمنه برخه همدغه متلونه دي.

متلونه هغه لنډې، له مطلبه ډکې جملې دي چې ويونکي يې د خپلې وينا او ادعا د پخلي، کوټلتيا او پر اورېدونکو د منلو لپاره وايي. د متل په کلمو کې يو ځانگړی لطافت پروت وي.

کېدای شي متل منظوم وي يا منثور، خو خپل ځانگړی وزن او رواني به هر ورو لري. همدارنگه د متل موضوع بنيادي رښتيني يا هم افسانه يي وي، خو په ولس کې يې داسې شهرت موندلی وي چې د رښتيني توب تر بريده رسېدلی وي.

متل يوه لنډه جمله ده چې په استعاره يي ډول يو مهم مفهوم پکې نغښتی وي او د متل په ويل کېدو سره هغه مهمه مفکوره او مفهوم د اورېدونکي ذهن ته لېږدول کېږي.

متل په جرگو او مرکو کې هم د بحث او خبرو په جريان کې د پرېکړې او پايلې لپاره استعمالېږي. د متل استعمال په دوه کسيزو خبرو کې هم وي، خو په شخص پورې اړه لري چې څومره متلونه يې زده دي.

هغه کسان چې په خپلو خبرو کې پر ځای او ډېر متلونه کاروي، هغه د ولس مجرب او هوبښيار کسان بلل کېږي.

د نړۍ ټول ملتونه، متلونه لري. هره ټولنه د خپلو دودونو، رواجونو، ځانگړتياوو او ارزښتونو په پام کې ساتلو سره د متلونو سترې پانگې لري او په حقيقت کې د هغه ولس د ژوند هنداره گڼل کېدای شي. پښتو متلونه هم زموږ د ولس د غوره هندارې په توگه موږ ته زيات ارزښت لري.

راځئ چې دلته خو متلونه سره ولولو:
خپله لاسه، گله لاسه
د کور گټه، د لاهور گټه
که لاسه شي تر بلخه، د سره لاسه خپله برخه
ځمکه هغه سوځي چې او پرې بلېږي.
خه چې کړې، هغه به مړېږي
د درواغو منزل لند دی
هر چاته خپل وطن کشمير دی
د کبر کاسه نسکورمه ده
تسه لاسه تمه مې د بنمن يې
که غر لورم دی پر س يې لاسه شنه
چې بد گرځي، بد به پرځي
د وچوله امله لاند هره سوځي
اورته خپل او پر دی يو دی
په مې کړه، مې مې کړه
کېر دی په خپلو م اندو ولاړه وي
پر دی کت تر نيمو شپو وي
کارغه د زمکې تک کاوه، خپل يې هر هېر کې
سمندر چې په ويالو شي هر وچېږي.
اول سلام پسې کلام
انسان د احسان تابع دی

هر متل د يوې تجربې په نتيجه کې رامنځته شوی وي، خو د يو شمېر متلونو سره تړلې کيسې هم موږ ته راپاتې دي او د ځينو اصلي کيسې موږ ته نه دي راسپدلې، خو کېدای شي په ولس کې موجودې وي. راځئ چې په دې ادعا د پوهېدلو لپاره د دوو متلونو کيسې ولولو:

۱- څوک چې خوب کوي مېښه يې نر کتې زېږوي:

وايي چې په يوه غوجل کې د دوو کسانو مېښې تړلې وې. دواړه مېښې په يوه وخت لنگېدې هرې يوې ته خپل خپل خاوند ناست و. له دوی څخه يو ویده شو. مېښې لنگې شوي يوې مېښې کتې او بلې مېښې کتې وزېږوله. وېښ سړي چې مېښې يې کتې زېږولې و د هغه ویده سړي له مېښې سره خوشې کړ او د هغې مېښې چې کتې يې زېږولې وه د خپلې مېښې سره خوشې کړه.

کله چې ویده سړي راوېښ شو، څه گوري چې مېښې ته يې کتې ولاړ دی او د هغه بل مېښې ته کتې ولاړه ده، ورته وېې ويل: مبارک دې شه! بختور يې چې مېښې دې کتې زېږولې ده!

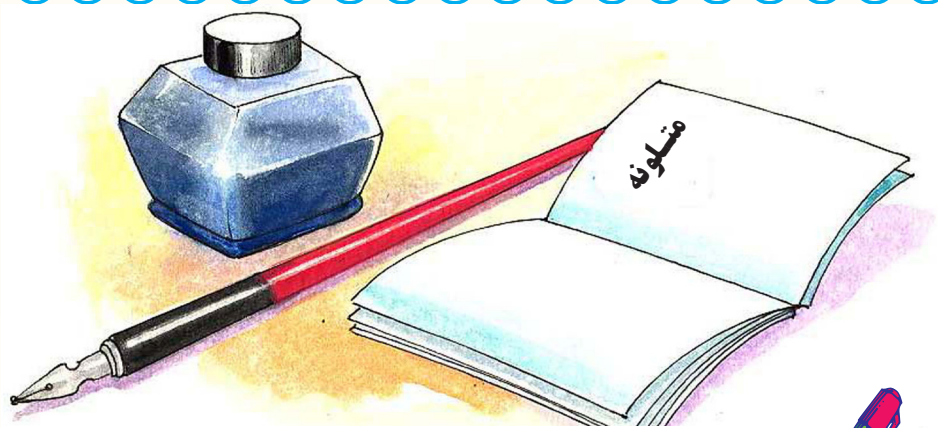
هغه ورته وويل: څوک چې خوب کوي مېښه به يې نر کتې زېږوي.

۲- د غله په ږيره خس دی:

وايي چې په يوه غونډه کې يو شی ورک شو، د غونډې برخوال نه پوهېدل چې غل څنگه معلوم کړي. سره راغونډ شول، يو پکې تجربه کار و، هغه وويل: زه غل پېژنم، نورو ورته وويل: څنگه؟ هغه وويل: د غله په ږيره خس دی. په دې وخت کې غل بې ځنډه خپلې ږيرې ته لاس وروړ چې گوندې رښتيا يې په ږيره خس دی او بايد ليرې يې کړي چې څوک يې و نه پېژني، خو نورو وليد او و يې پېژاند چې غلا همده کړې ده، نو په دې توگه هر متل د يوې تجربې په نتيجه کې رامنځته شوی وي.

د متن لنډيز:

متل د شفاهي ادبياتو يوه مهمه برخه ده چې په محاوره او خبرو اترو کې د استدلال او خپلې خبرې د پخلي لپاره کارول کېږي. متل يوه وړه جمله يا عبارت دی چې يو لوی مفهوم راڅرگندوي. زياتره متلونه ځانته کيسې لري يا په بله وينا يو متل د کيسې د پېښېدو په پای کې رامنځ ته شوی وي. متلونه ډېره اوږده مخينه لري او سينه په سينه تر مورېه را رسېدلي دي. په پښتو ژبه کې يو شمېر متلونه راټول شوي او په کتابي بڼه چاپ شوي دي، خو زياتره متلونه لا تر اوسه پورې د خلکو په سينو او محاورو کې لا ژوندي دي، خو په کتابونو کې نه دي راټول شوي.

فعالیتونه

- ۱- زده کوونکي دې دغو پوښتنو ته ځوابونه ووايي:
 - ◆ متلونه په خبرو کې د څه لپاره کارول کېږي؟
 - ◆ متلونه منظوم وي که منثور؟
 - ◆ متلونه زموږ د ادبياتو په کومې برخې پورې اړه لري؟

۲- زده کوونکي دې په دوه ډلو ووېشل شي د يوې ډلې استازی دې يو متل وایي او د بلې ډلې استازی دې په وار سره د هغه معنا کوي.

۳- زده کوونکي دې په دوه ډلو ووېشل شي يوه ډله دې لس منظوم او بله ډله دې لس منشور متلونه ووايي.

۴- د لاندې متلونو معنا پخپلو کتابچو کې وليکئ او په ټولگي کې يې واوروئ.

◆ د غله په زيره خس دی

◆ غل په غره کې نه ځايېږي

◆ مه کوه په چا چې و به شي په تا

◆ چاره که د سرو شي د ځيگر د منډلو نه ده

۵- زده کوونکي دې د لاندې متلونو تش ځايونه ډک کړي.

◆ هر چاته خپل کشمير دی.

◆ د يو لاسه نه خېږي.

◆ خه چې هغه به

◆ پر مې پر مې

۶- په لوستل شوو متلونو کې مو کوم يو خوښ دی، ولې؟ نظر مو وواياست.

۷- په لوستل شويو متلونو کې نومخري (ضميرونه) پيدا کړئ. او وواياست چې کوم

ډول نومخري دي.

۸- که د کوم متل کيسه مو زده وي په ټولگي کې يې وواياست.

په کورنۍ کې له مشرانو څخه پوښتنه وکړئ او د هغوی له خولې نوي متلونه وليکئ او بيا يې بله ورځ په ټولگي کې ولولئ.

د مور زما

د مور د مينې او محبت، د مور د زړه سوي او مهربانۍ په اړه به تاسو ډېرې خبرې اورېدلې وي، خو اوس چې تاسو د مور په اړه کوم شعر لولئ، د مور د خواخوږۍ او مهربانۍ يوه ستره نمونه ده. دغه مطلب د افغانستان د نوميالي معاصر شاعر سيد شمس الدين مجروح په قلم له يوه بهرني (غربي) اثر څخه په شعر ژباړل شوی دی.

مور، تر ټولو مهربانه، مور تر ټولو زياته مينه ناکه ده، خو داسې کيسې او پېښې هم کېدونکي دي. تاسو دغه کيسه په شعري بڼه ولولئ.

د شاعر لنډه پېژندگلوې:

سید شمس الدین مجروح د افغانستان د معاصرو ادبیاتو یو خوږ ژبی شاعر او لیکوال دی. په ۱۲۸۹ هـ . ش . کال د کونړ ولایت د شین کوږک کلي په یوې روحاني کورنۍ کې پیدا شوی دی. زده کړې یې په خپل کلي کې سرته ورسولې او رسمي دنده یې د اعیانو په مجلس کې پیل کړه. بیا یې مختلفې دندې سرته ورسولې چې د عدلیې د وزیر او د صدارت د مرستیال په توگه یې هم کار کړی دی. دسید شمس الدین مجروح د شعرونو یوه مجموعه (منتخب شعرونه) په ۱۳۳۷ هـ . ش . کال د پښتو ټولني له خوا چاپ شوې ده او دویمه مجموعه (یاد فریاد) یې په پېښور کې په ۱۹۸۵ م. کال کې چاپ شوې ده. سید شمس الدین مجروح په ۱۳۸۱ هـ . ش . کال وفات شوی دی.

سید شمس الدین مجروح

پس لی د کال خواني و هوانبه و
 د گیاه پرتنه په حُمکه لونگی شنه و
 ټول عالم په خوب ویدله و نیمه شپه و
 هرې خوا ته د سپوږمۍ مرنا خورمه و
 یو عاشق معشوقه ناست د مرو د په غامره
 په شراب د مینې مست و د غم دوا امره
 سره ناست و دوی بهر کلي نه لرې
 دوا امر ویدلې پښې خوږې خوږې سندري
 د دوی منځ کې وې د راز و نیاز خبرې
 یوله بله یې وړکړې وې وزمرې
 د بنایست غر و پر په سر کې د جینی و
 د هلك په سر کې هم جوش د خواني و

هلك ووي محبوبې ماته پي گرانه
مادې هيڅكله خدای نه كاپي له تانه
زمره چې زيات له سرو ماله دی دلبره
ما قربان كې هغه هم د سنا له سره
جینی وويل دا خبرې كوي خله
په دې لاس كې زمره قربان وي تل تر تله
زمره په مينه كې عاشق نه ځي هر كله
دا په دې لاس كې اول قدم دی گله
زه به تاو منم هله زما ياره
چې د مور زړگی دې راوړي زما لپاره
خپله مور سړي ته زياته له هر چاره
زمره د مور يوه مرغلله پي بها ده
که د سنا مينه له ما سره رېښيا ده
که صحيحه دا دعوه د مينې سنا ده
د مور زمره دې كړه ترې غوڅ را پي وړه ماله
نو به هله زه خولگی دسركمه تاله
د هلك په سر چې دغه امتحان شو
په وجود كې پي بريا د غم توپان شو
هك پك ودریدله په دوه و و كې حيران شو
خو پري مينه شوه غالبه را اړوان شو
نو د مور سينه پي څيرې په خنجر كړه
مرغلله پي د زمره ترې را بهر كړه

چې هلك له دغه كاره نه وزگار شو
بيا روان په دغه لوري په تلوام شو
كار كې ولويد طبيعت ورته په قلم شو
زمره يې هم له لاسه خاورو كې گوزار شو
ناگهانه له زمره غز شو چې بچيم!
خين دې وي ژوبل خو نه شولې زرگيه

د مور ستايل او درناوی:

دغه اصل ته په پښتو ادبياتو كې هم زياته پاملرنه شوې ده. زموږ زيات شمېر شاعرانو او ليكوالو په خپلو منظومو او منثورو اثارو كې د مور مقام ستايلی دی. په بېلا بېلو ادبي نثرونو لکه داستانونو، ناولونو او نورو ادبي ټوټو كې د مور مقام ته پاملرنه شوې او د مور مقام پكې ستايل شوی دی. ويلاى شو چې د مور مقام په پښتو ادبياتو او بيا په لنډيو كې ځانگړی ځای لري او زموږ د ادبياتو يو مهم څپرکی جوړوي. په بېلا بېلو ليكنو كې د مور مقام، د مور مهربانۍ، شفقت او عاطفې د اولاد په روزنه كې د هغې كړاو او زيار انعكاس موندلی دی. د دغو ټولو ليكنو مقصد يو دی او هغه دا چې د مور د مقام او حقونو پېژندل او د هغې درناوی كول.

په ولسي ادب كې د مور د مينې عاطفې او مهربانۍ په اړه ډېرې كيسې شته چې يوه نمونه يې دلته راوړو:

وايي چې د يوې مور ماشوم بلې ښځې پټ كړ. د ماشوم مور كه هر څومره له غلې ښځې څخه خپل ماشوم وغوښت، خو هغې ورنكړ او وپې ويل چې دا زما زوی دی. د ماشوم مور په چيغو چيغو قاضي ته ولاړه او عرض يې وكړ چې يوې ښځې مې ماشوم پټ كړی او نه يې راکوي. قاضي غله ښځه راوغوښته هر څومره پلټنې چې يې ترې وكړې ښځه قانع نه شوه، ويل يې چې دا زما خپل زوی دی، پر ما يې ناحقه دعوه كړې ده.

قاضي وويل: ما يوازې پرېږدئ چې د پرېکړې په اړه فکر وکړم. دواړه بنځې د قاضي له کوټې نه ووتلې. ښه شېبه وروسته قاضي دواړه بنځې راوغوښتلې هغوی ته يې خپله پرېکړه داسې اعلان کړه:

وروسته د ډېر سوچ نه زه دې نتيجه ته ورسېدم چې ماشوم بايد دوه ټوټې شي، يوه ټوټه د يوې مور او بله ټوټه د بلې مور. په دې پرېکړې کې به عدل او انصاف پر ځای شي.

قاضي جلات راوغوښت، ويل راشه دا ماشوم دوه ټوټې کړه. کله چې جلات توره په لاس راغی د ماشوم اصلي مور غږ کړ:

قاضي صاحب ماشوم مه دوه ټوټې کوئ، ماشوم زما نه دی، هغې ته يې ورکړئ. قاضي پوه شو چې د ماشوم اصلي مور همدا ده، ځکه چې د خپل زوی مرگ يې نشو زغملای او هغه بله چې د ماشوم اصلي مور نه وه د قاضي پرېکړه يې ومنله.

په دې توگه قاضي ماشوم خپلې اصلي مور ته وسپاره او هغې بلې غلې بنځې ته يې سزا وټاکله.

د متن لنډيز:

د اسلام ستر پيغمبر حضرت محمد ﷺ فرمايلي دي چې ((جنت د مور تر پښو لاندې دي)). د مور مقام په ټولنه کې تر هر چا لوړ دی او درناوی يې په ټولو لازم دی.

په دې منظومه کيسه کې د مور د مهربانۍ يوه داسې نمونه تاسو ولوسته چې مينه او مهرباني يې له بل چا سره نه شي پرتله کېدای. مور د مينې، محبت او مهربانۍ يوه داسې چينه ده چې دغه مينه او مهرباني يې د زړه په څڅېدونکو وينو کې هم نارې وهي.

- ۱- زده کوونکي دې متن په لوړ غبر ولولي او د شعر مفهوم دې په خپلو خبرو کې وويي.
- ۲- زده کوونکي دې په متن کې د راغلې کيسې لنډيز په خپلو کتابچو کې وليکي او بيا دې په ټولگي کې ولولي.
- ۳- زده کوونکي دې په دوو ډلو وویشل شي. يوه ډله دې په شعر کې نومونه او بله ډله دې صفتونه پيدا کړي او د ټولگيوالو په وړاندې دې ولولي.
- ۴- له دغې کيسې نه تاسې څه زده کړل، خپل نظر خپلو ټولگيوالو ته څرگند کړئ.
- ۵- په متن کې ارتباطي کلمې پيدا او لست يې کړئ لکه:
کال، پسرلی، هوا
- ۶- زده کوونکي دې لاندې لغتونه معنا او په جملو کې وکاروي:
نیاز بې بها بریا ملغلره
- ۷- زده کوونکي دې د ماشوم په اړه کيسه ولولي او د دغې کيسې لنډ مقصد دې پخپلو خبرو کې وويي.

د مور د مهربانيو په اړه مو که کومه کيسه له چا اورېدلې وي او يا مو ياده وي په خپلو کتابچو کې يې وليکئ او بله ورځ يې په ټولگي کې ولولئ.

ښوونکی د ټولني لارښود

ښوونکی ماشومانو او ځوانانو ته لارښوونه کوي. د پوهې او علم پر ګاڼه يې سمبالوي. د ښکولو لارو ګټې او د بدو لارو زيانونه ورته بيانوي. په نننۍ نړۍ کې هر ډول پرمختګونه او هوساينه په ټولنه کې د انسان د پرله پسې زيار نتيجه او د ښوونکي برکت دی.

زده کوونکو ته لازمه ده چې د دغه لارښوونکو درناوی او احترام وکړي. په دې درس کې به د پوهاند رښتین د ژوند له پلوشو څخه د ښوونکي په اړه یو مطلب ولولئ.

■ ښوونکی د ټولني څه ډول معمار دی؟

■ ښوونکي زموږ په روزنه کې کومه ونډه لري؟

علم او پوهه يوه رڼا او ځلا ده. ښوونکي او معلم د دغې رڼا خپروونکي دي. علم او پوهه دودې او ترقي زينه ده او ښوونکي د دغې زينې جوړوونکي دي. علم د تورې تيارې مشال او د عقل د روښانتيا بله ډيوه ده. دغه مشال او ډيوه د ښوونکي د مازغو په رڼا روښانه کېږي. ښوونکي تل د خپل دماغ په ډيوه کې د فکر تيل سپڅلي، خپل مازغه ويلې کوي، شپې روڼوي، د زړه وينې خوري او په ځان سخته تېروي دا ټول د دې لپاره چې د ناپوهۍ تياره ورکه شي، خلک ښه او بد ويژني او دښکلي او هوسا ژوند خاوندان شي. ښوونکي په حقيقت کې د ژوندانه لارښود دي.

پوه، لايق، زيارکښ او زړه سواندي کسان د يو هېواد د لوړتيا او علمي ودې پخې ستنې دي. که دغه ستنې پخې او کلکې نه وي، نو د علم او پوهې مانې به هم بې کاره او بې خونده وي.

د علم وړانگې د ښوونکو په لاسونو په دنيا کې خپريږي. د يونان ستر فيلسوف ارسطو د لومړي معلم، ابو نصر فارابي د دويم معلم او ابن سينا د درېم معلم په نامه يادېږي. غرض دا چې د معلم لقب او نوم يو ستر او دروند نوم دی. په همدې وجه د ښوونکي مقام په ټولنه کې ډېر لوړ او جگ دی. څومره چې د ښوونکي مقام لوړ دی، نو هغومره يې وظيفه هم درنه او سخته ده. د هرې ټولنې وده او ترقي، پرمختگ او لوړتيا د هغوی د ښوونکو په زيار، کوبښن، اخلاص او له دندې سره په شوق او مينه پورې اړه لري. د يو ولس روښانه سبا د دوی په همت او زحمت پورې تړلې دی. د نن ورځې کوچنيان او ماشومان د دوی په وسيله د سبا ورځې پوهان او لويان کېدای شي.

ښوونکي د يو هېواد د باغ و بڼ مالياران او د نوو بوټو او نيالگيو باغوانان دي. که دوی په خپله وظيفه کې د کوچنيانو په روزنه او پالنه کې لږ غفلت وکړي، نو د وطن د علم او پوهې، ودې او ترقي باغ و بڼ به مړاوی او سپېره پاتې شي. ټول ماشومان د ښوونکو سره يو امانت دی د دغه امانت ساتنه، پالنه او روزنه د دوی دنده ده.

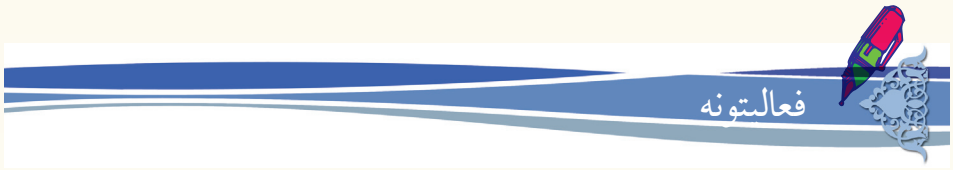
د ماشومانو د علم او پوهې زياتول، د دوی د خوبونو او اخلاقو سمول، په دوی کې د خپل ملت، خاورې او هېواد مينه اچول او په پای کې له دوی نه د سم فکر او مزغو خاوندان

او غوره سړي جوړول، د ښوونکو دنده ده. دا یو داسې پور دی چې بې له اداکولو څخه په بل هیڅ ډول نه خلاصېږي. تر کومې اندازې چې شاگردان علم او پوهې ته ضرورت لري، هغومره سمې روزنې او پالنې ته هم اړ دي. علم د انسان جوهر او روزنه یې ښکلا او ځلا ده. د یو مخلص او پوه ښوونکي وظیفه دا ده چې دغو دواړو خواوو ته پوره پاملرنه وکړي او د خپل هېواد تاند نیالگي داسې وروزي چې هم یې خلک سیوري ته کښېني او هم یې له خوږو مېوو څخه گټه واخلي.

لنډه دا چې د معلمانو دنده ډېره درنه او مهمه ده، خو ورسره ډېره پاکه او سپېڅلې هم ده. نو ښایي چې ټول ښوونکي په ډېر اخلاص او مینه خپله پاکه وظیفه سر ته ورسوي او د سالمې پوهنې په لوړولو او خپرولو کې شپه او ورځ زیار او کوشنښ وکړي.

د متن لنډیز:

د ښوونکي کلمه که څه هم خلکو ته په ښکاره یوه ساده کلمه ښکاري او د ښوونکي دنده یوازې ښوونځي ته په تلو راتلو پورې تړي، خو داسې نه ده. د ښوونکي دنده ډېره درنه او مهمه ده. مقام یې ډېر لوړ او نوم یې سپېڅلی او مقدس دی. نن ورځ چې په نړۍ کې د ژوند څه پرمختګونه او اسانتیاوې وینئ، نو لومړني لارښوونکي یې معلمان دي، ځکه چې د نړۍ پوهان، سیاسي څېرې، مخترعین او د هېوادونو واکمنان د ښوونکي د زیار په پایله کې راڅرګند شوي دي. لازمه ده چې د زړه له کومې د ښوونکي درناوی او احترام وشي. ښوونکي ته هم پکار ده چې خپله دنده په دقت، اخلاص، صداقت، سپېڅلتیا او د مسؤلیت له مخې پر مخ بوځي.

۱- خو زده کوونکي دې له ښوونکي څخه وروسته لوست په وارسره ولولي او په وار سره دې د درس مفهوم په خپلو خبرو کې وويي.

۲- زده کوونکي دې ستونزمن لغتونه په کتابچو کې وليکي او بيا دې معنا کړي.

۳- زده کوونکي دې له لوست څخه مترادف الفاظ راوياسي او پرته دې وليکي.

۴- په لاندې معنا شوو لغتونو کې سم ته (س) او ناسم ته (ن) په پنسل وليکئ.

◆ لایق: چارواکی

◆ زیارکښ: زحمت کښ

◆ وړانگې: وریځ

◆ مشال: خراغ، رڼا

◆ هوسا: لالهاند

◆ سپېڅلی: پاک

۶- لاندې جملې تکمیل کړئ؛!

◆ علم او پوهه یوه او ده.

◆ ښوونکی په حقیقت کې د لارښود دی.

◆ د علم وړانگې د په لاسونو په کې خپرېږي.

زده کوونکي دې دښوونکي په اړه په کور کې یوه، یوه لیکنه وکړي چې شپږ کرښې او

یا تر دې زیاته وي او بله ورځ دې په ټولگي کې واوروي.

نولسم لوست

نړيوال ادبي څېره: ټاگور

نړيوال هنرونه او فکرونه نړيوال ارزښت لري. دغه راز هنرونه او فکرونه نړيواله شتمني وي، هر انسان ترې گټه اخيستلاى شي. ليکوال او شاعر چې څه ليکي او څه وايي، د نړيوالې ټولنې لپاره وي، خو د ډېرو لږو فکر او هنر دومره پوخ وي چې نړيوال شهرت ور په برخه کړي.

دغه فکر او هنر هر انسان ته يو ځانگړى پيغام لري. له دغه فکر و هنر څخه بيا هر څوک له خپلې هنري لېوالتيا سره سم خوند اخلي.

په اووم ټولگي کې مو د اندرسن په اړه معلومات تر لاسه کړل، په دې لوست کې يوه بله نړيواله څېره ټاگور درېژنو.

■ تاسې که کوم نړيوال ادبي شخصيت پېژنئ. په اړه يې خبرې وکړئ.

■ د ټاگور کوم شعر يا کتاب مو لوستی؟

ټاگور يوه نړيواله ادبي خېره ده. ټاگور مشهور شاعر او ليکوال دی. په ډرامه ليکنه کې يې ډېر لوی لاس درلود. ناولونه او داستانونه يې هم ليکلي دي.

ټاگور د ۱۸۶۱ م. کال د می په اوومه د هندوستان د کلکتې په ښار کې زېږېدلی دی. کورنۍ يې شتمنه وه او د علم او هنر له امله يې په بنگال کې ځانگړی شهرت درلود. د ده کورنۍ د لوېديځ له تمدن سره هم له يوې نيمې پېړۍ را په دې خوا آشنا وه. د خپلو نیکونو علمي، ادبي او هنري ميراثونه يې ساتل.

له همدې امله د ټاگور په شخصيت کې زاړه کره وړه او نوې ښکلا دواړه ليدل کېږي. ټول هندوستان تر اوسه د ټاگور په خېر بل پراخ نظره، خواخوږی او هوسيار ادیب ونه موند.

ټاگور که د خپل وخت د پرمختللي ژوندانه له اسانيتاوو برخمن و، نو د خپل وخت د بې وزلو وگړو له ژوندانه څخه هم ناخبره نه و. هغه دغه دواړه د سر په سترگو ليدلي وو. دغو متضادو زده کړو او تجربو د ټاگور شخصيت ډېر هر اړخيز (جامع) کړ.

رابندر ناتھ ټاگور د نړۍ بېلا بېلو هېوادونو لکه انگلستان، جرمني، امريکا، سيلون، چين، ايټالېي، کاناډا، ويتنام، کمبوديا، لاوس، برما، روسيې او ايران ته سفرونه کړي دي. په دغو هېوادونو کې يې له ولسمشرانو او وزيرانو رانيولې تر بې وزلو وگړو پورې ليدلي کتلي او د هغو له حال څخه يې ځان خبر کړی دی.

په بېلا بېلو سفرونو کې له بېلا بېلو وگړو سره د هغه اړيکو او ليدنو کتنو هغه ته ډېره تجربه ور په برخه کړه. هغه په لسگونو ډرامې د اشعارو مجموعې، لنډې کيسې او رومانونه ليکلي دي.

د رابندر ناتھ ټاگور ځينې اثار دادي:

۱_ د يوه شاعر نکل	۲_ تصويرونه او سندريې
۳_ د ځنگل گل	۴_ د فطرت انتقام
۵_ مات زړه	۶_ د وړکتوب سندريې
۷_ د اروپايي سيلاني ليکونه	۸_ د لمر سيوری

- ۹_ د ماښام سندرې
۱۰_ تېز او توند
۱۱_ خطرناک ښکار
۱۲_ د عالمانو پاچا او نور
۱۳_ د سهار سندرې

د رابندر ناتھ ټاگور ځينې اثار په پښتو ژباړل شوي دي، لکه: کابلي والا، گيتا نجلي، تاج او ځينې نور. گيتا نجلي عبدالرؤف بينوا ژباړلې او لومړی ځل په ۱۳۳۶ هـ. ش. کال په کابل کې چاپ شوی دی. د ټاگور گيتا نجلي نړيوال شهرت لري. او د نوبل نړيواله جايزه يې گټلې ده.

د گيتا نجلي د متن خو بېلگې:

هغه وخت چې زما زړه سخت او وچ شي، نو ته پر ما د رحم باران وکړه راشه!
کله چې ژوند محبت له لاسه ورکړي؛ نو ته د نغمې په پرده کې راشه! کله چې شاوخوا
د هنگامه زېروونکو مشاغلو شور پورته شي او ما د باندې وياسي، نو ته ای زما د سکوت
خونده! د خپل سکون او آرام سره راشه! کله چې زما بېنوا زړه د زندان په يوه گوټ کې غلی
کېښي؛ نو ای زما پادشاه! ور مات کړه د شاهانه برم او دېدې سره راشه؛
کله چې زما د زړه پر ارزو باندې د باطلو او هامو غبار پرېوځي نو ته ای يوازې پاکه! ای
ته يوازې وښه! د خپلې برېښنا او تالندې سره راشه!

×××

تا په سيوري کې ځان پټ کړی دی، ای زما گرانه! ته چېرې د ټولو تر شا ولاړې؟ دوی تا
ټپل وهي، ستا له څنگه د خاورو پر ډک سړک باندې تېرېږي، او ستا هيڅ خيال نه ساتي.
زه دلته له څو گړيو راهيسې ندرونه په لاس انتظار کومه، لاروي تېرېږي او يو - يو گل
مانه اخلي - اوس نژدې ده چې ټوکری تشه شي.

د گهيځ وخت تېر شو او د غرمې هم، د ماښام په سيوري کې زما سترگې له خوبه پټې
پټې کېږي. هر څوک خپلو کورو ته ځي، ما ويني راباندې خاندې او ما محجوبوي. زه د

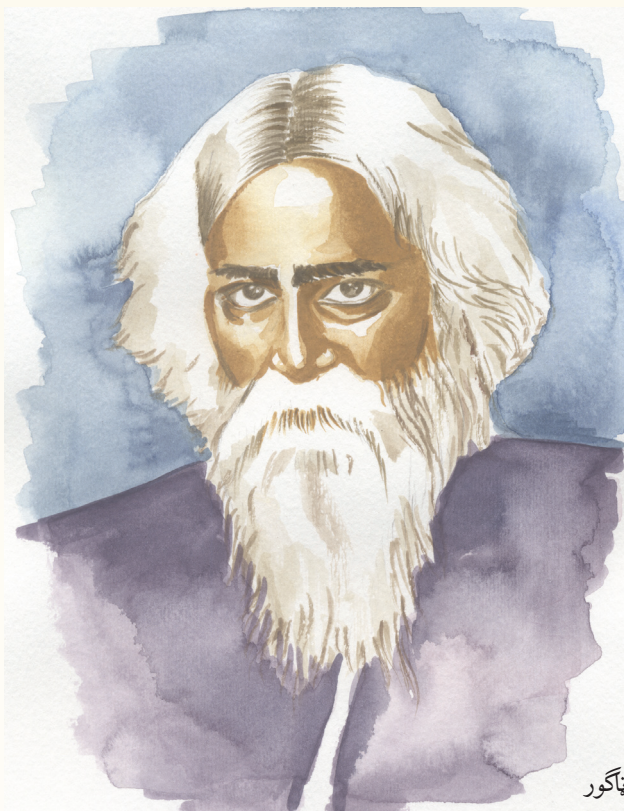
گداگرې نجلۍ په شان پلو پر مخ ناسته يم او کله چې دوی ما وپوښتي چې زه څه غواړم؟
نو زه سترگې کښته واچوم او هغو ته هيڅ ځواب نه ورکوم.

اه، رښتيا هم زه هغو ته دا کله ويلای شم چې ((زه تاته انتظار لرم، تا د راتلو وعده کړې ده)) زه له شرمه څنگه ويلای شم چې ((زه به له دې غرېته نور څه جهيز (د ورکولو) لپاره نه لرم))

اه، ما دا غرور دخپل زړه په کومې کې پټ کړی دی، زه پر وښو ناسته آسمان ته گورم، ستا ناڅاپه راتگ په ډېر شان او شوکت په خوب وينم چې: ټولې روڼاوې پرې ځلېږي، ستا د بگۍ زرین بيرغ رپېږي، ټول وگړي حيران ولاړگوري چې ته را کوز شې زما لوري ته راځې ددې لپاره چې ما له ځمکې پورته کړې، او يوې داسې بې وزلې نجلۍ ته د خپل څنگ سره د کښېناستو ځای ورکړې چې له شرم او نخو ته داسې رپېږي لکه د ونې پاڼه چې نسيم رپوي ... ((خو وخت تېرېږي او تر اوسه لا ستا د بگۍ د ارابو آواز نشته؛ ډېر د برم او خوښۍ جلوسونه له خپلو سحر کاريو سره تېر شول - آيا ته به هم هغه يې چې د ټولو تر شا په يو سيوري کې پټه خوله ولاړې؟ او زه به همدغه يم چې ستا په انتظار کې به ژاړم او په ناکامو ارزوگانو به خپل زړگي ستومانه ساتم؟

د متن لنډيز:

رابندر ناتھ ټاگور د ديوندر ناتھ ټاگور زوی دی. په ۱۸۶۱م. کې په کلکته کې زېږېدلی دی. پلار يې لوی شتمن او مذهبي لارښود (مهايشي) و. په لندن کې يې د حقوقو په څانگه کې زده کړې کړې وې. آثار يې ډېر لوړ ادبي او هنري ارزښت لري. ځينې کتابونو لکه: گيتانجلي يې د نوبل جايزه اخيستې ده. ټاگور په ۱۹۰۱م. کال د شانتې نيکيتن بنياد کښېښود چې بيا په راوړسته کلونو کې په يولوی پوهنتون بدل شو.

څرگندونې

- (۱) نوبل: دايوه نړيواله ډالۍ (جايزه) ده چې هر کال په بېلا بېلو علمي او ادبي برخو کې خورا مهمو شخصيتونو ته ورکول کېږي.
- (۲) شانتې نيکيتين: (دارالامان) د ټاگور پلار د يوندر ناتھ ټاگور په دغه ځای کې يو باغ جوړ کړ. خلک به د مراقبې او تفکر لپاره ورتلل او د هيڅ دين او مذهب خلک ترې منع نه وو. ټاگور بيا په ۱۹۰۱ م. کال کې دلته يو ښوونځی جوړ کړ چې وروسته په پوهنتون بدل شو او د شانتې نيکيتين په نوم ياد شو.

- ۱_ زده کوونکي دې لاندې پوښتنو ته ځوابونه ووايي:
 - ◆ را بندر ناتھ ټاگور د چا زوی او په کوم ځای کې زېږېدلی و؟
 - ◆ د رابندر ناتھ ټاگور کوم کتاب د نوبل جایزه اخیستې وه؟
 - ◆ د رابندر ناتھ ټاگور د څلورو کتابونو نومونه واخلي؟
 - ◆ د ټاگور کورنۍ له مالي پلوه څه ډول وه؟
 - ۲_ د گیتا نجلي همدغه نمونه چې دلته راغلی ده ولولئ او پرمفهوم باندې یې وار په وار خبرې وکړئ.
 - ۳_ په دغو بېلگو کې کوم ډول نومخري پیدا کولای شئ، ځانگړي، ملکي، مبهم او نور په نښه یې کړئ.
 - ۴_ لاندې لغتونه معنا او په جملو کې وکاروئ:
 - هنگامه، برم، او هام، محجوب، نخوت
 - ۵_ ټاگور د کوم ځای شاعر او لیکوال و؟
- الف _ د هندوستان ب _ د بنگال ج _ پاکستان

د دې لوست له ټول متن څخه ستاینومونه راواخلي او په خپلو کتابچو کې یې ولیکئ. سبانه یې ټولگیوالو ته واوروئ. له دغو ستاینومونو سره د هغوی ضد هم په خپله کتابچه کې ولیکئ.

شلم لوست

بشکالو

بیان په دوو ډولو کېږي، په نثر او په نظم، د نثر برخه پراخه ده او هر ډول مطلب او پیغامونه پکې په آسانی ځای پر ځای کېدای او لوستونکو ته رسېدای شي. همدا لامل دی چې نثري پانگه تر نظمي پانگې ډېره زیاته وي. له بلې خوا نظم ښه یادېږي او په آسانی ذهن ته سپارل کېږي. نثرونه بېلا بېل ډولونه لري. یوه ډول ته یې هنري یا ادبي نثر وایي. ادبي نثر هغه وي چې له ژبني هنره پکې کار اخیستل شوی وي. ادبي نثر به هرو مرو لوړ پیغام لري، خو د پیغام د بیان لپاره لیکونکی داسې کلمات غوره کوي چې د لوستونکي احساسات او عواطف راویاروي. ادبي نثر انسان د لوړېښې او ښېگڼې لورته هڅوي. په انساني ټولنه کې د مینې، دوستۍ، سولې او امن د رامنځته کېدو غوښتنه کوي.

■ که تاسې کوم ادبي نثر لوستی وي نو ووايست د چا او موضوع یې څه وه؟

■ که کومه لڼه کیسه مو لوستې وي، د هغې نثر له نورو عادي نثرونو سره څه توپیر

درلود؟

د سپلمی لویو لویو گڼو بوتو او گورو پاڼو کې، هوسی له څر نه سر پورته او شخوند یې بند کړ، غوږونه یې بوخ کړل، حیرانه ودرېدل؛ داسې چې له ځانه نه وه خبره. ملخ د سپلمی په پاڼه ورو ورو، غلی غلی راغی، د هوسی غوږو ته نژدې شو:

هوسی! څه دي؟ ولې حیرانه یې؟ ولې خپه یې؟ او هو! دا اوبنکې! ولې واښه نه خوري؟ پسرلی تېر شو... واښه وچ شول څه؟! که تېرې یې؟

هوسی په یوه نېب یوه طرف ته سترگې بکې کړې دي او غوږونه تکی.

ملخ بیا وویل: د چا بنکالو ده څه؟

هوسی دیکه وخوړه: هو! نه واښه وچ دي او نه تېرې یم بنکالو ده. د چا بنکالو! د چا دیا د بنکالو!!

ملخ: پوه نه شوم.

هوسی: ته لا نه وې، دا سپلمی وړې وړې وې، زه او آشنا مې دلته څرېدو، بنکالو شوه، ما دغه شان غوږونه بوخ کړل، آشنامې دغه شان وویل، همدغه شان لکه تا چې وویل... د چا د پاجا تر باغه... مور تپوپ کړ، زه لیرې لارم. اه... پل مې واخیست، وینې پسې لارم آن د پاجا تر باغه... د پاجا د زوی سرکلي و... سندرې ویل کېدې، غوښې وریټېدې، بېگمې خندېدې. ملکه په تخت ناسته وه، زما د سترگو په اوبنکو پوه شوه، لکه چې ته پوه شوې. اخر زنانه عالم و. ما وویل بي بي مېرمنې! زما د آشنا تیکې ستا باورچي خانه کې وریټېري، خو دا څرمن یې ماته راکړه. زه به یې په یوه ونه کې اویزنده کړم... ورته به گورم د زړه سود به پرې کوم.

ملکې وویل: نه څرمن تاته نه شي درکولی. سوېلو وویل: نه، هیچېرې نه! دې نه به مور تمبل جوړوو.

گوره غوږ کېږده! نن د هغه پاجا د زوی سنت گيري ده... تمبل وهلی شي. دغه آواز اورې؟ دا زما د آشنا د څرمنې تمبل دی... په ما یې آواز خوږ لگي. زما پرې سود کېږي. بنکالو ده... زه پرې پوهېږم، ته پرې نه پوهېږي... سود پرې کوم سود!!

((سید راحت زاخېلي))

د متن لنډيز:

پورتنی کیسه د هوسی او ملخ ترمنځ د پوښتنو او ځوابونو په بڼه راغلي ده. کیسه داسې ده چې هوسی او ملخ په یوه څرخای کې اوسېږي. هوسی څه ښکالو اوري، یو دم تېر یادونه ور په زړه کېږي. غونۍ یې څیر شي. د هماغه ډز انگازې یې یو ځل بیا په ذهن کې راغبرگې شي چې د ژوندانه گران ملگری یې ترې جلا کړي و.

هوسی ملخ ته خپله پخوانۍ کیسه کوي. وایي چې زه او یار مې یوه ورځ همداسې په دې ځای کې څرېدو چې څه ښکالو شوه، یو ناڅاپه ډز شو ما لېرې منډه کړه چې گورم ملگری مې نه و. بېرته راوگرځېدم منډه مې واخیست او د پاچا تر کوره لاړم. گورم چې د ملگری غوښه مې پخېږي، له ملکې نه مې وغوښتل چې د ملگری څرمن مې راکړي او د یادگار په توگه به یې په یوه ونه کې ځورنده کړم، د زړه سود به پرې کوم، خو ملکې انکار وکړ او ویې ویل چې له دې څرمنې نه موږ تمبل (چمبه) جوړوو.

اوس د پاچا د زوی سنت گري ده، له هغې څرمنې نه یې تمبل جوړ کړی، د پاچا د زوی په سنت گری کې وهل کېږي او زما پر زړه د خپل یار او اشنا یادونه راوړېږي.

د لیکوال پېژندگلوۍ:

سید راحت زاخيلي دسید فريح الله زوی، په ۱۳۰۳ هـ . ق. کال د نوښار په زاخيلو کې زېږېدلی دی. زاخيلي غښتلی لیکوال او منلی شاعر و. د ژباړې په فن کې یې هم پوخ لاس درلود. په ناول او لنډه کیسه لیکنه کې یې ډېر شهرت درلود. د پېښور لومړنۍ پښتو اخبار ((افغان)) د ده په اهتمام راوتلی دی. د ډېرو کتابونو لکه ماه رخ، لغات افغاني، تاریخ افغانستان، د حضرت علي کرم الله وجهه اقوال، شلېدلې پڼه، د زړه درد، داغستان او د نورو اشارو لیکوال دی. په ۱۳۸۳ هـ . ق. کې یې له دې نړۍ څخه سترگې پټې کړې دي.

۱- زده کوونکي دې متن په چوپه خوله ولولي او بيا دې په وارسره د کيسې مفهوم په خپلو خبرو کې ووايي.

۲- زده کوونکي دې لاندې پوښتنې ځواب کړي:

◆ کيسه د څه شي په اړه ده؟

◆ په کيسه کې کوم کرکټرونه راغلي دي؟

◆ د کيسې پېښه څه ډول ده؟

۳- زده کوونکي دې لاندې لغتونه معنا او په جملو کې وکاروي.

– ښکالو – سپلمی – نېب – بکې – تکئ

۴- که د زده کوونکو دغې کيسې ته ورته کومه کيسه په ياد وي په ټولگي کې دې په لور غږ ووايي.

۵- زده کوونکي دې په درې ډلو وویشل شي: يوه ډله دې په متن کې نومونه، بله ډله صفتونه او درېمه ډله دې ضميرونه پيدا کړي او بيا دې د هرې ډلې استازی په ټولگي کې په وار سره د لست له مخې ووايي.

۶- زده کوونکي دې په لور غږ کيسه داسې ووايي چې د آواز او چتول، نرمول او وقفه (ځنډ) په نظر کې وساتي. نور زده کوونکي دې لوستل وڅاري.

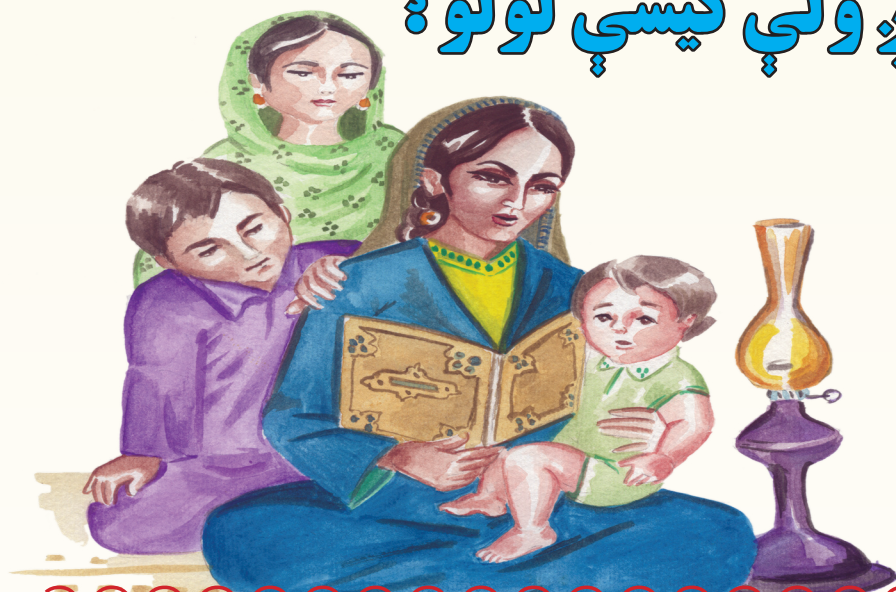

زده کوونکي دې په خپله خوښه په کور کې د کوم لیکوال يوه لنډه کيسه خوښه او په کتابچه کې دې وليکي يا دې له مور او پلار، نيا او نيکه څخه کومه کيسه واورې او د هغې لنډيز دې په کتابچه کې وليکي.

یوویشتم لوست

موږ ولي کيسې لولو؟

له خپل مور و پلار، مشرانو او همزولو څخه به مو ډېرې کيسې اورېدلې وي. ساعت به مو پرې تېر شوی او خوند به مو ترې اخيستی وي. پر ساعت تېری او خوند اخيستو سرېره کيسې نورې ښېگنې هم لري. په کيسو کې روزنيز، اخلاقي او معلوماتي مفاهيم هم نغښتي وي. له کيسو څخه موږ روزنيزې، اخلاقي او معلوماتي ښېگنې هم تر لاسه کولای شو.

ځينې کيسې په يوه ولس يا يوې ژبې پورې اړه لري، خو ځينې کيسې بيا په څو ولسونو او څو ژبو کې شريکې وي. که کيسه په يوه ولس يا يوې ژبې پورې هم اړه ولري، نو ډېرې داسې روزنيزې او اخلاقي ښېگنې پکې وي چې ټول ولسونه ترې د خپل ژوندانه لپاره گټه اخيستلای شي.

■ کيسې څه ښېگنې لري؟

■ له کيسو نه څه زده کوو؟

حکایت

يو عالم د يو پاچا په وړاندې خبرې کولې. ناگهانه يې د خبرو په منځ کې وويل چې په هندوستان کې يوه ونه ده که د هغې ونې مېوه څوک وخورې نو هغه سړی به زور نه شي او نه به مړ شي. پاچا چې دا خبره واورېدله، نو په هغه ونې باندې مين شو، سودا واخيست چې دا به څه رنگه پيدا شي. ليکن د هغه عالم نه يې پوښتنه نه کوله چې دا ونه به چېرته وي او څنگه به وي. مگر چې د ده پرې ډېر باور و، هغه سړی يې په طرف د هندوستان رخصت کړ او ډېر مال يې ورته ورکړ، ورته يې وويل چې دا دولت لگوه او نور به هم درلېرم، خو هله بېرته راځه چې ماته د دغې ونې مېوه راوړې.

قاصد روان شو چې هندوستان ته ورسېده، نو له خلکو نه به يې هر ځای پوښتنه کوله او ويل به يې چې هغه ونه په کوم ځای کې ده چې سړی يې مېوه وخورې، نو بيا همېشه ژوندی وي او هيچرې نه زړېږي چې خلکو به دا خبره واورېدله، نو چا به ور پورې خندل چا به ورپورې ټوکې کولې، چا به ويل چې دا ليونی شوی دی، چا به ويل چې مور ته معلومه نه ده مگر چې دا سړی ورپسې گرځي، نو معلومېږي چې دا به رښتيا چېرته وي. چا به ويل چې په پلاني ځنگل کې که چېرې وي، نو وي به او بل ځای مې گومان نه کېږي چې گوندې پيدا شي. چا به ويل چې په پلاني ځنگل کې يوه لويه ونه ده چې سړی چا ته نه ښکارېږي او بيخ يې هم نه معلومېږي او مېوه يې هم چا له په لاس نه ورځي که چېرې هغه وي نو شک نشته.

هر چا به ورپورې مسخرې کولې او دی غريب به په ځنگلونو، غرونو، ميرو او په بيابانونو گرځېده. حاصل دا دی چې يو خوا بل خوا وړاندې وروسته ښکته پورته ډېر طلب يې وکړ، مگر هيڅ په حال پوه نه شو، نو بېرته راوگرځېده چې وطن ته راته ډېر خپه و او له ځان سره يې ويل چې پاچا ته به څه عذر کوم. په يو ځای کې يې شپه شوه په هغه ځای کې يې واورېده، يو سړی وويل چې زموږ په دې کلي کې لوی عالم دی او بې شانه ښه سړی دی.

قاصد په زړه کې وویل چې بارې ورشم که څه دعا راته وکړي، نو دستي پاڅېد هغه عالم ته ورغی چې ملاقات یې ورسره وشو، نو ورته وپې ویل چې صاحبه دعا راته وکړه چې ایمان مې خدای ﷻ سلامت کړي او په خیر سره وطن ته ورسېږم. هغه دعا ورته وکړله او بیا یې ترې پوښتنه وکړه چې چېرته تللی وې.

قاصد ورته دا ټوله کیسه وویل. عالم چې واورېده، نو ورته یې وویل چې تاسو د هغه خپل عالم په خبره نه یې پوه شوي. هغه ونه بله نه ده هغه ونه د علم ده یعنې د علم مېوه چې څوک وخورې، نو هغه سړی به همېشه ژوندی وي او د همېشه ژوندون څه معنا ده، هغه معنا دا ده چې خدای ﷻ وپېژني، نېکي بدې ورته معلومه شي، د نېکي عمل کوي او له بدې نه ځان ساتي، کتابونه تصنیف کاندې شاگردان ترې پاتې شي، نو هلو وکړه دا سړی په تن مړ هم شي هیڅ غم یې نشته، ځکه چې هلته یې روح ژوندی وي او دلته یې نوم ژوندی وي او ثواب یې داسې کېږي، لکه یو ژوندی سړی چې نېکي کوي او ثواب یې کېږي.

قاصد ورته وویل چې صاحبه موږ هم دومره پوهېږو، نادانان نه یو که چېرې هغه علم یاد کړی وی، خو موږ به پوه شوي وو چې علم وايي، ولې هغه د ټولو خلکو د وړاندې ونه یاده کړې ده او په دې خو هر څوک پوهېږي چې علم د یو څیز نوم دی او ونه د بل څیز.

هغه عالم وویل چې ته بیا پوه نه شوې، تا له مثال په کار دی چې ښه پوه شې. گوره یو سړی وي نو د چا پلار وي او د چا زوی وي او د چا لمسی وي او د چا نیکه وي او د چا خورې وي او د چا ماما وي او د چا تره وي او د چا وراره وي او د چا ترورزی وي او د چا تربور وي او د چا ورور وي او د چا آشنا وي او د چا دښمن وي او د چا دوست وي، نو اوس ته گوره همدغه یو سړی دی او هر نوم له دې نومونو چې په خپل ځای کې ورته څوک وايي، نو ویلی شي که نه شي؟

قاصد وویل چې بېشکه ویلی شي. نو هغه عالم وویل چې داسې علم ته هم دواړه نومه ویلی شي. که دې خوښه وي نو ورته علم وایه او که دې خوښه وي، نو ورته د ژوندانه ونه وایه، دواړه نومونه یې برابر دي هیڅ فرق په کې نشته.

قاصد چې دا خبرې واورېدلې تسلي يې د زړه وشوله او له عالم نه يې رخصت واخيست او د خپل کور په طرف راروان شو چې ښار ته ورسېده پاچا ورته په امېد کې و چې دربار له ورغی پاچا ترې پوښتنه وکړله، ويل يې چې ووايه مېوه دې وموندله او که نه دې ده موندلې؟

قاصد ورته له سره کيسه شروع کړله، خپل رېږېدل او په ملکونو او په غرونو او په بيابانونو گرځېدل او د خلکو مسخرې کول ټول حال يې ورته بيان کړ. چې پاچا واورېده، نو ډېر خپه شو، وېې ويل چې ستا رېږ عبث شو او زما مطلب و نه شو. پس له هغه قاصد ورته د هغه عالم خبره په ښه شان سره بېله بېله، جدا جدا واوروله. چې پاچا واورېدله ډېر خوشحال شو او قاصد له يې دگرځېدلو له مشقت نه دوه برابره دولت ورکړ او پس له هغه باقي عمر د علم او د عالمانو په ساتنه او په پالنه کې شو او حکم يې وکړ چې هرڅوک دې واورې چې علم نه په واره دی او نه په زاړه دی، خو زده کړه دې کوي که لوی وي او که ورکې وي.

((مولوي احمد))

د متن لنډيز:

دغه کيسه د علم او پوهې د ارزښت په اړه ده. په کيسه کې چې کومه ونه ياده شوې د هغې نه موخه علم او پوهه ده چې علم نه زړېږي او تل تر تله وي. که يو عالم له ژونده سترگې پټې کړي بيا هم د خپل علم له امله يادېږي. او نوم او ياد يې په کتابونو او د شاگردانو په ذهنونو او ژبو کې گرځي او دغسې عالمان او پوهان د خپل علم له برکته تر پېړيو، پېړيو پورې ژوندي وي.

- ۱- زده کوونکي دې کیسه په چوپه خوله ولولي او بیا دې مقصد په ټولگي کې ووايي.
- ۲- زده کوونکي دې د کیسې یو یو پراگراف په وار سره ولولي او خبرې دې پرې وکړي.
- ۳- زده کوونکي دې د کیسې مطلب په خو لنډو کړشو کې ولیکي او په ټولگي کې دې په وار سره ووايي.
- ۴- زده کوونکي دې په لاندې پاراگراف کې نومونه په نښه کړي او ودې وایي چې کوم ډول نومونه دي:
- گوره یو سړی وي، نو د چا پلار وي او د چا زوی وي او د چا لمسی وي او د چا نیکه وي او د چا خوربې وي او د چا ماما وي او د چا تره وي او د چا وراره وي او د چا ترورزی وي او د چا دښمن وي او د چا دوست وي.
- ۵- زده کوونکي دې په کیسه کې نومخري (ضمیرونه) پیدا کړي چې کوم ډول نومخري پکې راغلي دي؟
- ۶- زده کوونکي دې لاندې پوښتنې ځواب کړي.
 - ◆ قاصد ولې په ځنگلونو کې گرځیده؟
 - ◆ پاچا قاصد په څه شي پسې لیرلی و؟
 - ◆ قاصد د پاچا لپاره څه راوړل؟
 - ◆ پاچا د قاصد له خبرو نه وروسته څه پرېکړه وکړه؟
- ۷- زده کوونکي دې د کیسې ځایونه او اشخاص په گوته کړي چې کوم ځایونه او کوم اشخاص په کیسه کې راغلي دي؟

زده کورونکي دې لاندینی کیسه په کور کې په غور سره ولولي، لنډ مطلب دې په خپلو کتابچو کې وليکي او سبا ته دې د ټولگيوالو په وړاندې واوروي.

وايي چې اوبن، غویی او پسه سره ملگري شول په لاره روان وو، د وښو یوه گېلې یې وموندله. پسه وویل چې دا وابنه لږ دي ټول پرې نه مړېږو، که یې ووېشو، نو د یوه کار هم پرې نه کېږي. ښه به دا وي چې په مور کې کوم چې مشر وي همغه دې وخوري، ځکه چې مشر په هر ځای کې د عزت وړ او حقدار وي.

اوس نو راځئ چې د خپل عمر زیاتوالی ثابت کړو. پسه وویل: چې زما تاریخ تر ټولو زیات دی، ځکه چې د هغه پسه سره د خپلوی اړیکه لرم چې د حضرت ابراهیم عليه السلام لپاره د جنت نه رالېږل شوی و، نو دا وابنه زما حق دی، تاسو دواړه باید صبر وکړئ.

غویی وویل: چې ته خو تر ما ډېر کشر یې زه د هغو غوایانو تر بوریم چې حضرت آدم عليه السلام په لومړي ځل په جغ ترلې وو او ځمکه یې پرې قلبه کړې وه، نو له دې امله دا وابنه زما حق دی، زه تر تاسو دواړو مشریم.

په دې وخت کې اوبن غرانگه کښته کړه او د وښو گېلې یې په خوله کې اوچته کړه او وپې ویل: چې زما خو د عمر تاریخ ثابتولو ته څه اړتیا نشته؛ ځکه هر چا ته معلومه ده چې زه له بدنه لوی او غټ یم او بل څوک په لوی والي او ځواک کې د ځان جوگه نه وینم، نو ښکاره خبره ده چې په عمر کې هم تر تاسو زیات او پخوانی یم. دا گېلې زما حق دی، باید زه یې وخورم.

چې د چا وي د لاسونو زور قوت
هغه کله د حساب لري حاجت

دوه ويشتم لوست

خوږ ژبې شاعر سيد حسن خان

د پښتو ادب معاصره دوره ډېر نوميالي ليکوالان او شاعران لري. دغو نومياليو هر يو په خپل وار د خپلو شعرونو او ليکنو له لارې د ټولني دردونو ته انعکاس ورکړی او د اصلاح او سمون لپاره يې شعرونه ويلي او په نثر کې يې ليکنې کړې دي. د دغو نومياليو ليکوالو او شاعرانو د فکر او ادب ذخيره مور ته د کتابونو په شکل پاتې ده او زموږ د معاصر ادب يوه لويه ذخيره ده. په دغه ډله کې يو هم سيد حسن خان دی چې په دې لوست کې به يې وپېژنو.

۱- په معاصرو شاعرانو کې کوم شاعران پېژنئ؟

۲- د خوږ ژبې شاعر سيد حسن په اړه معلومات لری؟

سید حسن خان ((حسن)) د سید حسین پاچا زوی د کونړ له سیدانو څخه و. په ۱۲۷۰ هـ. ش. کال د لغمان په چار باغ کې زېږېدلی دی. لومړنۍ زده کړې یې په خصوصي توگه سرته رسولې وې. بیا یې نورې زده کړې په عسکري ښوونځي کې پای ته ورسولې او د هغه وخت د حرب په وزارت کې یې خپله دنده پیل کړه چې د ژوند په وروستیو کې یې د فرقه مشر په رتبه د حرب په وزارت کې د حربی رئیس په حیث کار کاوه.

ښاغلی سید حسن که څه هم په عسکري چارو کې بوخت و، خو د ځانگړې مطالعې له لارې یې په ډېرو مسایلو کې ژور معلومات درلودل. همدارنگه له پښتو ژبې او ادب سره یې زیاته مینه وه او په پښتو شعر کې د لومړۍ ډلې په شاعرانو کې حسابېده. د سید حسن د شعر ژبه روانه، خوږه او شعر یې په نادرو خیالاتو او مفاهیمو ښکلی و.

په شعر کې یې انتقادي مضمونونه هم زیات وو. د پښتو له پخواني ادب سره یې هم ژوره مینه لرله، تل یې مطالعه کوله. دغه شعر یې د لوړ خیال او ژور فکر څرگنده نمونه ده:

شانې سنا سر دې په سل ځایه امره شي
مراومه تا پرېشاني د زلفو کور تم
هوسې غوټه کړه خپل مشک د زمیره په ناف کې
چې د سنا د زلفو بوی خور شو هر لور تم

د غازي امان الله خان له واکمنۍ څخه وروسته چې په هېواد کې کورنۍ اړو دوړ رامنځ ته شو، سید حسن خان په ننگرهار کې د ((کور غم)) په نامه یو اخبار راوایست. هغه د ملي یووالي ټینګ پلوی و چې دغه پیغام یې د هېواد د بقا سره تړلی گاڼه او په خپلو شعرونو کې یې خلکو ته رساوه.

وي چې غونډه شئ منفق شئ
 ټول وطن به مسخر شي سنا سې زور ته
 کنه خوا را ذليل به گرځي په دنيا کې
 نشانه به شئ د ټول عالم ريغور ته

لکه څنگه چې د نوموړي لورپه او خوږه شعري طبعه وه، هماغسې په مجلسونو کې هم
 ډېر صميمي و. مجلس يې خوږ او بې تکلفه و. ښاغلی عبد الرؤف بېنواد سيد حسن خان
 د شعر په اړه داسې وايي.

((د ده اشعار زياتره اصلاحي، تنقيدي او نهضتي روح لري او د وطن خواهی لور
 احساس پکې ځلېږي. د ده له اشعارو څخه څرگندېږي چې ده غوښتي دي چې پخپلو
 سوځوونکو اشعارو ولس راوښي او د هغوی د افکارو لاره اصلاح کړي. حتی کله کله په
 ډېرو سختو او درشتو الفاظو د قوم نا اهلان تنبيه کوي.))

څرنگه چې دی يو مبارز و، نو تل يې د استبداد په وړاندې دريځ لاره. له دې امله يې د
 ژوند ډېره برخه د وخت په زندانونو کې تېره کړه.

دغه خوږ ژبی او نوميالی شاعر په ۱۳۱۹ هـ
 . ش . کال په کابل کې وفات شو.

د سيد حسن خان حسن د کلام نمونه داده:
 په نغمه لکه بلبل غږ بدل زده کړه
 پنه خوله وينا د گل له بلبل زده کړه
 مرخت په سر کړه له غنچه نه مرايه شه
 په هوا لکه ورمه چلېدل زده کړه
 د اغزي په څېر د گل سره همراز شه
 په ځير سره صورت د گلو ساتل زده کړه
 نسنن شه په اغوش سر و ازاد کړه

په هر بوتي د گلشن تاو بدل زده كړه
مرثيدو له وېرې نه غوړم پرې ولبې
اندېننه پرېرې ده غوتې توكل زده كړه
كورني مرغه په شان به خومر ژوند كړې
د شاهين په دود ازاد الوتل زده كړه
كه د نورو اسايش او ارام غوړم پرې
گهواري غونډې د خان كې بدل زده كړه
گرېندي شه كاروان هي كړه منزل لنډ دی
د جرس په او از تلک او مراتلک زده كړه
مراحت پرېرېرې زحمت واخله سيد حسنه!
د وطن په درد و غم ژم بدل زده كړه

د متن لنډيز:

سيد حسن خان حسن د پښتو ژبې نوميالی شاعر و. په عسکري چارو کې د حرب
رئيس و. اصلي ځای يې کونړ او په لغمان او کابل کې اوسېده. د ملي احساس خاوند
او په وطن مين شاعر و چې شعرونو يې انتقادي او اصلاحي بڼه درلوده. په شعر کې
يې هنري اړخ هم پياوړی و. سيد حسن خان په معاصره دوره کې هغه شاعر و چې
د شعر پيغام يې په ښکلې هنري جامه کې رانغښتی و.

- ۱- زده کوونکي دې لاندې پوښتنې ځواب کړي.
 - ◆ سید حسن خان حسن د کومې دورې شاعر و؟
 - ◆ د سید حسن خان د شعر پیغام څه و؟
 - ◆ سید حسن خان څه دنده درلوده؟
- ۲- زده کوونکي دې په وار سره شعر ولولي او مفهوم دې په خپلو خبرو کې وويي.
- ۳- زده کوونکي دې د سید حسن خان د شاعرۍ مهم ټکي په یو، یو پراگراف کې ولیکي او بیا دې په وار سره په ټولګي کې وويي.
- ۴- زده کوونکي دې په لاندې بیتونو خبرې وکړي او هر یو دې خپل نظر څرګند

کړي:

مرژېدو له وېرې نه غومړې وېلي
اندېښنه پرېږده غوتې توکل زده کړه
کورني مرغې په شان به څومره ژوند کړي
د شاهین په دود ازاد الوتل زده کړه
که د نورو اسایش او ارام غواړې
گهواري غونډې د ځان کې بدل زده کړه

۵- لاندې لغتونه معنا او په جملو کې وکاروئ:

۱- انعکاس	۲- حرب	۳- درشت	۴- ناهلان
۵- اسایش	۶- گهواره	۷- جرس	۸- استبداد
۹- مبارز	۱۰- دریغ		

۶۔ په لاندې جملو کې کوم نومخري (ضميرونه) راغلي دي، په نښه يې کړئ:

◆ زه بل قلم درکوم.

◆ ستا بکس مې هيڅ په کار نه دی.

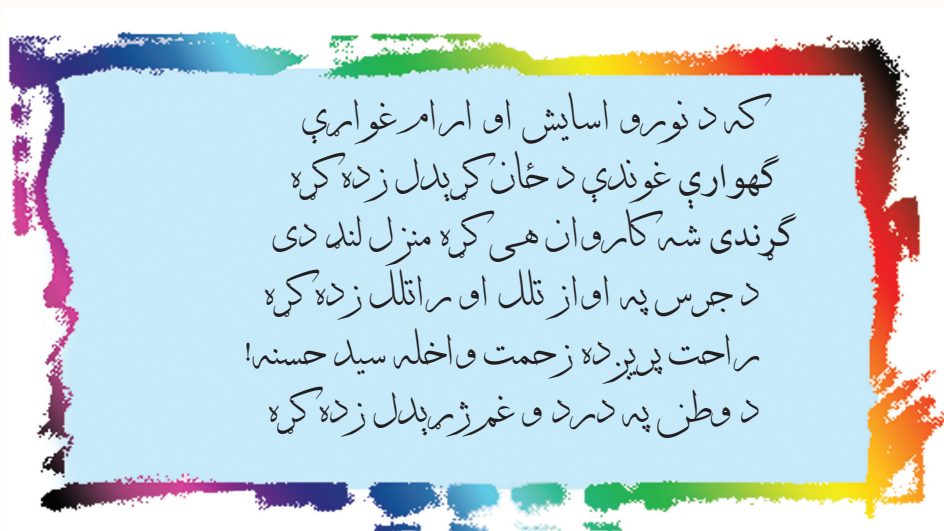
◆ څوک به زما د پوښتنې ځواب ووايي؟

◆ نور مېلمانې هم راغلل.

ولې درس وايو؟

زده کوونکي دې د سيد حسن خان حسن د شعر لاندې بيتونه په کور کې ولولي او د هغو مفهوم دې په څو کرښو کې وليکي او بله ورځ دې هغه په ټولگي کې واوروي.

د اپينو زيانونه

نشه د اسلام په سپېڅلي دين کې حرامه بلل شوې ده. هر ډول نشه د بدن ذهني او بدني ځواک او توان له منځه وړي. له همدې امله معتادين د ټولني په اوږو بار کېږي او کله کله ناوړه کارونو ته هم لاس اچوي. نشه په ټولنه کې د سړي اعتبار کموي او خلک پرې بې باوره وي. د نشه يي توکو کارول معيويت رامنځته کوي او کله د مرگ سبب هم کېږي.

د نشه يي توکو ډولونه زيات دي چې يو ډول يې اپين دي په دې درس کې د اپينو د استعمال زيانونه تاسو ته درپېژنو.

- اپین څه شی دی او څرنگه لاس ته راځي؟
- آیا له اپینو څخه گټه هم اخیستل کېږي؟
- د اپینو د صحي یا جسمي زیانونو په اړه معلومات ورکړئ؟

اپین یوه تور بخنه نسواري ماده ده چې د یوه بوټي له شېرې څخه چې کوکنار نومېږي لاس ته راځي. د انسانانو معلومات د اپینو او د هغه د طبي تاثیراتو په اړه کم تر کمه څلور سوه کاله مخکې تر مېلاده رسي. په ځینو سر چینو کې داسې راځي چې په اروپا کې مجاریان لومړني کسان وو چې د کوکنارو له بوټي سره یې آشنایي پیدا کړې وه. وروسته بیا د رومیانو او یونانیانو په لیکنو او آثارو کې د خشخاشو یادونه شوې ده. د اسلامي تمدن په دوران کې هم ځینو شاعرانو په خپلو شعرونو کې د اپینو نوم یاد کړی دی او ځینو پوهانو او طبیبانو لکه بلخي ابو علي سینا او محمد زکریا رازي د بېلابېلو ناروغیو د درملنې لپاره له اپینو څخه په ډېره کمه اندازه استفاده کړې ده.

که څه هم اېين په طبابت کې په يوه ټاکلې فيصدي د دردونو د تسکين لپاره د ځينو دواگانو په جوړښت کې کارول کېږي، خو د نوموړو دواگانو استعمال د ډاکټر له اجازې پرته زيات خطر ناک او د بېلا بېلو ناروغيو لکه: سرطاني ناروغيو، مسموميتونو او حتی د مړينې لامل گرځېدای شي.

د اېينو استعمال په لومړي سر کې په معتاد سړي کې يو ډول کاډبه خوشحالي منځته راوړي، خو له ځنډه وروسته استعمالوونکي شخص ستړيا، زړه بدې او مسموميت احساسوي. تریاکي کسان تل له يوه سخت او مزمن مسموميت سره مخ وي چې دغه مسموميت کله ناکله د مړينې لامل هم گرځي.

د اېينو او نورو نشه يي توکو استعمال د مليونونو انسانانو د تباهۍ سبب گرځي او په ټولنه کې اخلاقي انحطاط او ټولنيز ناورين رامنځته کوي، حال دا چې د مخدره توکو د کرکيلې او قاچاقو گټې د يو شمېر بد مرغو، حريصو او ماده پرستو عناصرو جيب ته ځي چې تل د خپلو شخصي گټو فکر کوي. د اېينو استعمال او قاچاق په يوه ټولنه کې د ډېرو لویو جرمونو لکه غلا، وژنې، لوټمارۍ، تېري او نورو سلگونو فسادونو لامل گرځي.

د اېينو روغتيايي او روحي زيانونه:

د اېينو استعمال بېلا بېل زيانونه لري، خو څو خطرناک ضررونه يې دا دي:

- ۱- مسموميت
- ۲- د زړه ناروغي
- ۳- ډنگر توب او د بدن عمومي کمزوري
- ۴- د سږو سرطان
- ۵- د بدن د وزن کموالی
- ۶- د حافظې کمزوري
- ۷- د ستړيا احساس
- ۸- د جنسي ميل کمزوري.

د لوست اصلي پيغام:

اپين يو ډول نشه يي توکي دی چې استعمال يې د بېلا بېلو ناروغيو، لکه: سرطان، زېري، د زړه درېدنې، د وينې د فشار، خپگان او د انزوا سبب گرځېدای شي او ټولنه د ناوړين او نابودۍ کندې ته غورځوي.

څرگندونې

- ۱- مسموميت: زهرجن کېدل
- ۲- د حافظې کمزوري: د خبرې هېرول
- ۳- مزمن مسموميت: په دوامداره توگه د بدن زهرجن کېدل.
- ۴- اخلاقي انحطاط: اخلاقي کمزورتيا

- ۱- زده کوونکي دې لاندې پوښتنې ځواب کړي:
 - ◆ د مخدره توکو استعمال څه ډول زیانونه منځ ته راوړي؟
 - ◆ د مخدره توکو روحي او ځاني زیانونه وویاست؟
- ۲- زده کوونکي دې متن په اوچت آواز ولولي او د درس مفهوم دې په لنډو ټکو کې وویي.
- ۳- زده کوونکي دې لاندې لغتونه معنا او په جملو کې وکاروي.
 - ۱- معتاد
 - ۲- کاذب
 - ۳- مزمن
 - ۴- ناوړین
 - ۵- انزوا
- ۴- زده کوونکي دې سم ځواب په پنسل په نښه کړي:
 - ◆ د اپینو استعمال:
 - الف: بدن قوي کوي
 - ب: حافظه قوي کوي
 - ج: د زړه ناروغي رامنځته کوي.
 - ۵- زده کوونکي دې ناسم ځواب په نښه کړي:
 - د اپینو کارول:
 - ۱- مسمومیت رامنځته کوي.
 - ۲- بدن ډنگر او کمزوری کوي.
 - ۳- د سږو سرطان رامنځته کوي.
 - ۴- حافظه غښتلي کوي.
 - ۶- زده کوونکي دې په وار سره د اپینو د استعمال زیانونه څرگند او وشمېري.

زده کونکي دې په خپل چم او گاونډه کې وگوري، که کوم معتاد وي د هغه په اړه دې خو کرښې وليکي او بله ورځ دې په ټولگي کې واوروي.
يا:

زده کونکي دې د نشې په اړه يوه رښتینې کيسه وليکي او بله ورځ دې په ټولگي کې واوروي.

روږدی او دارو

د يوه روغتون رئيس د روغتون کتنه کوله، په يوه واپ کې و چې د يوه ناروغ زگېروي يې واورېدل. ورژدې شو، تر روغېر وروسته يې ترې وپوښتل:

نن دې دارو خوړلې دي؟

ناروغ وويل: نه څار دې شم! دارو يې را نه کړل.

رئيس په ډېره غوسه نرس ته غږ کړ، ورته وېې ويل: ولې دې نن دارو نه دي ورکړي؟

نرس له ناروغه پوښتنه وکړه، گولې دې خوړلې دي؟ ناروغ وويل: هو!

بيا يې ترې وپوښتل پېچکاري يې درته کړې ده؟

ناروغ وويل هو! په دې وخت کې رئيس ناروغ ته وويل: ښه نو لکه چې

دا گولې او پېچکاري دارو نه دي؟!

نرس وويل: ښاغلی ډاکټر صاحب دا ناروغ روږدی دی او يوازې ((اږين))

دارو گڼي.

څلورويشتم لوست

عبدالرحمان بابا

په پښتو شاعرانو کې تر ټولو مقبول يا ډېر منلی شاعر څوک دی؟
د پښتو ادبياتو د تاريخ په منځنۍ (کلاسيکه) دوره کې ډېر ښه او غوره شاعران
تېر شوي دي چې يو يې عبدالرحمان بابا دی. په پښتو شاعرانو کې چې کوم عام
مقبوليت او درناوی د عبدالرحمان بابا په برخه دی، تر دې وخته د بل هيڅ شاعر نه
دی په برخه شوی.

په اووم ټولگي کې مو د همدغې دورې يو بل مشهور شاعر عبدالقادر خټک وپېژانده،
په دې لوست کې به د عبدالرحمان بابا په اړه ولولئ.

■ د عبدالرحمان بابا په اړه څه معلومات لرئ؟

■ ولې عبدالرحمان بابا په ولس کې زيات مشهور دی؟

نوميالی عارف، مشهور صوفي او خوږ ژبی شاعر عبدالرحمان بابا د عبدالستار زوی دی. عبدالرحمان بابا په ۱۰۴۲ هـ. ق. کې د پېښور ښار ته نژدې په بهادر کلي کې زېږېدلی دی.

له زیات ټولنیز مقبولیت او ادبي شهرت سره سره د رحمان بابا د ژوندانه په اړه هر اړخیز معلومات نشته. که څه هم د خلکو په منځ کې د هغه د ژوند پېښو په اړه ځینې شفاهي روایات او کیسې شته، خو د مستندو او باوري منابعو د نشتوالي له امله هغه دومره باوري نه دي.

د عبدالرحمان بابا په اشعارو کې هم د هغه د ژوندانه د حالاتو په اړه ډېرې لږې څرگندونې راغلې دي چې د هغو له مخې د هغه د ژوندانه په اړه هم ډېر معلومات نشو ترلاسه کولای.

د عبدالرحمان بابا د ژوندانه زمانې ته نژدې لیکوال محمد هوتک په خپل اثر پټه خزانه کې د عبدالرحمان بابا په اړه لیکلي دي:

((د فقهې او تصوف کتابونه یې په پېښور کې له ملا محمد یوسف یوسفزي څخه ولوستل. د نورو علومو د زده کړې لپاره کوهات ته لاړ او ډېر علوم یې هلته ولوستل او لوی عالم شو.))

عبدالرحمان بابا آن د ځوانۍ له وخته ډېر پرهېزگار او عابد انسان و. تل به د خدای جل جلاله په عبادت بوخت و.

داسې معلومېږي چې عبدالرحمان بابا د ځوانۍ له مهاله درياضت او عبادت تر څنګ شعر هم وایه. د بابا شعر د هغه د شخصیت پېژندلو ښه هنداره ده. په اشعارو کې یې دیني، اخلاقي، ټولنیز او نور مسایل نغښتي دي. عبدالرحمان بابا په پښتو شاعرۍ کې ځانته ځانګړې لاره درلوده چې تر هغه وروسته ډېر شاعران د هغه پر لاره تللي دي.

عبدالرحمان بابا په خپلو اشعارو کې د خپل وخت او د ځینو پخوانیو شاعرانو یادونې کړي دي. په پښتو کې یې د میرزا خان انصاري^(۱)، دولت لوانی^(۲)، خوشحال خان خټک^(۳) او نورو نومونه یاد کړي دي. همدارنګه یې د سنایي غزنوي^(۴)، حافظ شيرازي^(۵) او نورو

نومونه هم یاد کړي دي. له دې څخه داسې نتيجه اخلو چې عبدالرحمان بابا په شعر و شاعري کې ښه مطالعه درلوده. علم او پراخې مطالعې د هغه په شاعري اغېز کړی دی او د هغه شعر يې په ولس کې دومره مقبول کړی چې ټول يې په کورونو کې د شعر ديوان لولي اوفالونه پرې گوري.

د عبدالرحمان بابا په شاعري کې د الله ﷻ او د رسول ﷺ مينه پرته ده مور ته د پند، ننگ، غيرت، لوړهمت، قناعت، سخاوت، زيار او بشردوستی درس هم راکوي. عبدالرحمان بابا يو ټولنيز مصلح دی. د ټولني هوساينه او نېکمرغي غواړي او د دغې نېکمرغي رښتيني لاره انسان ته ورښيي.

د عبدالرحمان بابا شاعري ډېره پراخه او عامه ده. د هر عمر او هر مزاج څښتن چې يې شعرونه لولي، داسې انگېري چې دا شعرونه يې زما لپاره ويلي دي. د عبدالرحمان بابا شاعري د هر چا ذوقی تنده ماتوي.

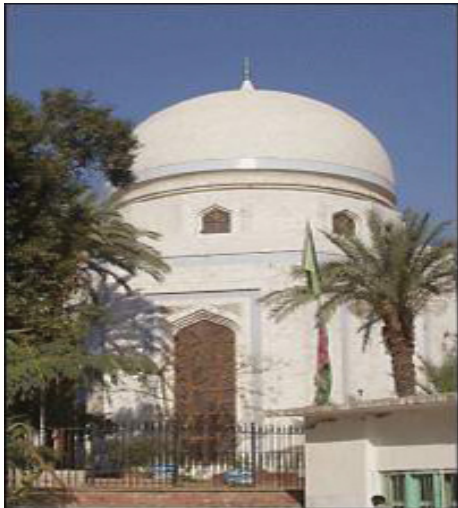
عبدالرحمان بابا په خپله يو ځای د خپل شعر په اړه وايي:

چې منکر پرې اعتراض کولی نه شي
دا دې شعر دی رحمانه که اعجاز

عبدالرحمان بابا په ۱۱۲۸ هـ . ق . کې

له دې نړۍ سترگې پټې کړي او د پېښور په هزارخانی هدیره کې خاورو ته سپارل شوی دی. قبر يې د افغانستان د پښتو ټولني له خوا په ۱۳۳۶ هـ . ش . کې جوړ شوی دی.

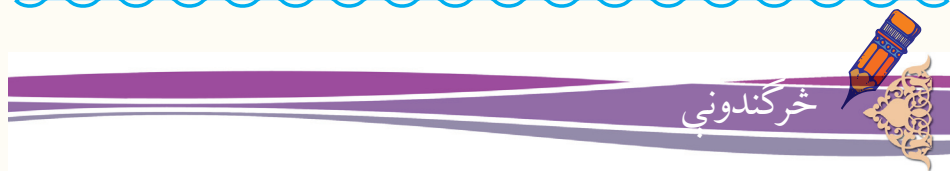
په زیارت يې هر کال پسرلنی مشاعره کېږي. ډېر شاعران، ليکوال او نور وگړي يې زیارت ته ورروان وي.

د عبدالرحمان بابا يو ښکلی صوفیانه غزل:
که څوک لاس له سوډه وکاري زیان نشنه
په ملنگ باندې قلنگ او تاوان نشنه
د وفا خریداران دې بل خوا درومي
دا منع د زمانې په دوکان نشنه
جدایې له اشنایم پیداکړي
نا اشنالره هېڅ غم د هجران نشنه
مگر ځان و خدای ﷻ ته پاسلي په امان شي
گڼه بل خوا ته د هیچا امان نشنه
هغه یار به زه و کومه خوا ته غواړم
چې یې هیچرې منزل او مکان نشنه
دلبران که هر خو ډېر دي په جهان کې
زما یار غوندې دلبر په جهان نشنه
چې هم قد لري، هم زلفې، هم سرې شونډې
دغه هسې مرثک آفتاب په آسمان نشنه
عشق عاشق لره یو هسې گلستان دی
چې وباغ و ته یې لار د خزان نشنه
عاشقان په عشق کې و امره سلطانان دي
په دا بهر کې نېست گار او ناتوان نشنه
که مجنون غوندې په عشق کې څوک صادق شي
د لیلی په دروازه کې دربان نشنه
د انایان به د رحمان په قال پوهیږي
دلته کار د هر نااهل و نادان نشنه

د متن لنډيز:

د عبدالرحمان بابا د پلار نوم عبدالستار خان دی. هغه په ۱۰۴۲ هـ. ق. کې زېږېدلې دی. په پښتو ژبه کې تر ټولو زيات مقبول شاعر دی. شعرونه يې ډېر ژور صوفيانه او عارفانه رنگ لري. د شعرونو د يوان يې څو څو ځله چاپ شوی دی. په انگرېزي او اردو ژبو هم ژباړل شوی دی. عبدالرحمان بابا په ۱۱۲۸ هـ. ق. کې مړ او د پېښور د هزارخاني په هديره کې ښخ دی. زيارت يې په ۱۳۳۶ هـ. ش. کال کې د پښتو ټولني له خوا جوړ شوی دی.

- ۱- ميرزا خان انصاري: ميرزا خان انصاري د روښاني غورځنگ يو شاعر و چې تر عبدالرحمان بابا پخوا تير شوی دی.
- ۲- دولت لوانی: دولت لوانی هم د روښاني غورځنگ او د ميرزا خان د وخت شاعر و.
- ۳- خوشحال خان خټک: د پښتو ژبې مشهور شاعر چې تر عبدالرحمان بابا دمخه و.
- ۴- سنایي غزنوي: د فارسي ژبې مشهور شاعر و.
- ۵- حافظ شېرازي: د فارسي ژبې مشهور شاعر و.

۱- زده کوونکي دې متن ولولي او بيا دې هر يو د عبدالرحمان بابا په اړه معلومات وړاندې کړي.

۲- زده کوونکي دې شعر په لوړ آواز ولولي او هر زده کوونکی دې يو، يو بیت معنا کړي.

۳- زده کوونکي دې لاندې پوښتنې ځواب کړي.

◆ عبدالرحمان بابا چېرې زېږېدلی او چېرې ښخ دی؟

◆ عبدالرحمان بابا له چا نه زده کړه کړې وه؟

◆ د عبدالرحمان بابا شعر ولې په ولس کې دومره مقبول دی؟

۴- زده کوونکي دې د عبدالرحمان بابا د شعر ځانگړتياوې په څو کرښو کې وليکي او په ټولگي کې دې په وار سره وويي.

۵- زده کوونکي دې وويي چې په لوست کې پر عبدالرحمان بابا سر بېره نور کوم شاعران راغلي دي.

۶- ستاسې د عبدالرحمان بابا شعر ولې خوښېږي؟ خپل نظر څرگند کړئ!

۷- زده کوونکي دې لاندې لغتونه معنا او په جملو کې وکاروي.

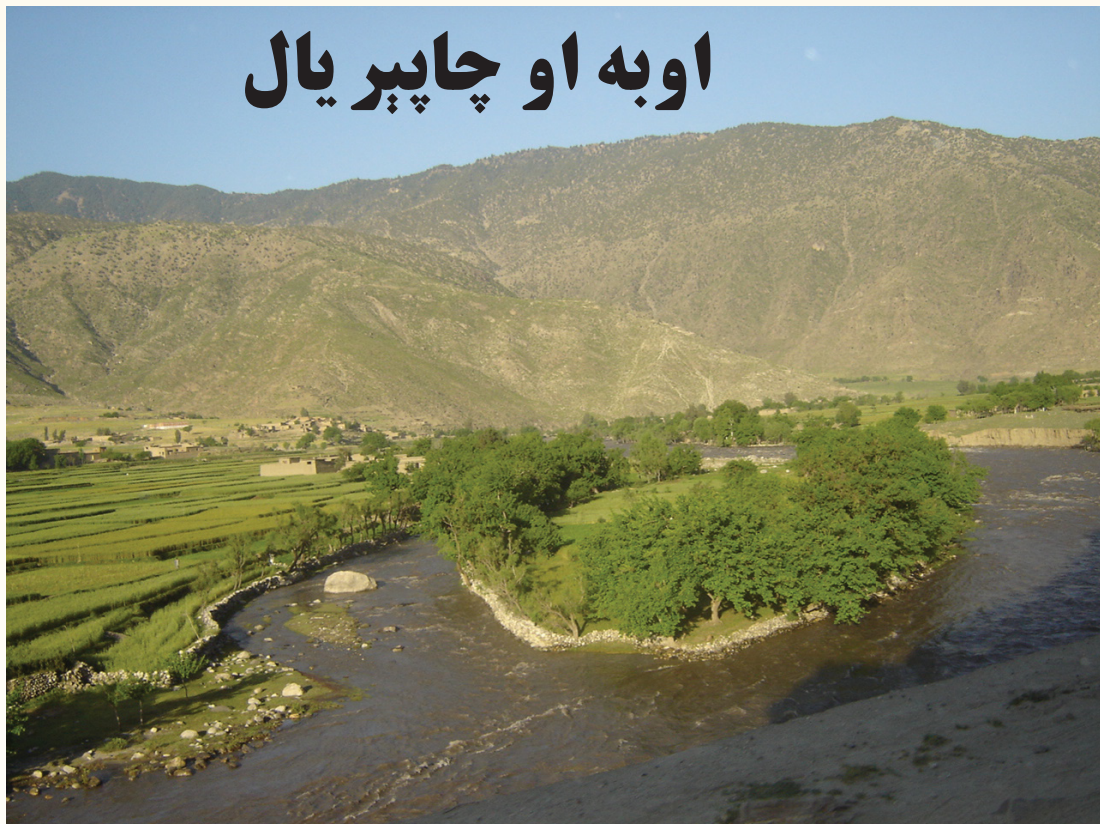
اعجاز قلنگ متاع پاسلی قال دربان

که د عبدالرحمان بابا په څېر د کوم بل شاعر په اړه معلومات لرئ په کور کې یې وليکئ او بله ورځ یې په ټولگي کې واورئ.

اوبه او چاپريال

اوبه د الله تعالیٰ ډېر ستر نعمت دی. ټول ژوي، ونې او بوټي په اوبو ژوندي وي. له اوبو پرته د نړۍ پرمخ ژوند ناشونی دی. ونې او بوټي ځنگلونه او ورشوگانې جوړوي. ځنگلونه او ورشوگانې چاپريال سمسوروي. هوا پاکوي، د ژوبو استوگنځايونه او خواړه برابروي، نو د اوبو سرچينې بايد وپېژنو او پر اهميت يې پوه شو.

■ اوبه د ژوندانه سره څه اړيکه لري؟

■ د چاپريال په ښېرازۍ کې د اوبو د اهميت په اړه څه فکر کوئ؟

اوبه د الله تعالی ﷻ یوستر نعمت دی. بې اوبو د نړۍ یو ژوی هم ژوندی نشي پاتې کېدای. که اوبه نه وای، نو د ځمکې پر مخ ژوند کول ناشوني وو. ټول حیوانات، نباتات او انسانان د ژوندانه لپاره اوبو ته اړتیا لري. د چاپېریال له بېلابېلو توکو څخه ژوي گټه اخلي، د چاپېریال ښکلا او ښېرازي هم د اوبو په شتون پورې تړلې ده.

ونې بوټي هم په اوبو زرغونېږي. ونې بوټي ورشوگانې او ځنگلونه جوړوي. دغه ورشوگانې او ځنگلونه د چاپېریال د سمسورتیا او ښېرازي لامل گرځي. ځنگلونه د هوا پر پاکولو او اوبو پر زېرمه کولو سر بېره د ودانیو او سون لرگي برابروي. ځنگلونه د وچاړوونکو بادونو او سېلابونو مخه هم نیسي.

د حیواناتو د پوره اندازه خواړه له وښو او بوټو څخه تر لاسه کېږي او غلې دانې د انسانانو د خوړو یوه مهمه برخه برابروي. واښه، بوټي، او غلې دانې هم د خپلې ودې لپاره اوبو ته اړتیا لري. دا ټولې ښېگڼې د اوبو له برکته دي. اوسنۍ پرمختیاوې د برېښنا او برېښنا د اوبو له برکته رامنځ ته شوې ده.

مور وبلای شو چې د ځمکې پر مخ د اوسېدو ټول امکانات د اوبو له شتون سره تړلي دي، نو پر دې باید پوه شو چې اوبه له کومو سرچینو تر لاسه کېږي او زموږ په ژوند کې څومره اهمیت لري.

د اوبو تر ټولو غوره سرچینې بارانونه او واورې دي. له ویلي شویو واورو او بارانونو څخه ډنډونه، خوړونه، سیندونه او سمندرونه جوړېږي. د بارانونو او ویلي شویو واورو د اوبو یوه برخه په ځمکه کې جذبېږي، دغه جذبې شوې اوبه د چینو په ډول او یا هم د کارېزونو او څاهگانو د کیندلو له لارې هم د گټې اخیستنې وړ گرځي.

د ډنډونو، خوړونو، سیندونو او سمندرونو اوبه کله زیاتېږي او کله کمېږي. دغه زیاتوالی او کمښت په اورښت پورې تړلی وي. که اوبه کمې شي د چا پېریال په ښېرازي ناوړه اغېز کوي، د تودوخې د درجې د لوړېدو لامل گرځي او کرکيلې ته هم زیان رسېږي. دغه ټول توکي بیا د ژویو او په ځانگړي ډول د انسانانو له ژوندانه سره کلکه او نېغه اړیکه لري، یعنې د انسانانو پر ژوند هم ناوړه اغېز کوي.

زمور د هېواد د کرنیزو ځمکو لویه برخه په روانو اوبو خړوبېږي؛ خو یو شمېر للمي کرنيزې ځمکې د باران په اوبو هم خړوبېږي.

زمور د هېواد په ډېرو سیمو کې دروانو اوبو سرچینې شته چې د کرکيلې، برېښنا او څښاک لپاره ترې گټه اخیستل کېږي؛ خو د یو شمېر سیمو روانې اوبه کمې دي؛ نو خلک د جوړوونو (ډنډونو) په واسطه خپلې ځمکې خړوبوي. دا طریقه زیاتره په غرنیو سیمو کې ترسره کېږي او یا په هغو ځایونو کې عملي کېږي چې روانې اوبه نه لري او یا ډېرې لږې وي.

دغه لږې اوبه لومړی زېرمه کېږي او بیا ترې د اړتیا په وخت کې کار اخیستل کېږي. که څه هم دغه کار یو څه ستونزمن دی، خو په ځینو سیمو کې د کروندگرو د ستونزو لیرې کولو یوازینی لاره ده. دغه کار د چاپیریال په سمسورتیا او ښکلا کې هم ونډه لري. د دې ترڅنګ په ځمکه کې د جذب شویو اوبو د رایستلو نورې طریقې هم شته. د افغانستان په

ډېرو سيمو کې دغه تر ځمکې لاندې اوبه راباسي او په بېلابېلو برخو کې ترې کار اخلي. کاريزونه او څاه گانې د دغو اوبو د رايستلو يوه غوره طريقه ده. د اوبو د منابعو پر موندلو سربېره د اوبو پاکوالي ډېر زيات مهم او اړين دی، که دغه اړخ ته کلکه پاملرنه ونشي؛ نو انسان په ډول، ډول ناروغيو اخته کېږي. مور بايد د اوبو زېرمې بېخايه ونه لگوو او هم د اوبو په پاکو ساتلو کې مرسته وکړو او د ککړتيا مخه يې ونيسو، چې ځان او ټولنه مو له ناروغيو څخه وژغورو.

اوبه د ځمکې پر مخ هغه طبيعي او ضروري توکی دی چې له شتون پرته يې په نړۍ کې ژوند ناممکن دی. په کار ده چې له اوبو څخه پرځای اوسمه گټه واخلو او تر ممکنه حده يې د پاکوالي او سپما خيال وساتو، ځکه چې اوبه يو حياتي توکی دی او له دې سره سره په ډېرو هېوادونو کې اقتصادي او تجارتي توکی هم دی چې ځينې هېوادونه له دغې لارې نه

هم ډېره گټه تر لاسه کوي.

د اوبو اهميت په پښتو ادبياتو کې هم ډېر زيات منعکس شوی دی، د بېلگې په توگه د پښتو ادبياتو د منځنۍ دورې د خورا مشهور او نامتو شاعر عبدالرحمن بابا د يوې قصيدې، خو بيتونه لولو:

هر چې گڼت يې په باران او په سيلاب وي
د هغو عمر به و امره په عذاب وي
هغه ملك چې پكې سيند او مرو د بار نه وي
دهقانان به يې همه خانه خراب وي
و آسمان ته به يې سترگې وي خنلې
د باران له انظاره به يې خواب وي
لكه خوك چې تلوي يې په كره ي كې
د هغه ماهي په طور به كباب وي
لا به كله بارانونه پرې نزل شي
چې نخيل و زراعت به يې سرباب وي

د متن لنډيز:

اوبه د ژوند ماده ده. نباتات يا ونې او بوټي د خپلې ودې او نمو لپاره اوبو ته اړتيا لري، ټول ژوي د ژوندانه لپاره اوبو او سمسور چاپېريال ته اړتيا لري. زموږ په هېواد کې اوبه د انرژۍ د توليد يوازينۍ او آسانه وسيله ده. د اشرف المخلوقات (انسان) په لاس رامنځته شوي اوسني حيرانوونکي پرمختگونه د اوبو په انرژۍ پورې تړلي دي. موږ بايد د دې مهمې او ارزښتناکې حياتي مادې په زېرمه کولو، پاکو ساتلو او بې ځايه نه مصرفولو کې فعاله ونډه واخلو.

- ۱- زده کوونکي دې متن د کتاب له مخې په لور غبر ولولي.
- ۲- خو زده کوونکي دې په وار سره د اوبو پر منابعو خبرې وکړي.
- ۳- خو نور زده کوونکي دې د چاپېريال په اړه وغږېږي.
- ۴- يوه ډله زده کوونکي دې گران لغتونه پر تخته وليکي، بله ډله دې د ښوونکي په مرسته هغه معنا کړي.

۵- زده کوونکي دې لاندې لغتونه په خپلو کتابچو کې وليکي بيا دې معنا او په جملو کې وکاروي او په وار سره دې په ټولگي کې ولولي.

چاپېريال منابع سمسورتيا اهميت اړيکي ستونزې

۶- زده کوونکي دې متن په چوپه خوله ولولي، د درس لنډ مفهوم دې په کتابچو کې وليکي او بيا دې په ټولگي کې واوروي.

۷- هر زده کوونکي دې په خپل وار سره د دوو مېوو نومونه واخلي.

ځنگلونه او ونې بوتې په چاپېريال کې څه اغېزې لري. په دې اړه په کور کې يو مخ ليکنه وکړئ او بله ورځ يې په ټولگي کې واورئ.

شپږويشتم لوست

احمد شاه بابا - ملي مشر او شاعر

هر ملک او ملت ملي او سياسي اتلان لري زموږ د گران هېواد افغانستان له نومياليو مشرانو او اتلانو څخه يو هم احمد شاه بابا دی.

زموږ هېواد څه نا څه دوه پېړۍ د پردیو يرغلگرو د لاس وهنو له کبله پاشلی او د کورنيو جگړو بنکار شوی و چې د احمدشاه بابا په هلو ځلويې بېرته خپل پخوانی برم تر لاسه کړ. په دې درس کې تاسې ته د احمدشاه بابا په اړه معلومات درکوو.

■ د احمد شاه بابا شخصیت ولې د قدر وړ دی؟

■ که د احمد شاه بابا ملي تدبیر نه وای، نو د افغانستان برخليک به څه ډول و؟

احمد شاه بابا د زمانخان زوی د دولت خان لمسی په ۱۱۳۵ هـ . ق . کال په هرات کې زېږېدلی دی. پلار یې په هرات کې د افغاني قبیلو مشر و چې د احمدخان له زېږېدو څو میاشتې وروسته مړ شو.

د احمد شاه بابا پالنه د هغه مور (زرغونې انا) او ورور یې ذوالفقار خان وکړه او په کوچنیوالي کې یې مروه علوم ور زده کړل.

کله چې د کورنیو گډوډیو له مخې کډه کولو ته اړ شول، نو لومړی فراه او بیا کندهار ته کډه شول. هغه وخت چې نادر افشار د هرات نیولو ته ملا وتړله، نو په بنکاره یې له افغانانو سره نرم چلند غوره کړ. ډېر افغانان یې په خپل پوځ کې شامل کړل.

احمد شاه بابا هم په ۱۱۴۵ هـ . ق . کال کې د خپلې ځیرکۍ او زرپورتیا له مخې د دراني لښکرو د افسر په توگه وټاکل شو. دی په زیاتو سفرونو کې له نادر افشار سره ملگری و.

نادر افشار په ۱۱۶۰ هـ . ق . کال کې ووژل شو، احمد شاه بابا د درباریانو له شورش څخه د نادر افشار کورنۍ وساتله. د نادر افشار مېرمنې د دغه خدمت په بدل کې احمدشاه بابا ته د کوه نور الماس وروباښه. د نادر افشار تر مرگ وروسته احمد شاه بابا او نور افغاني عسکر او افسران کندهار ته راغلل. څو ورځې وروسته د افغاني قبیلو مشران د واکمنۍ او مشر د تشې د ډکو لپاره د کندهار د شېر سرخ بابا په زیارت کې سره راټول شول او یوه جرگه یې جوړه کړه.

د دې جرگې غونډې څو ورځې روانې وې. د غونډې په نهمه ورځ د صابر شاه په نامه یو ملنگ راغی او جرگې ته یې وړاندیز وکړ چې د مشرتابه د ټاکلو واک ورکړي، ټولو یې خبره ومنله. هغه په احمدشاه بابا باندې چې مشرۍ ته کانديد هم نه و، لاس کېښود او د غنمو وړي یې په پگړۍ کې ور وټومبه.

په دې توگه احمد شاه بابا په پنځه ویش کلنۍ کې زموږ د هېواد د واکمن په توگه وټاکل شو او د شېر سرخ جرگه په بريالیتوب پای ته ورسېده.

احمد شاه بابا په داسې وخت کې واکمن شو چې زمور هېواد، د بهرنیو یرغلګرو او کورنیو قومي او قبیلوي اختلافاتو له کبله په کنډوالو بدل شوی و. د ملي وحدت هغه څلی چې بنسټ یې شو کاله د مخه د میرویس خان نیکه په لاس ایښودل شوی و، نړیدلی و. په دې وخت کې هغه ته د یو خپلواک افغاني دولت د جوړولو او د ملي وحدت رامنځته کولو درنه دنده مخې ته پرته وه چې په ډېر تدبیر یې د دغې درنې دندې ترسره کولو ته ملا وتړله. د دغه ستر ارمان د پوره کېدو لپاره تر هرڅه لومړی د هېواد د ملکي او پوځي چارو سمون ضروري و.

احمدشاه بابا سربېره پر دې چې په پوځي او سیاسي چارو کې د زیاتې پوهې، زړورتیا، پیاوړې عزم او هوډ خاوند و، د افغان ولس په روحياتو او عنعناتو ښه خبر و. هغه په دې پوهېده چې د خپل ولس له بشپړ ملا تر نه پرته د موجودو ستونزو هواری دروند او مشکل کار دی، نو له ټولو قومونو څخه یې شورا جوړه کړه چې ټولې پرېکړې به د همدغې شورا له خوا کېدې. ډېرې پوځي او ملکي ادارې د شورا د پرېکړو په نتیجه کې جوړې شوې او

د کار وړ کسان يې مقرر کړل.

له پوځي او اداري چارو وروسته يې د ملي وحدت د رامنځته کولو او يو خپلواک غښتلي حکومت مسئله رامنځ ته کړه. شورا دا ومنله چې د ټول افغانستان د قومونو مشران دې راوغوښتل شي او يوه لويه جرگه دې جوړه شي چې همداسې وشول او لويه جرگه جوړه شوه.

لوېې جرگې د احمد شاه بابا د يو موټي، خپلواک او غښتلي افغانستان د جوړولو تجويز ومانه او هغه ته يې د هغو افغاني سيمو د بيا نيولو اجازه ورکړه چې په ختيځ کې د هند مغلي حکومت او په لوېديځ کې د ايران صفوي حکومت نيولې وې. احمد شاه بابا هم د جرگې پر مشوره عمل وکړ او لومړی يې ختيځې سيمې له مغلي او بيا لوېديځې سيمې له صفوي حکومتونو څخه بېرته ونيولې او يو غښتلی مرکزي حکومت يې جوړ کړ. سياسي او جغرافيايي پولې يې ورته وټاکلې او د نوي افغانستان ملي، پوځي او سياسي بنسټ يې کښېښود.

احمد شاه بابا د خپلې واکمنۍ په وخت کې دې ته هم اړ شو چې د خپل هېواد له سرحداتو څخه ووځي او د هېواد ختيځ خوا تر ډهلي، شمال خوا تر بخارا او لوېديځ لوری تر مشهد پورې ونيسي. د هغه دغه فتوحات د امپراتورۍ جوړول نه وو، بلکې دغو ملکونو ته د عبرت داسې درس ورکول وو چې بيا هيڅکله افغانستان ته په بده سترگه ونه گوري.

هغه له ډېرو فتوحاتو سره، سره د خپل هېواد سره دومره مينه لرله چې د ډهلي تخت يې هم د خپل هېواد له غرو سره نه برابر اوه. د احمد شاه بابا د پاچاهۍ ۲۶ کلونه د يادونې وړ لوړې ژورې لري. احمد شاه بابا سره له دې چې په ژوند کې يې سياسي بوختياوې زياتې وې، خو د پښتو ژبې له شعر او ادب سره يې هم د زړه مينه لرله. دغه شعري يې له گران هېواد سره د تودې مينې خورا په زړه پورې بېلگه ده:

سنا د عشق له وينو ډک شول ځيگرونه
سنا په لاره کې بايلي زلمي سر وند
تاته، راشمه زړگي زما فارغ شي
بې له تا مې اند پښې د زمره ما وند
که هر خو مې د دنيا ملکونه ډېر شي
زما به هېر نشي دا سنا ښکلي باغونه
د مړيې د ژوند منع به تا پرې تا مړ کړم
چې په توره پښانه کا گوزارونه
د دهلي تخت هېر و مه چې را ياد کړم
زما د ښکلي پښونخوا د غرو سر وند
که تمامه دنيا يو خوا، ته بل خوا يې
زما خوښ دي دغه سنا تش ډگرونه
احمد شاه به دغه سنا قدر هېر نه کا
که ونيسي د تمام جهان ملکونه

له بده مرغه زموږ هېواد د بېلا بېلو ښکېلاکگرو د تاراکونو پر مهال تر هر څه زيات فرهنگي زيانونه ليدلي دي. زموږ د هېواد د علمي او فرهنگي پرمختگ بهير د نادر افشار په تاراکونو کې هم ډېر ټکني شو. کندهار د څه وخت لپاره خپل مرکزي حيثيت له لاسه ورکړ. کله چې د احمد شاه بابا په لاس په ۱۱۶۰ هـ. ق. کال کې د يو ځواکمن او خپلواک افغاني دولت بنسټ کېښودل شو، کندهار يو ځل بيا د پخوا په څېر د علم او فرهنگ مرکز شو.

احمد شاه بابا په خپله يو عالم، اديب، فاضل او مدبر پاچا و. هغه ډېر عالمان، اديبان او د نورو علومو او فنونو کارپوهان خپل دربار ته راټول کړل. د ډېرو علمي او ادبي کورنيو پالنه يې وکړه. بيا دغو کورنيو هرې يوې په خپل وار سره د هېواد د ولسونو په عملي، فکري او

فرهنگي روزنه او پالنه کې د يادولو وړ خدمتونه وکړل.

لکه څرنګه چې احمد شاه بابا په خپله شاعر و، همداسې يې د کورنۍ او دربار ځينې غړي هم د پښتو ژبې شاعران وو. د ده د پاچاهۍ په زمانه کې نور ګڼ شمېر ليکوال او شاعران هم رامنځته شوي دي.

د کورنۍ له غړو څخه يې د يادونې وړ شاعر د ده مشر زوی تېمور شاه و. تېمور شاه په پښتو او دري دواړو ژبو شعرونه ويل، په دري کې د شعرونو ديوان لري. په دغه دېوان کې يې څو پښتو غزلې هم شته.

د احمد شاه بابا د دربار له ارکانو څخه وکيل الدوله، عبدالله خان هم د پښتو ژبې تکړه شاعر و.

د پښتو په ادبي څېړنو کې دا خبره هم راغلې ده چې د لوی احمد شاه بابا تر پاچاکېدو وروسته پير محمد کاکړ د خپل علمي شهرت او فضيلت له مخې کندهار ته راوېلل شو او د بابا او د ده د زمانو او حتی چې د ده تر لمسيو پورې په دربار کې مقرب سړی و. پير محمد کاکړ د احمد شاه بابا د زوی شهزاده سليمان خاص استاد و. هغه د پښتو ژبې له ښو شاعرانو او د پښتو له ډېرو لويو عالمانو څخه و، چې د پښتو ژبې ګرامر (معرفت الافغاني) يې وليکه.

– حافظ گل محمد مرغزي د احمد شاهي شاهنامې ليکوال د موسی زوی د پښتونخوا د صوابۍ مرغز اوسېدونکی او د دربار ليکوال و.

– د احمد شاه بابا د رزمي کارنامو شاعر محمد رفيق خان علي زی دی چې له کندهاره د احمد شاه بابا له لښکرو سره د هند پر لور تللی و، بېرته ستون نه شو او د صوابۍ په کونډه نومي کلي کې پاتې شو. د شعرونو ديوان يې لا تر اوسه نه دی چاپ شوی.

– د پښتو ژبې يو بل عروضي شاعر او د عروضو عالم مياشرف الکوزی هم د پاني پت په جګړه کې له احمد شاه بابا سره ملګری و. دې په اصل کې د ننگرهار د ګردی اوسېدونکی و. ډېرې غزلې او قصيدې يې په ديوان کې شته. د پښتو ژبې بل شاعر چې د احمد شاه بابا په وخت کې اوسېده برهان خان د نادر خان زوی د پښتونخوا د هزارې د سيمې اوسېدونکی و.

په دې دوره کې د عالمانو، اديبانو او فرهنگيانو په ډله کې ځينې نور کسان هم د ځانگړې يادونې وړ دي، لکه: ميا فقير الله جلال آبادي، ملا محمد غوث، مولوي محمد ابراهيم، ملا فيض الله دولت شاهي او نور.

د احمد شاه بابا په پاچاهۍ کې په هند کې هم شاعران، اديبان او ليکوالان رامنځته شول چې زيات يې د احمد شاه بابا له خوا پالل شوي او نازول شوي دي.

تېمور شاه هم د خپل پلار (احمد شاه بابا) د وخت علمي او فرهنگي کورنۍ وياللي. د ده دربار هم د ليکوالو او شاعرانو د راټولېدو ځای و.

احمد شاه بابا خپل نيمايي ژوند د خپل ملت او هېواد د ملي او سياسي بنسټونو د پياوړتيا په لار کې ولگاوه. نوموړی په ۱۱۸۶ هـ. ق. کال کې د ورپېښې ناروغۍ له امله تر ۲۶ کالو پاچاهۍ وروسته د ۵۱ کالو په عمر په کندهار کې مړ شو او يو پياوړی يو موتی او خپلواک افغانستان يې مور ته پرېښود.

د متن لنډيز:

د يو ملک او ملت د نوم د ژوندي پاتې کېدو لپاره باتدبيره مشران او يو موتی او سربښدونکی ولس په کار دی. احمد شاه بابا هغه څوک و چې د خپلې څېرکۍ پر مټ يې د افغانستان له منځه تلونکې څېره بېرته راژوندۍ کړه او زموږ د هېواد نوم يې د نړۍ په سياسي جغرافيه کې د تل لپاره ثبت کړ.

له همدې امله د نوموړي پېژندل او د هغه د شخصيت احترام پر ځای کول د ټولو افغانانو ملي فريضه ده.

احمد شاه بابا د نوي او معاصر افغانستان او يو ملي خپلواک افغان دولت مؤسس او بنسټ اېښودنکی دی.

- ۱- زده کوونکي دې په وارسره د متن یو یو پراگراف ولولي، نور زده کوونکي دې په وار سره د متن مفهوم په خپلو خبرو کې وويي.
- ۲- زده کوونکي دې د احمدشاه بابا د وخت مهم کارونه په خپلو کتابچو کې وليکي او بیا دې په وار سره په ټولگي کې وويي.
- ۳- زده کوونکي دې له متن څخه ځانگړي او استفهامي نومخري پیدا او په ټولگي کې دې وويي.
- ۴- خو زده کوونکي دې د احمدشاه بابا شعر په خوږه او روانه ژبه وويي او نور زده کوونکي دې هغه معنا کړي.
- ۵- زده کوونکي دې لاندې لغتونه معنا او په جملو کې وکاروي.
- متاع - فارغ - انديښنې - رقيب
- ۶- د احمد شاه بابا په وخت کې کوم شاعران پېژنئ نومونه یې واخلي!
- ۷- په لاندینو کورنیو کې د احمد شاه بابا د دورې د مشهورو ادبي او فرهنگي کورنیو نومونه په پنسل نښه کړئ:
- د بارکزیو کورنۍ - د برمکیانو کورنۍ
- د پیرروښان کورنۍ - د ملا اسماعیل کورنۍ
- د سلجوقیانو کورنۍ - د محمد هوتک کورنۍ

په کور کې له متن څخه د احمدشاه بابا د وخت د ادبي دورې په باره کې خو کرښې وليکئ او بله ورځ یې په ټولگي کې واورئ!

اوويشتم لوست

لرغوني آثار

تاسو هرومرو داسې سامانونه، لوبني، کتابونه، وسيلې، ودانۍ او نور څيزونه ليدلي دي چې په سوونو يا آن زرگونو کلونه پخوا جوړ شوي او تر اوسه پورې پاتې دي. دغه ډول څيزونه چې دومره اوږد وخت پرې تېر شوي وي، لرغوني څيزونه يا آثار يې بولي. دغه آثار دا ارزښت لري چې موږ ته د تېرو زمانو د انسانانو د ژوندانه د ډول، خوراک، څښاک، لباسونو، عقيدو او نورو په اړه معلومات راکوي. په دې لوست کې به د لرغونو آثارو د اهميت او ارزښت په اړه معلومات ولولئ.

■ که تاسې د کومې لرغونې سيمې په اړه معلومات لرئ خبرې پرې وکړئ؟

■ که موزيم او ارشيف ته تللي ياست، څه مو ليدلي دي؟

بې شمېره کلونه کېږي چې انسان د ځمکې پر مخ ژوند کوي. انسان د ځمکې پر مخ د الله ﷻ خليفه دی. ټول کاینات د انسان په خدمت کې دي. انسان هم په بېلا بېلو زمانو کې د خپل عقل او پوهې په برکت ډول ډول تمدنونه رامنځته کړي دي. انسان لگيا دی په خپل واک کې د کایناتو د راوستو يا له کایناتو څخه د بشپړې گټې اخیستنې هڅه کوي. ډېر داسې څه بې کشف کړل چې انساني عقل ورته حيرانېږي او د نور پرمختگ هڅې يې روانې دي. د دې لپاره چې انسان د تېرو انسانانو يا د خپلو پلرونو، نیکونو او يا تېر نسل له ژوندانه، عقيدې، خوراک، لباس او نورو په حال خبر شي بايد له پخوانيو انسانانو څخه راپاتې توکي وڅېړي او د هغوی د څېړنې او شننې له مخې د هغو په ژوند قضاوت وکړای شي.

بنايي دغه توکي خاورين لوبښي، ډېرين څيزونه او يا فلزي وسايل اونور څيزونه لکه: سيکې، وسلې او کرنيز سامانونه، هډوکي، گانې، کتیبې، ډبرليکونه، پخوانی ودانۍ، مجسمې او نور وي. دغه توکي چې مور ته په چوپه خوله د پخوانيو انسانانو د ژوندانه د بېلا بېلو اړخونو کيسې کوي لرغوني آثار يې بولي.

د دغو اثارو د څېړلو، څرنگوالي معلومولو او د تاريخ او اهميت ثابتولو علم ته لرغونپوهنه وايي. دا علم د هر هېواد لپاره، خو په تېره د افغانستان لپاره ډېر اهميت لري. په افغانستان کې دغه علم د ۱۹ مېلادي پېړۍ په دويمه لسيزه کې لومړی ځل مروج شوی دی. له دغه وخته را په دې خوا يو شمېر بهرني لرغونپوهان افغانستان ته په رسمي او نارسمي توگه راغلي دي. دغو لرغونپوهانو د خپلو څېړنو او کيندنو په پايله کې ډېر شمېر لرغوني توکي ترلاسه کړي دي چې د ختيځ او لويديځ موزيمونه پرې ډک شوي دي.

په بهرنيو لرغون پېژندونکو کې مېرمن لوييس دوپري، کزال، الچين، کارلتول مسن، جان، مارشال، کرشمن، مشينک، پوگاچينگوا، سريندي او نور يادولای شو. په کورنيو لرغون پېژندونکو کې د پوهاند عبدالحي حبيبي، احمد علي کهزاد، مستمندي، مير غلام محمد غبار، پوهاند مير حسين شاه، پوهاند الف شاه ځدران او ځينې نورو نومونه د ځانگړې يادونې وړ دي.

په افغانستان کې د لرغون پوهانو د کار او زيار په نتيجه کې څرگنده شوه چې دا هېواد ډېر لرغونی هېواد دی، له زرگونو کالونو راهيسې پکې انسانان اوسېدل او په خپله سيمه کې د يو شمېر زړو تمدنونو، عقايدو، ټولنيزو سيستمونو، هنري مکتبونو او ځواکمنو امپراتوريو د رامنځته کېدو او پراختيا مرکز گڼل کېده.

د ځينو هېوادونو لرغوني توکي زياتره د ځمکې پر سر وي، خو په افغانستان کې لرغوني توکي ډېر لږ د ځمکې په سر دي او زياتره يې تر ځمکې لاندې دي. لامل يې دا دی چې افغانستان د تاريخ په اوږدو کې په پرلپسې ډول د يرغلگرو تر تاراکونو لاندې راغلی دی او خو څو ځله يې ودان کلي او بناړونه وړان، ويجاړ او له خاورو سره خاورې شوي دي. که د افغانستان هره غونډۍ، دښته او دره په ځير سره وکتل شي، نو هره يوه يې د خپلو نښو نښانو له مخې لرغون پوهان ځان ته رابولي چې ورشي ويې پلټي، ويې سپري او د افغان ولس د تېر تاريخ يو ورک او پټ پرتمين څپرکی بشري ټولني ته وړاندې کړي.

د نړۍ ټول هېوادونه او په ځانگړي ډول پرمختللي هېوادونه اوس ډېره هڅه کوي چې دغه ډول توکي د مسلکي کيندنو، سپړنو، پلټنو او نورو څېړنو له لارې ومومي او خوندي يې کړي. دغه ډول توکي يا لرغوني آثار په موزيمونو او ارشيفونو کې په فني ډول په ډېر احتياط سره ساتل کېږي. د لرغوني تاريخ د څرگندولو لپاره بايد له همدغو لرغونو توکو څخه مرسته وغواړو.

که موږ د خپلو پخوانيو مشرانو د ژوند له نېکمرغيو او بدمرغيو خبر شو، کولای شو چې د خپل ژوندانه د نېکمرغي لپاره ترې د لارې روښانولو د پيلوڅي په توگه کار واخلو. لرغوني توکي د ټول ملت شريک مال دی. د يوې سيمې، يوې قبيلې او يوه قوم مال نه دی. څرنگه چې دغه لرغوني توکي يا آثار شريک مال دی، نو ساتل او ژغورل يې هم د ټول ملت دنده ده. په ځانگړي ډول د لوستو خلکو دنده ده چې د دغو آثارو په ارزښت او اهميت خلک وپوهوي او په خپله يې هم د ساتنې او ژغورنې هڅه وکړي.

د افغانستان ډېرې سيمې لرغونې سيمې دي. پر دغو سيمو پر خپل خپل وخت يوتمدن تېر شوی دی. د هغه تمدن ډېر توکي په همدغو سيمو کې تر خاورو او تيرو لاندې دي، يا ځينې لرغوني کلاوې او ودانۍ له همدغو تمدنونو څخه راپاتې دي لکه: د بلخ د پخواني بناړ کنډوالې او بهرنی دېوال، د بست کلا، دای خانم ماڼۍ، د هلمې ودانې او نور. دا او دې ته ورته نورې سيمې لرغونې سيمې دي. زموږ د تاريخ ډېر توکي همدلته پراته دي او همدغه ودانۍ او کلاوې په خپله لرغوني آثار دي. د دغسې سيمو او ځايونو ساتنه او ژغورنه زموږ د ټولو ملي دنده ده.

د لرغونو آثارو او سيمو د ساتنې او ژغورنې ارزښت او اهميت په دې کې دی چې موږ د خپل تاريخ يوه برخه خوندي کوو. د سيلانيانو او مينه والو د ورتگ له لارې دولت ته ډېره پانگه په لاس ورځي. سيمه والو ته کاروبار پيدا کېږي، لکه: هوټل جوړوي، دوکان جوړوي.

د هغو ځايونو په اړه معلوماتي کتابگوټي او د انځورونو البومونه چمتو کوي او پلوري يې. لرغونې سيمې، موزيمونه او ارشيفونه د ساعت تېرۍ او د معلوماتو د زياتولو لپاره هم خورا مهم ځايونه دي.

لرغوني اثار (سيکې، ډبر ليک، مجسمه)

د متن لنډيز:

لرغوني څيزونه او ځايونه زموږ ملي شتمني ده. په ټول هېواد او هېوادوالو پورې اړه لري. زموږ د هېواد او هېوادوالو د لرغوني پرتمين تاريخ يو وياړمن څپرکي همدا لرغوني توکي دي. همدغه لرغوني توکي زموږ د تاريخ لرغونتيا او سابقه ثابتوي او موږ د خپلو پخوانيو خلکو له عقيدو، لباس، د کار له وسايلو، فرهنگ او تمدن څخه خبروي. د لرغونو آثارو او سيمو ساتنه هم د هر هېوادوال دنده ده. موږ بايد په کلکه د دغو آثارو او ځايونو ساتنه وکړو. چاته اجازه ور نه کړو چې دغه اثار وپلټي او غلا يې کړي. يا دغه سيمې په خپل سر وکيندي او لرغونو آثارو ته زيان ورسوي. که موږ داسې څوک ووينو، چې دغو آثارو او سيمو ته زيان رسوي، بايد په خپله يې هم مخنيوی وکړو او مسؤولو مقاماتو ته هم ژر تر ژره خبر ورکړو.

- ۱- زده کوونکي دې لاندې پوښتنې ځواب کړي.
 - ◆ لرغوني آثار څه ته وايي؟
 - ◆ د لرغونو آثارو اهمیت په څه کې دی؟
 - ◆ زموږ په هېواد کې لرغوني آثار شته که وي مثالونه یې وویاست.
- ۲- زده کوونکي دې متن په چوپه خوله ولولي او بیا دې په دوو ډلو ووېشل شي او یوه ډله دې له بلې نه د لرغونو آثارو په اړه لاندې پوښتنې وکړي.
 - ◆ څه ډول شي ته لرغونې اثر وايي؟
 - ◆ په لرغونو آثارو کې کوم شيان راځي؟
 - ◆ زموږ په هېواد کې د لرغونو آثارو کوم کوم ځایونه پېژنئ؟
 - ◆ لرغوني آثار په چا پورې اړه لري؟
 - ◆ لرغوني آثار یو هېواد ته څه گټه لري؟
- ۳- زده کوونکي دې په متن کې عام او خاص نومونه پیدا کړي او بیا دې یې په ټولگي کې ولولي.
- ۴- زده کوونکي دې لاندې لغتونه معنا او په جملو کې دې وکاروي. بیا دې په ټولگي کې په وار سره ولولي.
 - لرغونې، قضاوت، کتیبې، ډبرلیکونه، پیلوڅې
- ۵- څو تنه زده کوونکي دې تختې ته ورشي، د لرغونو آثارو نومونه او ځایونه دې په تخته ولیکي.

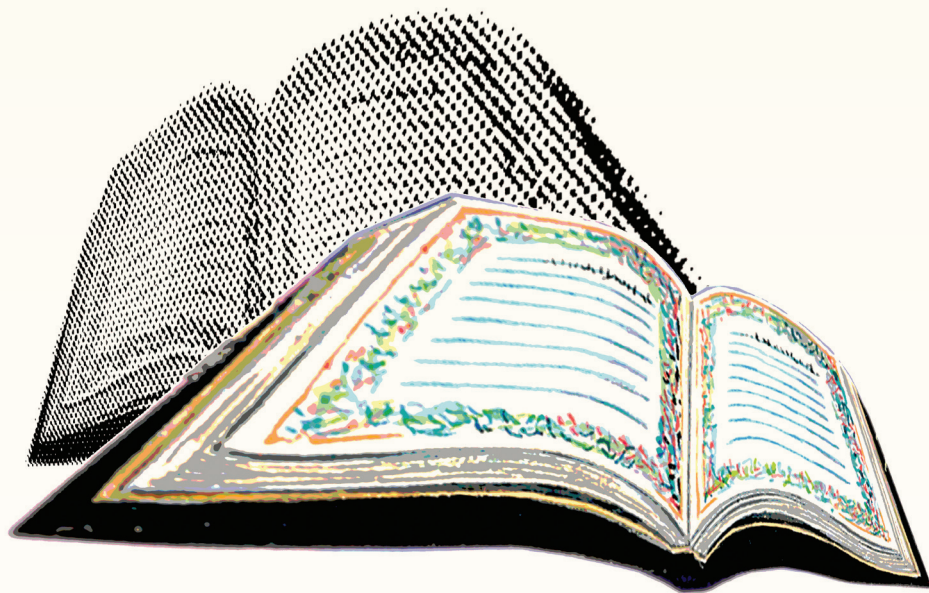

که تاسې کوم لرغوني آثار لیدلی وي او یا موزیم ته تللي یاست د خپلو سترگو لیدلی حال ولیکئ.

آته ویشتم لوست

د هنري نثر ډولونه

نثر اونظم دواړه د مفکورو اومفاهيمو د لېږدولو وسيلې دي. نثر د نظم په پرتله ډېر کارول کېږي. لامل يې دا دی چې نثر آسان دی، هر ليکونکی يې ليکلای شي اوهر ډول موضوع پکې بيانولای شي. د دې په مقابل کې نظم ستونزمن دی، خويادول يې آسان دي؛ ځکه وزن او قافيه پکې شرط دی.

نثر ډېر ډولونه لري چې يو يې هنري نثر دی چې په دې لوست کې تاسې ته د هنري نثر په اړه معلومات درکوو.

■ که ورځنۍ خبرې په ليکنې بڼه وي په څه نامه ياديږي؟

■ تاسې د نثر په اړه پوهېږئ چې نثر څه ته وايي؟ او څو ډولونه لري؟

نثر په لغت کې شیندلو او خورولو ته وايي. په اصطلاح کې هغه وینا یا لیکنه چې د وزن او قافیې له بند څخه خالي وي نثر بلل کېږي. څرنگه چې نثر آسان دی، نو د هر ډول افکارو، لکه: بشري، دیني، فلسفي، ښوونیزو، روزنیزو، ټولنیزو او نورو مسایلو د څرگندولو مناسبه وسیله ده. د ښې او شکل له مخې معاصر نثرونه په دوو سترو برخو وېشل کېږي:

۱- ساده نثرونه

۲- هنري یا ادبي نثرونه

په ساده نثرونو کې ټولې علمي، ادبي سیاسي او ژورنالستيکي لیکنې، څېړنیز تحلیلي او تشریحي آثار او لیکنې راځي چې په ساده او روانه ژبه د فکر او نظر د څرگندولو او نورو ته د پوهې او معلوماتو ورلېږدوڼې ډېره ښه او اغېزناکه طریقه ده، خو هنري او ادبي نثرونه بیا خپلې ځانگړنې لري چې د هغو له مخې یې له عادي او ساده نثر څخه توپیر کېږي.

اساسي او بنسټیزه ځانگړنه چې ادبي او ساده نثر سره بېلوي هغه ((هنريت)) یا ((ادبي هنري ارزښت)) دی. د ادبي نثر د لیکوال احساس، ذوق او تمایلات د مطلب او واقعیت د بیانولو لپاره اساسي رول لري. لیکوال چې څه لیدلي، اورېدلي او احساس کړي وي یا یې په ذهن او خیال کې تېرېږي بیانوي یې، خو د علمي او څېړنیزو لیکنو په څېر دلیل راوړلو ته هیڅ اړتیا نه لري.

په هنري ادبي لیکنو یا نثر کې لیکوال د بېلابېلو منظر کشیو، انساني ټپیکو خصوصیاتو، روحیاتو، عاداتو، حالاتو او په الفاظو کې د انځورولو او وړاندې کولو لپاره له خپل تخیلي ځواک څخه کار اخلي. لیکوال د تخیلي ځواک په مرسته او د لیکوالۍ د هنر د مهارتونو په وسیله د منظر کشۍ او صحنه سازۍ چاره سرته رسوي، حالات یا واقعیتونه او پېښې په الفاظو کې داسې انځوروي چې لوستونکي او یا اورېدونکي فکر کوي چې هر څه په خپلو سترگو ویني او ځان ورته په صحنه کې شامل ښکاري.

په دغه ډول لیکنو کې دا د لیکوال په استعداد او فني مهارت پورې اړه لري چې انساني رواني حالات، د خلکو هیلې او غوښتنې، جذبات، عواطف او احساسات څنگه په الفاظو کې انځور او راوغاړي او مقابل لوري (لوستونکي یا اورېدونکي) ته یې ورولېږدوي او د هغه په عواطفو کې خوځښت راولي. د هنري او ادبي نثرونو د ښې له مخې دا لاندې ډولونه مور ته معلوم دي:

لنډه کیسه، ناول، ډرامه، رومان، طنز، تکل، ادبي ټوټه، سفر نامه، ادبي راپور تاژ، ادبي لیکونه، ادبي انځور، فلمي سناریو او نور، دلته یې ځینې په ډېر لنډ ډول درېښنو:

۱- لنډه کيسه: د نثري کيسو يو ډول دی چې لنډه او له داسې عناصرو څخه جوړه وي چې يو له بل سره تړلې وي او يو د بل تر اغېز لاندې وي، موضوع د خپلو حدودو په چوکاټ کې رانغاړي، بې ضرورته خبرې پکې نه ځاييږي، د تاثر او اغيز يووالی پکې يوازينی شرط دی. په جوړښت کې يې پلاټ (طرحه)، کرکټر، تجسس او تلوسه، مکالمې او منظر کشی، تخيل، د کيسې پايله او نتيجه شامل دي.

۲- ناول: لغوي معنا يې نوی، تازه او عجيبه څيز دی او په ادبي اصطلاح هغې ادبي نثري کيسې يا داستان ته وايي چې له لنډې کيسې څخه لوی او له رومان څخه لنډوي. او په ليکنې چوکاټ کې: طرحه، اصلي او فرعي کرکټرونه، منظر کشی، مکالمې او د کيسې پيل، منځ او پای لري. له لنډې کيسې سره دا توپير لري چې هم پکې پېښې په تفصيل سره بيانېږي او هم يې کرکټرونه زيات وي.

۳- ډرامه: د يوناني کلمې ((ډراو)) نه مشتق شوې چې د عمل او کولو معنا لري، له همدې امله د ډرامې د پېژندنې په لړ کې دغه کلمه په کولو او ښودلو تعبير شوې. په ادبي اصطلاح هغه اثر دی چې د خبرو اترو په فورم کې ليکل شوې وي، يا په بله وينا: ډرامه د يوې ژوندۍ کيسې نوم دی چې ټول احساسات او جذبات پکې د حرکت او خوځېدو په واسطه څرگندېږي او هره پېښه عملاً د سترگو په وړاندې ښکاري.

ادبپوهان ډرامايي وحدتونه (وحدت زمان - وحدت مکان - وحدت عمل) د ډرامې د فن بنسټيز توکي بولي.

۴- رومان: فرانسوي کلمه ده، په ځينو فرهنگونو کې يې معنا خيالي داستانونه او په ځينو کې د مينې او محبت کيسې راغلي او په ادبي اصطلاح کې هغې کيسې ته ويل کېږي چې له ناول څخه اوږده وي، د ژوند ډېرې او بېلا بېلې خواوې پکې منعکس شوې وي او د بېلا بېلو پېښو انځور په ادبي قالب کې ځای کوي.

۵- ادبي ټوټه: د هنري ادبياتو يو ځانگړی ډول دی چې ادبپوهانو د ((منثور شعر)) په نامه هم ياد کړی دی او دا ځکه چې اصلاً نثر دی، خو شعري کيفيت لري. په دې ډول ليکنو کې د لوړې انشاء خيال ساتل کېږي، معمولاً حکايوي بڼه لري، د يو حقيقت او واقعيت په اړه په زړه پورې تشریح او توضیح کوي، خو دا توضیح او تشریح په داسې رنگينو الفاظو کې نغښتې وي چې په بشري احساس او عواطفو ژور اغيز کوي.

۶- طنز: عربي کلمه ده چې فرهنگونو د طنز لغوي معنا ناز او کرشمه، پغور او مسخره

کول راوړي او په ادبي اصطلاح د هنري ادبیاتو یو ژانر دی چې په لیکنه کې یې د لیکوال اصلي مقصد گوتنیونه (انتقاد) وي، خو دا انتقاد یې د شوخی په بڼه او یا په بله وینا دریشخند او تمسخر په جامه کې نغښتې وي. د وینالحن او انداز یې په زړه پورې او د ټوکو ټکالو په شکل وي او زیاتره وخت پکې مسایل سرچپه (معکوس) مطرح کېږي. طنز په واقعیت کې هغه ترخه خندا ده چې د ټولنې د خلکو په ناوړه اعمالو، عاداتو، اخلاقو او افکارو باندې کېږي.

۷- ادبي لیکونه: هغه لیکونه دي چې په ځانگړې هنري او ادبي بڼه لیکل کېږي. په دې لیکونو کې یو لړ مهم انتقادي، سیاسي، فلسفي او ادبي مسایل لیکل کېږي او د ادیبانو ترمنځ تبادلې کېږي. د لیکنې ژبه یې هنري او د تخیل رنگ پرې غالب وي. له استعارو، کنایو، تشبیهاتو او نورو ادبي صنعتونو څخه پکې کار اخیستل شوی وي، ژبه یې خوږه او د لیکنې طرز یې دومره په زړه پورې وي چې لوستونکی یې په لوستنه نه مړېږي.

۸- ادبي راپورتاژ: د هنري ادبیاتو یو ځانگړی ژانر دی، له عادي راپورتاژ سره یې چې یو ژورنالستیکي ژانر دی، اصلي توپیر دا دی چې په ادبي راپورتاژ کې د پېښې تعبیر، تفسیر او تحلیل په ادبي او هنري ژبه شوی وي. د دې ډول راپورتاژ لیکونکی پېښو ته په دقیق نظر گوري او له هغه څخه چې کوم برداشت کوي، د تخیل په ملټیا یې په خوږه هنري ژبه نورو ته وړاندې کوي.

د متن لنډیز:

هغه بنسټیزه ځانگړنه چې هنري نثر له ساده نثر څخه بېلوي هنريت يا ادبي ارزښت دی. په هنري نثر کې لیکوال ټول مفاهیم د الفاظو په قالب کې په تخیلي ځواک سره ځایوي. دغه تخیلي ځواک په بشري احساس او عواطفو ژور اغېز کوي او راپاروي یې. هنري نثرونه د بڼې له مخې دا دي:

لنډه کیسه، ناول، ډرامه، رومان، طنز، ادبي ټوټه، ادبي لیکونه او ادبي راپورتاژ.

- ۱_ زده کوونکي دې لاندې پوښتنې ځواب کړي:
 - ◆ د ساده نثر او هنري نثر توپیر په څه کې دی؟
 - ◆ یوه لنډه کیسه له کومو توکو څخه جوړه ده؟
 - ◆ ناول له لنډې کیسې سره څه توپیر لري؟
- ۲_ زده کوونکي دې په دوو ډلو ووېشل شي او هره ډله دې لاندې پوښتنو ته ځواب ووايي:
 - ◆ کومه لنډه کیسه مو لوستلې؟ لنډیز یې وواياست.
 - ◆ طنز څه ته وایي که لوستی مو وي، موضوع او شکل یې په گوته کړئ.
 - ◆ د ادبي راپور تاژ په اړه معلومات ورکړئ او یو مثال یې څرگند کړئ.
- ۳_ زده کوونکي دې د هېواد د پنځو شاعرانو او پنځو نثر لیکونکو نومونه او کتابونه په خپلو کتابچو کې وليکي او په ټولگي کې دې واوروي.
 - ۴_ ناسم ځواب نښه کړئ:
 - ◆ لنډه کیسه د هنري نثر یو ډول دی.
 - ◆ ناول د هنري نثر یو ډول دی.
 - ◆ د اخبار خبر د هنري نثر یو ډول دی.
- ۵_ زده کوونکي دې په څلورو گروپونو ووېشل شي. متن دې په چوپه خوله ولولي. لومړۍ ډله دې نومخري، دویمه دې نومونه، دریمه دې صفتونه او څلورمه ډله دې د (ی) گانو ډولونه پیدا او په ټولگي کې ولولي.

زده کوونکي دې په خپله د یو هنري نثر په اړه یوه نمونه راوړي او بله ورځ دې په ټولگي کې واوروي.

ویبانگه

((الف))

اتل: زړور، تکړه، غیرتمن، قهرمان، پهلوان
 احاطه: غولی، انگرې، څلوردېوالی
 احتمال: شونتیا، امکان، کېدلو والا
 اسایش: هوساینه، سوکالی ارامي
 استدلال: دلیل ویل، د اسنادو او شواهدو راوړل
 استفهامي: پوښتنيز، چې پوښتنه کوي
 افسانه: نکل، خیالي کیسه، داستان، حکایت
 افسر: منصوبال، بریدمن، تورن او ...
 اقتباس: اخیسته، گټه اخیسته، د کوم عبارت نقلول
 البوم: د انځورونو ټولگه، د عکسونو مجموعه، د یوه څیز مجموعه
 اعجاز: فوق العاده
 ام: مور، اصل ماده
 امتیازات: برتری، لوړوالی
 انا: نیا، بوډی

انتقاد: نیوکه، نیمگړتیاوې ویل، عیب په گوته کول
 انحطاط: لوېدنه، راټیټېدنه، څوړتیا
 انزوا: گوښه والی، یوازېوالی، چلې کېدنه، گوت ناستې
 انصراف: تېرېدنه، لاس اخیسته، مخ گرځونه
 انعکاس: غبرگون، ازانگه
 انځور: عکس، تصویر، څېره په رسامي ډول
 اوهام: بې ځایه سوچونه، ډار، وهمونه
 اړو دور: جگړه، جنگ، گډوډي، شخړه
 اړین: ضروري، حتمي

((ب))

بریا: پېښ، رامنځته، پورته
 برم: شان، شوکت
 بلواکي: د بل تر واک لاندې، د خپلواک ضد
 بهرور: برخمن، مستفید، فیضیاب
 بورجل: کور، استوګنځی
 بڼه: څېره، شکل، قواره، رنگ
 بېلنی: بېلوونکې، جلاکوونکې، ډش (-)
 بېګم: بې بي، مېرمن، ښځه

((پ))

پاسلل: سپارل، حواله کول، نېکي کول
 پاسلي: سپاري، حواله کوی
 پایله: نتیجه، خاتمه، پای
 پایېدل: پایښت، ژوندی پاتې کېدل، اوسېدل، ژوند کول
 پرهېزگار: متقي، تقوادر
 پلازمېنه: د ناستی ځای، مرکز، پایتخت

پلاټ: د کیسې یا ډرامې لومړی طرح چې د لیکوال په ذهن کې رامنځته کېږي
 پلوی: ستمی، لوري ته منسوب
 پوخ لاس: ښه مهارت، ډېر مهارت، قوي لاس، پوره تجربه

((ت))

تأثر: اغېز، اغېزمنل
 تالنده: تنا، گړزا، د آسمان غرهار
 تامين: برابر، مهيا، خوندي
 تاند: تنگی، نوی، تازه، وده کوونکی
 تاوتریخوالی: زور زیاتی، بد چلند، اخ او ډب، خشونت
 تخیل: خیال او تصور، په ذهن کې د یو څیز انځور
 تدوین: راټولونه، ترتیبول، سمون
 تسکین: تسلي، آرامي، آسودگي، ډاډ
 تکول: ترکول، خوځول، لکه د غوړ خوځول
 تلیاتې: تل پابند، تل ژوندی، همېشني، مدام
 تلوار: بېره، توندي، تادي
 تمایلات: لېوالتیاوې، مینې، رغبتونه
 تمیل: چمبه، چنبه، داریال، دربه، داربه
 تمسخر: ملنډې، پیشارې، پچموزې، مسخري
 تمنا: هیله، امېد، ارزو
 تنبیه: وښونه، بیدارونه، پوهونه، آگاهي
 توکی: څیز، شی، ماده

((ټ))

ټیپیک: مشخص، ځانگړې، نمونه يي
 ټکر: ډغره، ټیندک، جنگېدل

((ج))

جانشین: ځای ناستی، قائمقام
 جرس: گونگری، گینگری، غبراهه، جرنګانی، زنگوله.
 جوگه: وړ، لایق، موزون

((چ))

چارواکی: واک واله د چارو واکمن، مامور، د منصب څښتن
 چلند: خوی، سلوک، کره وړه، تگ راتگ

((ح))

حرب: جنگ، جگړه

((خ))

خشخاش: کوکنار، د کوکنارو تخم
 خلف: ځای ناستی، اولاد، وروسته پاتې شونی
 خوشامنګر: چاپروس، چاپلوس، غوره مال
 خلقت: پیداښت

خلیفه: خای ناستی
خوځښت: حرکت، نهضت، غورځنگ
خړوب: پڼول، اویونه، اوبه کول
(د)

دربان: درواڼچي، خوکیدار، د وړه ساتندوی
دړناوی: درښت، قدر، عزت
دړه: متروکه، قمچینه، شلاق
دريخ: د درېدو خای، منبر، لوړ خای، موقف
دستې: غونچې، گپې
دقت: ځیرنه، پاملرنه، توجه
درداني: مرغلرې
دینار: د طلاو سکه د عراق د دولت اوسنی پیسې
(د)

ذاتي: ځاني، اصلي، خپل، شخصي
ذوق: خوښه، شوق، طبع
(ر)

راز: پټه خبره، سر
راشدین: دیندار، متدین، په سمه لار روان (راشدین خلفا)
رحلت: وفات، تلنه، نگ، مړینه
رزمي: جنگي، حربي، د جنگ
رغاوته: جوړونه، آبادونه، سازونه
روایت: نکلونه، کيسې، راپاتې خبرې، د چا د خبرو نکلول
روحاني: مذهبي لارښود، پارسا، معنوي شخص
روحیات: مورال، وضع، وضعیت ارواگانې
روزل: پالل، تربیه کول، ساتل
ریاضت: زیار، هڅه، کوښښ، د نفس پاکولو لپاره رېرگانه
(ز)

زهیر: خواشینی، خپه، ناتوانه، کمزوری، کرېدلی
(ژ)
ژورنالېستیک: هغه لیکنې چې د چاپي، راډیويي
او تلویزیوني خپرونو او رسنیو لپاره کېږي.
ژوی: ساکښ، ژوندی سری، ذیروح
(س)

ساعي: هڅاند، زیارگالی، کوښښي
سیما: زرمه، زخیره، پاسره، بچت
سکوت: چوپتیا، قراري، ځنډ، وقفه
سکون: آرام، درېلنه، چوپتیا، غړوندی، خای پر خای کېدنه
سمسور: ښېراز، شین، زرغون
سناریو: هغه کیسه چې د فلم او ډرامې لپاره پر
کاغذ لیکل کېږي.
سود: تسل، ډاډ، خاطر جمعي، تسکین

سون: سونگ، سوځېدل، د سوځولو
سویلي: سهیلی، ملگرې، همزولې
سیلاني: گرځندوی، سیاح، نندارچي
(ش)

شغل: دنده، بوختیا، وظیفه، کسب
شفاهي: گرڼی، په خوله، د خولې، په یادو، د خولې خبرې
(ښ)

ښکالو: د پښو اواز، پسیسی، غوری، کشهار، خپهار
ښکېلاکگر: استعمارگر، استعمار چي، نیواکگر، بندوونکی
ښکېلاک: نیواک، استعمار، بند، راگېر
(ص)

صادر: لېږل شوی، څرگند، پېښ شوی، ترسره شوی
صحنه سازي: صحنه جوړونه، منظر کښ
صنعت: جوړېدل، سازېدل، جوړشوي شيان،
سامانونه، وسایل
صوفي: پاک نفس، تزکیه، د تصوف د طریقت
پیرو، د وړینو جامو اغوستونکی
(ع)

عدالت: برابري
عابد: پرهېزگار، متقي، تقوادر، عبادت کوونکی
عارض: عرض کوونکی، شکایت کوونکی، حق غوښتونکی
عارف: صوفي سالک، خلای، خلای پېژندونکی، پوه، هونښیار
عالي: لوړ، شریف، محترم
عواطف: احساسات، جذبې، ولولې، مهرباني، الطاف
(غ)

غمېدل: خواشینېدل، خپه کېدل، په غم کېدل
غورځنگ: خوځښت، نهضت
(ف)

فدا: څار، جار، واری، قربان
فرمان: د واکمن لیکلی حکم، د ولسمشر حکم،
اجازه، د ولسمشر امر په لیکلې بڼه
فن: د علم او صنعت په اړه پوهه او آگاهی
فضیلت: غوره والی، ښېکڼه، برترې
فطرت: طبیعت، پنځ، پیدایښت، خلقت
فقه: پوهه، فهم، پر یو څه خبرتیا، د دین د ارکانو او
احکامو علم.

فقید: ورک، له منځه تللی، مړ، له لاسه وتلی
(ق)
قلنگ: د ملنگ نذرانه، باج، کلنگ
(ک)

کافرستان: د کافرو خای، د کافرو وطن
کاذب: دروغجن

کرکتر: هغه شخص یا لویغاری چې د کیسې لیکوال
 یې د کیسې د پېښو د بهیر پر مخ بیولو لپاره ټاکی.
 کره کتنه: نقد، سم قضاوت، یوه څیز ته اصلاحي کتنه
 کروندگر: بزگر، دهقان
 کسات: غچ، بدل، انتقام
 ککر ټیا: چټلېدل، گنده کېدل، لرلې کېدل
 کونجکه: کنجکه، د صدف پوڅ، گوجی
 کوټلتیا: پوخوالی، مضبوطیا، محکمیتیا، درنښت
 ((گ))
 گلشن: گلبن، د گلانو باغ، گلباغچه
 ((ل))

پکې زاري شوې وي.
 مشور: په نشر، له نظم پرته
 منظر کشي: منظر کېښنه، په کلمو کې د یوې صحنې انځور
 مدام: همیشه
 منظوم: په شعر، په نظم، نظم شوی
 مهذب: متمدن وړ، بې عیبه، توپل شوی، اصلاح شوی، سم شوی
 موخه: هدف، مقصد
 میل: لېوالتیا، اشتها، اشتیاق، مینه
 مپرو: مېړه، مېړنی، سړی، جمع یې مېړونه، لهجوي، (د
 مپرو وده له تا ده)

((ن))

لاامل: سبب، علت
 لرغونی: پخوانی، لرغون، قدیمي
 لطافت: نرم والی، ښه والی، سپېڅلتیا، نزاکت، ښکلا
 لقب: هغه نوم چې د یوه ځانگړي صفت له امله پر
 چا ایښودل شوی وي.
 لېوالتیا: لېوالتوب، مینتوب، هیله مندي، ارزومندي
 ((م))

نابود: له منځه تللی، ورک، محوه، نشت
 ناشونی: نه کېدونکی، نه کېدلو والا، ناممکن
 ناورین: غم، خپگان، ویر، ماتم
 ندا: غږ، اواز
 نظم: ترتیب
 نظامي: پوځي، عسکري
 نغښتل: راټولول، سره ودل، سره یو ځای کول
 نگین: غمی، قیمتي کانی
 نمو: وده، لویېدنه، غټېدنه

مبارزه: هڅه، زیار، جنگ، جگړه، شخړه
 متاع: توشه
 مجرب: ازمايل شوی، تجربه شوی
 مجلي: جلوه گاه، ښکاره کوونکی
 محاوره: خبرې اترې، مکالمه
 مرام: مقصد، مطلب، هیله، مراد
 مرکچیان: مرکوال، مرکه کوونکي، جرگه مار
 مزمن: اوږد مهاله، د اوږدې زمانې، د ډېر وخت
 مستقل: خپلواک، ازاد، خپل اختیاره
 مستند: منل شوی، باوري، د اصل له مخې، د اعتبار وړ

نهضت: خوځښت، غورځنگ، تحریک
 نوميالی: نامتو، مشهور
 نوميالی: نامتو، مشهوره
 نومخړی: ضمیر، هغه کلمه چې د نامه استازیتوب کوي
 نیاز: اړتیا، حاجت، ضرورت
 نیله: رېښه، خېله، جرړه، وله
 نېب: پرله پسې، بیا بیا، مکرر، مسلسل
 ((و))

مستند: منل شوی، باوري، د اصل له مخې، د اعتبار وړ
 مسمومیت: زهري کېدنه، په زهرو ککرېدنه
 مشال: مشعل، ډپوه، خراغ
 مشاور: سلاکار، مشوره ورکوونکی، نظر ورکوونکی
 مشرتابه: د مشرتوب، مشریزه، سرغندویه، د مشرۍ
 مصنوعات: لاسي او ماشيني تولیدات، جوړ کړی
 شوي، تولید کړی شوي
 معتاد: روږدی، عملي، په نشه اخته
 معراج: پورته، اوچت، لوړ، آسمان ته د حضرت
 محمد (ص) ختل.

واکمن: واکوال، واکدار، اختیارمند
 وده: ډېرښت، تکثر، زیاتوالی
 ورشو: خر ځای، شین او سمسور ځای، ښېرازه چاپېریال
 ورغښي: ورغښي، د وزو وېښتان
 ولوله: جذبېه، احساس، شور و شوق
 ((ه))

معرفت: پېژندگلوي
 مقبول: منل شوی، ښکلی، گران
 مقرب: نژدې، خپلوان، دوست، خاص ملگری
 مل: ملگری، سره یوځای
 مناجات: دعا، التجا، هغه بیان چې خدای جل جلاله ته

هسک: لوړ، اوچت، اسمان
 همراز: راز شریکی، نژدې ملگری، خاص
 همرباب: درکاب ملگری، دلارې ملگری، د سفر ملگری
 همسفر: د سفر ملگری
 همسر: سیال، برابر
 همفکر: همخیاله، د یوه فکر والا، د یوه فکر څښتنان
 هنر: فن، کمال، فني مهارت، کسب
 هنر: فن، کمال، فني مهارت، کسب

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**